



کتابخانه و اسناد ملی جمهوری اسلامی ایران

کیش و موسیقای مهتابه‌ستی کورده

عبدالرزاق بیمار

کوماری عسراي
مزاره نى دۇنيويى واکه ياتىن
مۇزىكى دۇنيويى بلاقىرىنى كوردى
كىتەبى ژۇرنە (۲۷۷)

كىش و مۇسقىي
هەبەستى كوردى

عەل رزاق بىمار

چاپى بەگم - ۱۹۹۲

چاپخانى (دار الحرة) - بەلگىد

کنیس و موسیقای له له به ستنی کوردی

عبدالرزاق بێمار

پیش گوین

له‌بەر ئەوەی ئەگەر بەشی کوردیی سەر بە زانستگانی پەرەووەوەی زانکۆی بەغدا ، سالی ١٩٨٤ هه‌رسی کیشی هه‌لبه‌ستم به‌ قوتاییان ده‌گوت ، چه‌ند لایه‌یه‌یه‌که‌م ده‌رباره‌ی زانستی هه‌رووز نووسی ، له‌م لایه‌ لایه‌ لاش‌دا هه‌ندێك نهره‌نی هه‌لبه‌ستی کوردی شیه‌و هه‌رووزیم گۆگرده‌وه - ده‌وی چه‌ند سائیکیش له‌ گۆقاری وگۆشیری نوێی ده‌رباره‌ی ئەم باب‌ه‌ ده‌و وتارم به‌لۆگرده‌وه ، که‌ سه‌رم کرد زه‌ویی ئەم باب‌ه‌ له‌چاو خۆی ده‌ به‌یاره‌و پێوه‌ستی به‌ ره‌نجی نووسه‌ران هه‌یه‌ ، به‌یه‌ به‌ خه‌ت‌ه‌وه‌ی زۆر سه‌رچاوه‌ هه‌ول‌ده‌ باشتر خۆم خه‌ریکه‌وه‌ شاره‌زاییه‌کی ئێ په‌یدا بکه‌م تا وێه‌یه‌کی ئەم هه‌وله‌ پێشکەش خه‌ت‌ه‌ران بکه‌م . ئەگه‌وه‌ی ئەم زانست زۆر وردو به‌ به‌لێقه‌وه‌ ناتوانم لانی پێلێنی تێدا بده‌م ، به‌لام وێستوه‌ به‌ شیه‌وه‌یه‌کی ساده‌ وه‌وان - کیشی هه‌رووز شیه‌یه‌که‌وه‌ تیه‌که‌پشتن‌و نایه‌وه‌ی له‌ هه‌لبه‌ست‌دا لای خه‌ت‌ه‌ران ئاسان‌بکه‌م .

باس کردنی ئاموژۆکی ئەم نایه‌که‌یه‌و خه‌ت‌ه‌رووی باب‌ه‌ستو باری سه‌رنه‌م ده‌رباره‌یان به‌ پێوه‌ست ئازانه‌وه‌ ئەم ئیشه‌ به‌ خه‌ت‌ه‌ری به‌رپێز ئێ ده‌گه‌ڕێم ، به‌لام ئەم چه‌ند تێبیناته‌ش به‌ چا‌ک ده‌زانم لێره‌ وه‌ به‌ر گۆفی ئازرای هه‌لبه‌ستم :

١- به‌ به‌وام نه‌زانی زارلوه‌گانی زانستی هه‌رووز ته‌رجمه‌ بکه‌م . چونکه‌ لام وایه‌ خۆ خه‌ریک‌کردن به‌ وه‌رگێران یان دانان یان داناشینی ئەم زاراوانه‌ کاتیکی زۆر به‌لێقه‌ ده‌دات ، له‌کاتێکه‌دا که‌ به‌کارهێنانیان

له بازنه په کي گوروو هر اوډا نړۍ . بله نوي پهره کاندو نوي زحاف
 عيلنه کاندو زار اوډي لهم جوړه هر په عهره پسي ماونه تهره ، گهوا
 سره نديان له سر ښانه ويښه عهره پي پوه و تايته به زمانه
 عهره پي پوه گهوا له عهره پي دا پيښه هلبست ماڼي رهشاله ، (سبب)
 نو په تکه په که رهشاله کي په سينگوه پي تولده کړي و (وتد) سينگوه
 (فاصله) نو گورپه درېزه په که رهشاله که په سينگوه دوړه کانهوه
 ده بست و (عروزي) ټيوا ټيکه له نو رهشاله شو تي وټان له هي پياوان
 چياده کانهوه (مصرع) نيومي رهشاله که په .

پوه دا چا که عهره کو ځوان - پي کلپين - په کاران پيښ .
 ٢ - بهلا چته زار اوډي هه په که ليردا په کارم هيتاون دموي
 غونډران لن يان ناگدار پي . تيره ش مېداني ليدوانو ساغ گردنوه
 راستو پوختي زار اوډ کاند نړۍ ، چرتکه باس کړدي لهم مهلبست
 له بابته که لامان دمات . زار اوډ کانيش ټمانن :

هلبست : شمر

غوړلوو : نظم

ديس : ښت

نېوډي : مصرع

پس : تميله ، وټان

پاښته : قايه

تريه : ايشاع

٣ - ده کو به له منښ گورلوو . پوم دهر کو تورو هلبستني
 عروزي کوردي په کسر له عهره پي پوه لهم ريښه پي ومرتو گرووه .
 پوه ښت بستن به سرچاوو قارسيو کاند لهم پوردا کارتي پتوت .

جا ، عرووزەگە نە گوردی دا کۆمەت عرووزە عەرەبچەگە نۆجەو مۆزانی
سەردا ھاتووہ . خۆتەری ئازیز شاپانە ئاگاداری ئەمە بیت .

ئەر لە بەشی دووھمدا ھیوادارم کیتی پەنجەر کیتی لەنگەردار لە
مەلبەستو بەندی مقامو لاوکو ھەیراندا ئامادە بکەم لە بەرھێکی
ازەدا بۆتکیشی خۆتەدەوارانی بکەم .

عبدالرزاق ینار

بەغدا / ١٩٨٨

بهشی به کیم کیش و موسیقای ههلبست

ههلبست هونه رنکی شه به که له دارشتی وشه گاندا ههلبستکی
نایه نی به گوئگر دمداتو شهوه نهدگات که شه به کی تاسایی نسه به ،
شهوه پیش شه هونه شه له هونه رگانی تری شهوه وانی جیاده کاتوه کیشه .
له راستیدا هه رچی ههلبست هه به له جیهاندا هه ر کیش دار شهوه
هه رگیز شه به که کیشی شهوه ویت پشی نه گوزاوه ، ههلبست ،
- بهلام کیشی لای شهوه شهوه رگانی جیهان وه کوه به کو به کو به کو
نسه به - (۱) .

کیشی له کوه له تریه پشکده نی که دتیره ههلبستکی په پیدای ده کات ،
بهلام ده بین شهوه نی بزاتین که پششایش وه کوو ههلبست تریه هه به .
بهلام تریه ههلبست ریکو پشکو شه گوزاوه تریه پششایش بهوه لاور
ههوه رگه کو کیشی دروست لاکات .

نسه به :

زور جار سه برده کای که دوو دلپه شه ده کیشین ده بین له دهامی
پرگو ریکو خستی کورنی و ده کیشی پرگه گاندا واته له کیش دا وه کو
به کن ، بهلام زموکو شهوه رنکی موسیقا پشکده نیتین ، کیشانه گه بان مه کب
باهته . ده کیش به بین موسیقا فانه لوه .

لهم رووموه (نهرست) له کتبی هره‌ری هه‌لمت داندان :

• گونجاری و تریه بانه‌ی هه‌لمت ، چونکه کتبی ده‌گزیکی
بوئنگلریه له هه‌لمت دا ، گونجاری و تریه ده‌گزی کاکان ، شمسه
بیوه‌له‌ی پتروست کردوی تیوان هه‌لمت و موسیقا به^(۱۲)

جا هه‌لمت چارنریه ده‌ین کتبی هه‌یت . کتبه‌کش ده‌ین له‌س
بانه‌ی هاوگاهه‌نگی و تریه دله‌زرایت و . له خوتده‌مودا گاوژو هه‌ریه‌کی
تایه‌نی موسیقا هه‌ست یه‌یگریت ، هه‌ریه‌یه‌س هه‌رجه‌سی کتبی هه‌لمت
له موسیقای هه‌لمت ناوده‌یرت . چونکه هه‌لمت له وشه پتکه‌هاتوو .
اونه‌ش چه‌ند ده‌نگیکه . ده‌لانه‌ی ده‌نگه‌کانش به‌رله‌موی نه‌رکی
ماناگه‌یاندز بیین ، ده‌لانه‌ی موسیقای هیاده‌ران هه‌یه ، بۆیه شاعیری
به‌پرسی ئه‌ویه تیوان له گایاوی ئه‌م ده‌لانه‌ی موسیقا ره‌سه‌هه‌ی زمان
ناوه‌هاتوو .^(۱۳)

کتبی چیره ۱

کتبی و ریوه موسیقا به‌مایه‌کن له به‌ماکانی هه‌لمت . به‌یه‌که‌وه
بیوه‌یه‌ی دارژو بووتیان یه‌که‌وه پتروست و به‌یونی هه‌ریه‌کیکیان
که‌یو کووپی به‌یه‌ی له‌شی واتی و شتوو روخاری هه‌لمت ده‌دات .
کتبی برتیره له هه‌رجه‌سی ئه‌و پیرانه‌ی دتیه هه‌لمت به‌یه‌یه
ده‌رست ده‌که‌ن ، که له هه‌روزی هه‌ریه‌ی ده‌نقیله‌ی پیر ده‌لین .

تیره چیره ۱

• تریه جوو له‌وه‌یه‌کی کتبه‌یه‌ی له نه‌جاسی پتروستیه‌ی جزاو جوری
به‌یه‌ی دیزو کورت یان به‌یه‌ی له‌نگه‌دارو پیر له‌نگه‌دا به‌یه‌ی ده‌یت .^(۱۴)

۱ - به‌یالرحمن به‌ی ، من الشعر لافلاطون ل ۱۲ .

۲ - سکه‌ی نه‌یسه‌ی هه‌لال ، النقد الادبی .

۳ - د . سفا ، خطی . فن انتطیع الشعری ل ۲۸۹ . نووش له‌هه‌ر هه‌نگی
و کسه‌ره‌وه .

که له له نجامی هم پتړه ندي جدا «په» دروست دهيت ۰۰ دوو باره کړدله دی
 له هم پړاوه به شپوه يکي رڼکونک کيښي هله بستی له په پيدانه ديت ۰
 کوايت دتوالين بلين کيښي «ترپه که کاتيکي رڼکونک دمايښه» (۱)
 په خشاله هله بستی ترپه هه به ، به لام ترپه کي رڼکونک نور به
 جز راو جزوه له پهلوه کيښي څر دروست ناکات ۰

مؤسسه چاويه ؟

مؤسقاش هست کړدنې خوتنه يان گوڼ غره بهر لاولانه کي
 ددنگه کاني وشه کاندو جزوي هستو سوزي دروونو ماڼي وشه کاني
 له له نجامی رپه ي پرگه کاندو یتکمانی پړه کاندو به کيښي هله بستی کي
 ددهن ۰

برگه :

پرگه شو چنه ددنگانه وشه په که کي پياو به چک هاله به زار
 دمری دهرچي ، پرگش :

۱ - يان نموده له ييتکي پړه دنگو ييتکي پروتي کوروت ييتکي
 وه کو گوله ، نه منش پرگي کوروتی پړه گوتري ۰

۲ - يان له ييتکي پړه دنگو ييت پروتيکي درو ييتکي وه کو : با ،
 دتي ، چي ، دوو ۰

۳ - يان له دوو نيسي پړه دنگو ييت پروتيک له تيوانيادا ييتکي ديت
 وه کو : گول ، سپر ، گل ۰

- يان له ييتکي پړه دنگو نيه پروتيک دوو نيسي پړه دنگ ييتک
 ديت وه کو بهر د ، نيك ، وهنگ ، دنگه ، هموم ۰

له هه‌لێن زماندا زاراوه‌ی بێ‌گه‌ی کراوه‌و داخواو به‌کار دێت ، که
 بێ‌گه‌ی کراوه‌ ئه‌وه‌یه‌ به‌یته‌ بڕۆین کۆتایی یت چ کورت ده‌کو که ، به‌
 یان درۆ ده‌کو با سوو، یی . بێ‌گه‌ی داخواویش ئه‌وه‌یه‌ که کۆتایی یت به‌
 پێتکه‌ یان دوو پیتی یان ده‌لگ ده‌کو، سه‌ر ، گول، چه‌رز .

له هه‌لێن زماندا سه‌ن جوړ بێ‌گه‌ی کورتو ئه‌وه‌نجه‌و درۆ زوړ چا که
 لێکه جودا ده‌کرته‌وه ، بۆیه‌ له هه‌لبه‌ستیشدا تێوانیان دیاره‌وه‌ که‌رت ، به‌لام
 له‌په‌او هه‌لبه‌ستی کوردی‌دا ده‌کو له‌ دوایشدا باسی ده‌که‌ین ته‌نیا بێ‌گه‌ی
 کورتو درۆ جێله‌ب ده‌که‌ین .

له‌نگه‌ر :

بێ‌گه‌ له‌ لایه‌ن چه‌لایی ئه‌و کاته‌وه‌ که‌ گوکردنی ده‌ی‌خا‌ین به‌
 کورتو درۆ دیار ده‌کرێ . به‌لام له هه‌تقی زمانی‌تردا بێ‌گه‌ به‌ له‌نگه‌ر
 یان سترسی جیا‌ده‌کرته‌وه . له‌نگه‌رش ده‌کرده‌وه‌که‌ی فزیه‌لوجه‌یه‌ له‌
 شێمه‌ی گوشتین یان قورسه‌وه‌که‌دا که‌ ده‌مخه‌ته‌ سه‌ر ره‌گه‌زێکی ده‌نگه‌ی
 وشه‌کانی زمان .^(١) به‌م جۆره هه‌تقی بێ‌گه‌ له‌نگه‌ردا ده‌ی‌و هه‌ندیکیش
 به‌م له‌نگه‌ر .

گه‌ی هه‌لبه‌ستی ته‌للان :

چونکه‌ گه‌ی هه‌لبه‌ست له‌ چه‌رگه‌ی زمانه‌وه هه‌له‌ده‌ستێ هه‌ر زمانه‌ش
 سه‌ره‌شتێکی له‌فری خۆی هه‌یه‌و ته‌هه‌ین کردنی جۆره‌ پێه‌وه‌نکی ده‌لگی
 تاییه‌تی هه‌یه‌ ، له‌ زمانی سه‌ره‌یه‌دا دووباره‌که‌رده‌وه‌ی ده‌نگی پێتو
 په‌ستوانی که‌وا (ته‌شه‌ید)ی یان ده‌لێن زوړ باوه‌ به‌تاییه‌تی له‌ چاوه‌گی
 وشه‌دا ، هه‌روه‌ها جیا‌وانی تێوان بێ‌گه‌ی کورتو درۆ کاشکرا به‌ باخوس
 پێته‌ بڕۆینی کورتو درۆی ئاسان لێکه‌جودا ده‌کرته‌وه . به‌لام زه‌اسای
 ئینگلیزی له‌ ده‌نگدا شه‌پۆله‌ده‌وه‌ بێ‌گه‌ دیارکردنی جۆره‌نکی تزه‌ . بۆیه‌

٦ - کمال ابو دایب ، ل ٢٢٠ ، فی البنية الإقناعية للشعر العربي .

زاتايك دەلېز : «بە وردى لە پەيچەرى دەنگى ھەر زاماتىك بىكۆلەم بە
 ئايەتى سىنەنى بىرۈتتەنەكەي ئوسا دەزانی ئەم زمانە چ جۆرە كىشىكى
 ھەبە ۹۹»^(۱) ۋاقتا كىشى ھەلبەست لە ھەمەو جەھاندا يەك جۆرە لىرە ،
 بەلام لە نەنچەلى زات پورنى دۇشنىرى گەلەك پەسەر گەلەككى تەدا يان
 لە رەنگە دىن و پۈتەندى ۋارى و ئۆزىكى دە گەزەدە ، بۆي ھەبە گەلەك
 كىشى ھەلبەستى گەلەككى دى وەربىگرت ، يان كۆمەلە نەنچەلەك يەك جۆرە
 كىشىان ھەيت .

بۆيە سەردەكەيت كورد ھەلبەستى بە كىشى ھەرووزى ھەربەسى
 داۋام . ھەروەكو تورك و غارسەكانو لە گەل ئوموشدا لە زاتو زمانى گۇرانیو
 لە فۆلكلورى كوردىدا جۆرە كىشىكى دىي بەكارھەتەلە كە لە ھەرووز
 جىوازە . زاتايان سىن جۆرە كىشىان لە ھەلبەستى زمانانى جەھان دەست
 نىشان كەردووە كە ئىسەن :

۱ - كىشى چەندى «الكسى» :

لە كىشەدا دەنگەكان بە پىتى چەندى ماومى كات خاياتەندى رەك
 دەخەزىن . ھەر دىنە ھەلبەستىك لە ۋمارەپەك پەنە پەك دىت ، ئىسەم
 پەنەنەش بىرىن لە كۆمەلەك پەگەي كوردەن دۆز بەپىتى چەندى
 كەنگە .

ھەلبەستى ۋاقىتى لايىنى ھەربەسى لەم جۆرەپە . ئەمەش لىو/
 زمانەندا دروست كە تىوان پەگەي كوردەن دۆز ھەربەسى
 پەنەكەرت .

۲ - كىشى لەنگەر «النورى، الارتكازى»

ھەلبەست لەم كىشەدا بىرىنە لە ۋمارەپەكى دىارى كەلە لە پەگەي

۷ - مصطفى جەمال الدىن ، ل ۲۱ ، الإبداع فى الشعر العربى .

لهنگر دارو پن لهنگر به شپوه پکی په کسان له همسو دپنځه کالی دا .
 بهلام مارج لږه دپنځه کال له وړاندې پر مېشت دا په کسان پن . په لوبو له
 کيښي (داکتريای ټينگيزی هر پږه کی له سږ پر گه پټکه هانوره ،
 لهنگر ده کورټ سر پر گڼی په کميان . بهلام له پټی کيښي (هافيت) دا
 لهنگر ده کورټ سر پټی سره می .

هېلېست له زمانې ټينگيزو ټولنې دا يم کيسه ديمورترتود .

۴ - کٹنی میچا (مارمی)

بھلہ پتی دگوتری کیشی پر گہی «سیلاب» چونکہ غل کیشی
چاندیش ہر لہر بانفی پر گہ دلمزواوہ ، چاکر ٹوہیہ پتی بگوتری
کیشی (ماردی پر گہ المیدی» چونکہ ہر دتپلک لہ دتپلکانی ہلہست
لہم کیشدا لہ (ماردی کئی یکاڈ لہ پر گہ یتکھاتووم، پن گوئی دانہ
پڑوونی کووتو دوڑ۔ ہلہستی فہرہنیو کوودی ہم کیش
ہزاراوتوہہ •

سروفتي نام پشاهه :

لهم كيشاه زلفی سروشی زمانو پیکهاتی میزویی کونور
و دهین بهی گامزویی شاعیریک له شاعرانی تهجوهیک هاتا له گمر به
دهشی (هقهقه)یش یت زور جار لهیاتیکی دروست به دست ایست
به سوونه دهرگیز کیتی چندی له گمل سروشی زمانی ئینکیزی
ناگولیت. (۸)

جا بڑ زائینی ٹیو بہرمتہ زائیناہی کہ دیارہدی جڑلو جڑری
کیلی زمانان ایک دمدہم و ا چاکہ رای دکتور پھوریز خاقری بکہین
بہ بشروان کہ لم چند خالدا پرخہ کی پیشان مددین: (۹)

٨ - ميدالواحد (قوة) (ومرئير) ل ٨٥ .

٩ - بروز خاڻري ل ١٨ - ٢٨ وزن الشعر الفارسي - قاهره .

۱ - کيښي چهلای ځانواړن لور زمانه دا په کار په پندرت که ماوه
 پر که کان جوړایه کی نه گزولود دياران هيو له زمانای هيندو لور وایي
 کوندا يټ دنگلاره کان ماوه په کی ديار کړاود نه گزولوان هېرومو دور
 جوړ بوون : کورتو دور .

له زمانای ځوانیښ دا پر گهی کورتو دور زړو دېاش له په کتر جیا
 دکرښو هروما له زمانای لانیښ دا .

۲ - هرچی زمانای فوړه لږه جیاوړی ماوه که ديارنېو چسپو
 نړه ، څو ګان نړه کيښي چهلای لم زمانه دا په پيدا يټ .

۳ - له زمانای ښکړیو ځلانی دا هروښه په سلای کسمو
 پر گه په کی له گزوداری هيو ، وانا که پر گه کانی هر وښه په گزیکرت
 دین پر گه کیان به گوشراوی دویې درت ، گوشه کښ ديارېو له
 پر گه کانی تر جیای ښکته و . ښارمت بهمه کيښي هم زمانه له سر
 ښاغی ځوانیو می پر گهی گوشراو ښه داسه زرو .

۴ - زمانای چینی زمانیکې په کی پر گه یوه ، وانا هر وښه په کی له په کی پر گه
 پټه هاتووه ، وښه کانیښ شپو می هه جوړی وښمازی (صرف) یان لړه ،
 پاشان هر پر گه په کی جوړه پوزیو نو په کی ده کی هه په که بهی ښ
 بهر کړدنه و په مانایه کی تایه تی ددا . چا لم زمانه دا دوت کړدلی
 کيښي هملېست له سر ښاغی پوزیو ورمی ، یان تیږی و گری پر گه کان
 داسه زرو .

۵ - «پوښت» دلی : ښه تی ښه دتو گرنگی هر ښ
 جوړه کيښي ګاونډیو په طویو و فارسی عوامی لویه که له سر
 ښاغی څارمی پر گه داسه زرو (چهلای) پر گه کان به هیچ شپه په کی
 بهر چاوا څاکون .

(ئۇ ئىسپاتىي ھەلبەستى ئۆلكىلورى - كە بىسەر كېشى ھەرووز
 تاگىونۇ ئۆسەران كە ئاۋچە جۇر بەجۇرەكانى ئىران كىزان كىدونەتەۋە
 ھەسەۋ ئىسەر كېشى ھېچانۇ زور بەشيان لەنگەردارن ، چەندى كىانى
 پىگەش ھېچ قىمىلىكى بىسەر ھەلبەستى زار زىمانانى كىوردى(۱)
 گۇردانى(۱) ۋە ئورامانى(۱) خورامانى ھەۋە ئىرە (ھەسەۋشيان زارزىمانى)
 باگورن) - لەپاسىدا ھەسەۋ ئىو كېشەنى كە زىمانى پەھلىۋىدا
 نۇزراۋەتەۋە ھەرومە ھەسەۋكېشەكانى ئۆلكىلورى زارزىمانەكانى باگور
 (باگورنى دۆلەتلەتو باگورنى دۆلەتو) پەيۋى ئىم دەستورە
 دەكەن .)

عمرووز له ههلبهستی کوردی دا

عمرووز که کیشی شیرى عمره بیره دواى پلوزبوونه دوى ئیسلام له ولاتانی رۆژوهلاتی تاوهراستدا په پری بهوه تاو ههلبهستی ئهو گهله موسلانه تا عمره بانه که په کیک لهواته گهلی کورده .

ههلبهستی کوردی بابه تاپر (له ۱۰۱۹ زمردوه) به کیشی عمرووز هزراوه تهوه ، دواى ئه ویش ههلبهستی مه لای جزری (۱۵۷۰-۱۶۴۰ ز) و نه حمدی حان و (۱۶۵۰ - ۱۷۰۶ ز) شاعیرانی سهدمی تۆزدمینی سۆران وه کو تالی و کوردی و ده قایی و حاجی قادری کلزی و زۆری تر بهم کیشه هزراوه تهوه . تاواى لى هاتوه بووته بهشیک له که له پووری سهدمی کورد بسان .

شاه بهشانی عمرووزیش له زارزمانی گۆراندا ههلبهستیو چیرۆکی هزراوه به کیشی ههچای خۆمالی هزراوه تهوه ، بجه که له بهستو گۆرانیه لولکلوری به کانیان به هموو زار زمانه کاز که هه ربه م کینه خۆمالی به هزراوه تهوه . لاوگه هه ران و مهقامه کانیش جوړه کیشیکی تابه تاپان هه به که پینه لای به موسیقاوه هه به و نه ده چتهوه سهر عمرووزو نه کیشی ههچا .

زانا کانیسان به زمانی عمره بیره له بابه تی (عمرووز) دواو نو کیشو نایکه پان له سهر داواوه شاعیرانیش له به کار هتانی دا هونه ریان نواندوه . ئه گه رچی ههلبهستی نوئی کوردی پشی له کیشی عمرووز کردوه . زار کهم نهین شاعیران - له م رۆواندا - تاوړی لى ناده تهوه .

بهلام ليکولنه ووه شي کردنه ووهي هم بابته ريمان بز خلش دهکات چير
له بهشيکي به زخي که له پوړوي نهديسان ودرېگرېدو تيرېنگين هرودها
له گار توانين له سوړي توانو جبي پيوستدا به کاري پيښين . چي
تندا نړيه کيښي هرووړي له همدېکله بابته شيري بهميږي ده کور
هه لچوړنو هاندانو خندا (په نوروته) سوړي لږ ودرېگرېن .

بهلام ټاپا کيښي هرووړي که له عرمي دا باومو له سر دسني
خيليلي کورې نه مېدي غه امله يدي دانفراوه کومت وه کور خلوي
هه پشته له لاي پيمو وه کور عرمي به که کيښي به کارمان هيناوه ۱ ل
وه ودا دهليم : ۲ .

۱ - هروده کور دواړمي سرونسي کيښه کاني جهان زايان ک
هر زمانه ي جوړه خه پيکي دهنگي هه يه زمانې کورديش هم رووړه
له زمانې عرمي جياولزمه له زمانې عرمي دا پتي گوښرو له وشه دا
زوره که رښي به له دوو باره کردنه ووهي دهنگيک وه کور له وشي
(موت که بير . مو حقه ت) دا . هرودها الفلامې نسين له گهل وشه دا
تيکه لاو دهمو له خوتنه ووهدا پر گهي دريز پيدا دهکات، هر وشه به کيښ
به لاي که سوه له چنده پر گه پکي کورنو دريز ټيک هانو ووهو ريز پوړي
کورنو دريزي له عرمي داو رنک هاني له هلا ووهدا زور ټاکرا به .

به نوروته قالي نه فېله ي « متاعن ، ب ب ب - ب - که له دا پشي
رسته پکي زمانې عرمي دا به ټاساني ده سده که وځي بهلام له کوردي
نه جوړه سيمه زور گران ده سده که وځي . هر بزي به کيښي کاس
له کوردي دا ده گه نه .

به پيښه وانه ووه زور وشي کوردي له سر کيښي قالي صرغي زمني
عرمي نړيه . به نوروته له توانداني به دوو باره گوښي وشي (سازانه
نارانه) نه دتړه هتړلو به کدا ټاسان پيښه بهرهم .

پرگهی کوردی دژ له کوردی دا ئیجگار وا پکدا نه پراوه، په لکو
 ونه کان له تک پکدا شه پزلیکی موسیقا پهیدا ده کن که پرگه کان نا
 پاده پک دانه پوشتن ، وه کو وشه گهل: گیان یوان، کرۆسک مەسلک،
 چلک . که له پەشان دا به کار بچترن ئهو شه پزله ده موسیقای به بیان
 پتوه دباره بهلام که بفرته ئاو قالی کیتی عرووز موه نووشی دای کردو
 پرگه زهق پشان دان دەین ، زۆر وشه ههیه به پیتی زموقی کوردی لهوانه به
 به پک پرگه گزبکرتن بهلام له به کارهتانیان له کیتی عرووز دا نووشی
 گزپین دەین . گیان دەین به (گیان) ، کرۆسک دەین (کرۆسک) له
 پاشتن دا عەرب که ههتیک وشه له جۆرمی یانی به کار دیتن به
 نهوای دمسکاری ئاوانو پرگه کانی ده کن په نووه وشه (کاروان)
 ده کن به (کرموان) و له کیتی عرووز دا دهین به (کارموان) وه کو
 له دوو نمونه دا :

به ناله د شیام نایه . درتق بز مرهمی جهرگم
 له زدنکی کاروان چ بکهم دهیلی کاروان یۆسی
 - وهفایی -

وشه (ناچه) له ههله ستدا بوونه سن پپرگه :
 که من هۆگر به تۆ بووم تازه بۆچی دوله پزکی تر
 دهرم که ی لیره ئاؤوم (ناچه) کووچهو دهرنکی تر
 - عهولسی -

به نمونه له و پراپه دام وشه (جوان) ی کوردی نه گهر له کیتی
 عرووزی دا پت چارنیه دهین مین به دوو پرگه ، کهچی له زمانی
 سروشتی کوردی دا له فزاکلۆرو له ئاخاوتن دا ، پک پرگه به موسیقا که ی
 له بهرگوتن دا شه پزله دایکی مین گرتی فروست دهکات نه گهر به پک پرگه
 گونیی لێ نه گری ئهوا نه عریی دهکیت بدمهیری گلزان که چۆن به کاری
 ههناوه :

له گهروډی شمال ،له نعل کهمان
گه لن هلساوه گولزوی جوان جوان .

تهاناب له زمانې کوردی خلقی دا ، له تیوان شترو لکه زمانه گاندا له
پروموه جیاوانی په پداپوه ، لهواشه په هوی کاریگری بیالی پوه
یت ، لهوئا وشه گل : ترزوو، ترزوی ، شواشینک په ترلوو، ترزووی
لهواشینک گوده کرځ .

[پړواه : ده خولدار ، کیښ وغانه]

هرمه ها هوار دملج :

خوړمو چاوه نلزی هلدیز
بازی لاسک ، گولزی بلوتر

(س.ک) لاسک بووه (دیفونگ) واه دوو دهنکی لیکولو بول
وشی لاسک دهن په یک پرکه گولگری په یی لومو تیوانی سین
کانه که به زمی داسې بکری .

۲ - هرهمی زما تیکی په لیرا په یسه کانی وشه په هوی کاری
دستوری ریزمان پرووتومو سکوپان ده گولیت ، به لام له چاو
زمانی کوردی دا لسه والی په بویه زور زحاف پان عیلمت که دینه سر
ناکه دپړنکی هلبستی هرهمی شیکي لاسی دهن ، به لام له کوردی دا
زور په چار کیسه که ده گولیت ووا چاکه زحاف پان عیلمت که له هومو
دپړه گاندا یت .

۳ - له هرهمی دا یتی یزوی (ددهنگار) دوو جورو، چورنکیان
ته کلیان لره به لکو بهوتی نشانه ی سر ، بزوو لیر له سر یتی
په دهنک دهنوسرین . له مانه یت یزوی کودن ، بوری نرش یت
یزوی درزن وده کو : تلف نولو ، یتی . جیا کردتومو (سر) له تلف .

[illegible]

به‌لام له زمانی کوردی دا هم هه‌جابه له تێوان تێی بزوونی کورد و نێژدا هم زه‌ق و دایریه نیه، زۆر چار له‌هر خاتری قه‌لبی کیشی هه‌رووزی بزوونی (ی)ی کورد یان (و) دۆژ ده‌گه‌رتوه‌وه، به‌یته‌جوانه‌وه نێژ کورد ده‌گه‌رتوه‌وه، هه‌روه‌کو له‌سه‌ودا سوو‌هه‌ی زۆری هه‌مه‌ ده‌یینه‌وه. هه‌ربۆیه‌ کیشی وه‌سه‌نی زمانی کوردی کیشی هه‌جابه‌ که‌وا له‌ هه‌ر بێ‌کردنی وێکۆیتکی ب‌ه‌ه‌ی دۆژ و کورد دا‌نا‌ه‌زۆیت .

[illegible]

زۆر لکی گیتی بته پتهی هر روز ده توانین بگهین به به خه
سه که مان .. جگه لهوه که و مایه تیغیله (له کوردی دا) زمانه .. و ده کو.

مضامین :

مفعول "فاعلات مفاعیل" فاعل.

- هزمجی لئمرهیی مکتوف مفعولی همتی:

مفعول مفاعیل "مفاعیل" فاعل

- هزمجی لئمرهیی مقبوضی مفعولی شمتی:

مفعول "مفاعیل" فاعل

- و مفعول مفعول:

مفعول مفعول مفعول مفعول

ه - ههمو شو شازده کینهی عرووی عرهیی له ههلبهستی
کردی دا به کار تهاتوو: نووئی به عره کانی: کامل - مدید - مقضب.
زافر - ملوک - متارک یان تهمدیتوو یان زور کمن - دووکیشی وه کو
مضارع و متقارب له عرهیی دا کم به کار هاتوو و لهواتیه له شیری
حاهلی دا نووئی یان نهیت کمچی له کوردی دا باون .
لهو شازده کینه دا لهواتی به ناوانگنو زیاتر ههلبهستان یان
مزاروهتوو لهواتی:

هممل - دهجهز - ههزهج - مضارع - خفیف - متقارب - محبت .

سهرباری لهواتی چهله نووئی به کی کمیش له کیشه ههبه:
سریع - بیض - منرح - کامل .

وه کو سهربهم دله زیاتر به عره صافه کان پهسند ترن له به عره
بیکه له کان هه به بویه هممل و دهجهز ههزهج سهردستی هم کیشه
.. لههستی له به سووکی و ناسان کردنی کینه ههلبهستی و تریک بووئی
نه کس خومانو و همرم کردنی ناههستی کینه .

ههمو ها تییینی نهوده کوی که (ضرب عرووی) وانا یی ههمو
به دپی ههلبهستی پر به کی لئ دهتریتوو له کوردی ده پرتوو به
نهوی جوشی کیشه که بست نهیتو سارد نهیتوو له ناگوا به کو

روونی بای پرونی کیتی عرووزو خومالی له ههلبستی کوردی دا
 کردووو شارمزایه له بهکی جیا کردووو نهعمو نروونی چنه بهمریکی
 عرووزی له ههلبستی کوردی دمت نشان کردووو. دهگر دمرده کوئی
 عرووززایکی وردو بهواتا بروه.

ماموستا (گورانی) لهو دمرسه دا که ۱۵ سالانی شمتدا به مرنایانی
 بهنی کوردی زانستگای ئادلی بهغدا ی گوتووو شارمزایه له جوره کالی
 کیتی ههلبستی جهانی و کوردی دواوو کیتی عرووزی له شیرری
 کوردی دا دمت نشان کردووو. بۆ بهلگهی شارمزایی گورانی لهم پرووه
 نهوه به که ههلبستی (گواهی دوری) له سالی ۱۹۳۳ دا بلاو کردوه نهوه.
 جیا کردنوهی کیتی عرووزو خومالی و تیکهل کردنیانی له یهک پارچه دا
 پیشاندووو که دوا ی خۆی زۆر کس له شی کردنوهی ئهم ههلبست دا
 به ههله چوون^(۴).

گورانی نووسیهی :

« ئهم شرانه له سهراصولی مفره و طمخران ، ههو فقره دیت بهاره
 له : بهیت ، بهیتی بهکم و چوارهم له سهرا و مزی عرووز و ترانۆ ، دووه
 و سه بهمیش له سهرا و مزی پهنبه »^(۵) .

شایانی باسبه گورانی دمرس کردنی عرووزی به نیواری
 رۆههلات ناسهکان له سهرا بنهغی کورت و درێژی بۆ که به نههههه هتاوه
 نهک له سهرا شیرهی کۆنی عهرهیی .

ده مروف خزندهار له کیتی « کیتی و قانیه له شیرری کوردی » دا
 که بهکم کیتیکی سهرا به خۆیه لهم بابتهی کۆلی بیهوه^(۶) .

۱ - علاء الدین سجادی - نرخ شناسی - برونه ل ۱۲۹ .

۵ - گۆشاری ههوار ، ژماره (۹) سالی ۱۹۳۲ .

۶ - د. مروف خزندهار کیشرو قانیه له شیرری کوردی دا ،

کیتی ههلبستی خۆمالی کوردی پێشان دلوو نوو نه چکی زۆری
 بۆ هتاوه نوو ههلبستی ڕای به کهلکی دهرباری دهسای کیتی خۆمالی
 خستوه نوو بهلام وا دياره که کیتی عرووز به پهنجبه دهکيشنو
 ههلبستی خۆمالیش به عرووز لهم کارى دوايه با هدا دلتيا نيه، نوو
 له کيشانی ديزه ههلبستی خۆمالی کوودی حوت پرگهیدا دهین :
 « بهلام ئایا کیتی عرووز که ئیریدا (سطلن فرولن) پتوه نای چکی
 ناوازی نوووی له گهڵ بنچو بناوانی حوت ههجا که ههیه ۱ ئایا ئه له
 لاکات که بهزۆر کرایکی تهمک له بهر کارایکی قهلهو بکهن ۱»^(۷)
 بریارێکی بهرق و جیره ، بهلام ڕای دکتۆر ئومیه «ئو کيشانی ب
 خۆمالیان داخۆن له شیرى کوودی دا کيشانان بهميجا رووداوێکی
 ئیدلوزیه ، ئه گنا ئه گهڕ باهۆی به عرووز یان کيشن
 دهکيشن»^(۸)

ده ئیحان قۆاد دهرباری کیتی عرووز کیتی خۆمالی نه
 واریات له گوشاری کۆلیجی ئهمهياتدا (۱ - ۱۵ ی سالی ۱۹۷۱ -
 ۱۹۷۲) دهلن :

« بهشتیک له دهخه گرو نووسراى ئهمه به کهسان مه پێو ئارموزوێکی
 نایه تریان ههیه بۆ فرامۆش کردنی کیتی عرووز پشت گوێ خستی
 له پاش قۆناغی گۆزانهوه (۱۹۳۰ - ۱۹۴۵) وه داغانی سنوورێکی جیا که
 دهمی بنچم له ئیوان سهردهمی به کارهتانی کیشی عرووز کیشی
 سیلاب «پهنجه» دا له گهڵ ئوموشی دا که چه تده کیشی عرووز له لایه
 دهستێک شاعیری نوێ خوازی پاش کۆتایی جهنگی کیشی دووهمه وه هه
 به کارهاتوون^(۹)

۷ - هه له سهرچاوهیه : ل ۲۸ .

۸ - هه له سهرچاوهیه : ل ۶۵ .

نمودی شایانی باشد گیتی درمعلو هر چه می بود و تار و پود را پس گردود و
 له هلبستی شاعیرانی شو کز آفتابی سر هودا نمودی هلبزاردود و
 نسی کرد و تود .

د. عزالدین مصطفی شو پروایندایه که دنوا را نمودیه که هر روزی
 عره بی گنوت له کوردی دانی^{۱۱۰} بهلن هر روز زانه کان بین لود ده بین
 هر روزی عره بی که حاکومه شو شیر کوردی بود (بهلکو زمانه
 گیلانی موشانیش) به دستکاری و جزوه گویند تیکی تایه تی بود
 بود که سرشتی زمانو چو گهی متودی بیتیان کردود، بهلام
 نهگر بین حانا لود بکه بین که هلبستی کوردی به گیتی هر روز
 مزرا و تود له کاتیکدا شاعیرانو هر روز زانانی کلان دانیان بودا لود
 که لهر نم گیشه هلبستیان حزین و تود . بهلکو له به کاره تانی چند
 کیتیکدا هوربان تواندود و کوشش تیکی زوربان بژ بابستی هر روز
 نر خان کردود . رایه کوی دکتور دهر بار می کیتانی هلبستی کوردی
 دروست نریه . به تایه تی نهگر مهله گرانی و گسانی بین که و دکو شو
 کرد و بستی به بهلکه که دهلن .

نهگر نه پارچه شیر . که لهر کیتی سر و سر بیینه و سر
 گیتی پنجه بی کوردی لودا ده تانین لهر کیتی بیتج پر گهی بین
 . سز پارچه کانی تریش دژینه بودی کیتی حوالی و بیتانی زور ناستره
 لهر برده به سر هر روزی پس کرا^{۱۱۱}

ماؤستا علاءالدین سجادی له کیتی « نر خناسی دنا چله
 لاپره تیکی بژ پاسی کیتی هلبستی کوردی نر خان کردود و به پای

۱۰۹- د. عزالدین مصطفی رسول / شیر کوردی و دانی شاعیرانی ،
 ل ۱۱۹ .

نەر هەردوو کیشی عەرووزو خۆمالی تیکەل بە بەک دەبوو بە تەرازووی بەکتر دەکیشێن ،کە دەلێ :

«گوا یا هۆزراو دوورگەوتوتەو لە عەرووز!! بەلێ دوورگەوتوتەو بەلام ئالوانێکی بوترێکی ئێی بێبەشە .وەکو ئاستوانێکی ئێو هۆزراواڵە کە نەر عەرووز دەبۆن بێ بێشێن لە ژمارە پەنجە»^(۱۱) هەر چۆ دەرباری مەبەستێکی عەرووزی (دەلار) «لە ئاڤاتی ژبانی ئالومیدی خەندەکی بایی ، دەلێ : «ئەو کێشە عەرووزانە کە هەبوونو هەن لە هۆزراوی کوردی گنجی ئاوەپاست لە مانەدانین ، بەلکو بێم هۆچووە ئاوی هۆزراوی ئازادی نە حەری دەرگرتووە»^(۱۲) لە بانی کیشی حیاچی دا ، حیا بەرەبەر بە

۱۱- ماموستا ەلە الدین سجادى / فرخ شەلى / ۹۹ .

۱۲- هەر لەو سەرچاوەیە ، ل (۵۴) .

دواى نووسینو پلاکردنەوی ئەم بەشە بە وەرێک لە گۆناری ژەبیری نوێدا وە ئاگا هەڵسەو کە بەر لە من ماموستا هەریز گەردی لە رمارە ۲۲ و ۲۳ ای تەیلوول ۱۶۷۱ی رۆژنامەی هەلکەریدا دوورو دوتێژ ئەم زانیی ماموستای پەنجەشتی (سجادی) بە هەلە دەرهێناوە کە لە گۆنای وەرگەیی دا دەلێ :

«لە ئەکەم لە ماموستا (سجادی) ئیجا ئەوانی ئەبی ئەو ئەلێنەو کە بە سیووبەکی عیسی سانی بکەنەو کە ئەم هۆزراوەیە دەلار ئەسەر کێشی عەرووز ناهێوا . ئەمەیش بە پێشاندانی ئەسکی ئەنێلەکانی هەزەر و هەزارگرتنی هەنگاوەکانی لەگەڵ عەرووزدا ، نەڵ هەر ئەمۆشە وازبێشێ کە ئەم هۆزراوەیە ! گۆلاکە سەر رێچکەبەکی رۆمێشێک ، ئەمە ئەمۆشە هەر لە بەرەللاکردنی رێکای عەرووزی دا بەلکو لە چەشتی گۆزارەندا ! پاشاوخۆ ! لێرەدا کیشی عەرووزی عەرەبی ئەو کێشەبەکی کە لە هۆزراوەی کوردیدا بە رۆزی بەدی دەگرا ئەم دەفەعا بەدی ناگرتی ! چونکە ئەبی سەری بێو باوەم دەرپێشی ساکەری بێ لێکەتەووە نەگرتی رێچکەبەکی عیسی بۆ گەشتی بە خەتەخت هیچ کەسێن ئاڤات ناکەت کەس باوەری بێناھەتێن !».

وێرەکی ماموستا گەردی بە سەرناوی «خەندەکی بایی» هۆزراوەی سەرزما «و» وەلاوە راستگرتەووی چەند رابەکی دکتور کوردستان مەزگەبانی بە .

په نېټه ، پان پر ګه دانان بېلګو لای وایه «کورتر هېچا سر ، چور ، زړه دروژر هېچانی (۱ ، و ، ی) په وانا هېچای همانا زمانه په که به (ده لګ) دافووه مه پېښی پته دنگلاره کان بووه . چو په له دست پشان کردنی پر ګه ی وشه کانداز توشی ټاکوژی هاتووه . سرمړای لومړش به بن هېچ پالېشیکي زانستی باوړې به بوونی پته بزوین لیرې (۱۳) هر له سر ریازی دیتووسی هره یی سودا له ګه له دنگه کانی زمانی کوردی ده کاتو له چوانیوه (پر ګه) به تمولوی بناسق چو په له دیار کردنی ومارمی بېر ګه دان هېچای نوروته هېڅه پته کانی دا توشی هله بووه (۱۴) .

هم روانه پوه نویسیو پته :

د هېڅه پته بووه که له سر ومارمی په نېټه روښتووه لومړه په که جایی توه ګراوه پتی دنگلارو پخ دنگ درلوڼ له یلکو پسو جوره مخز اووه ګه ی پخ دروست ګراوه (۱۵) چو ګه خو وشه ی هېچ زمانیک لیر په له دیادا له یلکدانی وشه ی دنگلارو پخ دنگ دروست نه بووین: به لام جوری روځ کردنو له یلک دانه ګه یان جوره کښتیک دروست ده کات .

ماترستا محمد همدی له لیکوالینه پوه پتکدا به ناوی (کښی له نسیمې کوردی دا) (۱۶) زور ورو زانسته هرووز به ګشتی و به ګشتی هرووز له هله پستی کوردی دا به تایه پتی به نوو توه شی ده کاتووه جیاوازی لېوان کښی غلامالرو هرووز ده کاتووه دوو . هرومه ها به نوو توه . سن به مری هرووز دواوه . نه ګرچی هم باسه چاکترین سرمړاوی نه .

۱۲- ترخېشلی ، ل ۱۱۲ .

۱۳- د ۰ س ، پروانه لاپه ۱۲۰ و نوروته کانی هله پستی کاماران ر کورمان .

۱۴- د ۰ س ، لاپه ۱۱۲) .

۱۵- احمد همدی / ګولری پراپتی ، ز ۱۰ کانون ۱۹۷۱ .

بانه به که نا پیتا به زمانی کوردی نووسرايت بهلام لاسر شپوهی
 کون وانا لاسر بنافهی نیی پزولو و نه پزولو ، ودهد و سهب لک
 لاسر شپوهی کورتو درزی پی گهی تخفیه کاز هرروز شی ده کانهوه ،
 نه من وده که له دواي دا باس ده که بن خورنده وار ، یان قوایی به تاییستی
 ناره صحت ده کانت .

له پز دوو روانین بهر لاسر به شیکردهوهی کیشه کاز هیه ،
 به که میان لیکدانهوهی هرروز لاسر شپوهی کون ، دوو میان لیکدانهوهی
 هرروز لاسر شپوهی وژاووی به کاز به دست یشان کردنی بر گهی
 کورتو درزی له هر تخفیه یکندا .

نوجا بازین هر دوو رنگا چزانو چین و سن بوجی دوو میان
 ههله ده چترم .

لیکدانهوهی هرروز لاسر شپوهی کون :

بن گومان ناخواتن له پیتی دهنگدارو بن دهنگ یتک دیت: بهلام ریتووسی
 عهدهی بز چوار دهنگدار پیکی سر به منوی ویت ته کیشاوه به لکو
 نادی (حرکه - جووله) ی له سن یانان ناوه که برتین له (سر ، بوز ،
 زبر) و بهر لاسر که یان (ه ، تی کورتو وای کورت) به بز پیت بزویشی
 که (الکرة المظنة) ی ناو ده بن هپیان دانه ناوما جا تم دهنگانه پاش
 هر پیکی بن دهنگ یتن به جووله ی سر نو پیت داده نین .

که واته له ریتووسی عهدهی دا پیتی جووله دار یان بزووتوو پیتی بن
 جووله یان نه پزووتوو هیه به سووله وشه ی (سر گول) ده بن بزووتوو
 (سر گول) که برتی به له چوار پیت (پیکی بزووتوو + پیکی بزووتوو +
 بزووتوو + نه پزووتوو) رز کرده که له چاو بزووتوو و نه بزووتوو دا (بهک نا
 بهک) ، بهم جووله وشه گهل زمان له رز کردنی نیی بزووتوو نه پزووتوو
 جبا ازمان هیه کانتیک که له دوو نیوه دتری هژاوه پیکی هرروزی ورد

دهيتوه دهيني که وشه گان به شتيره يکي وا رورگرون که پته کاسي
 نيوه دپري به کسي حبلست له رورگرون دا گنوت وه کو پته گاني نيوه
 دپري دووهي حبلست که ين .

دېنېځ لخواه پېش يزانين له «عرووز» دا هر سق تېسې دنگلداوي («و.و.ي») به پېش له بزوتو (ساگن) داندنظرين . هر جوره سميتكي رېزېووني پېش بزوتو د بزوتو له نيود دېرنگو بهر امېره گشتيان له نيود دېرنگي نري هلمېستدا جوره كېشيك يان بهرنگك يه پيدا دهكات ، كېشاني له بهش پېش ددېن عرووز .

له عرووزدا هر دڼه هېلېك به چاڼد پارچېك دابنر
دكړت كې پټې دهلن تخيله ، هر تخيله يك برته به له دماره يك پټې
پړوتو ته وروو ، به پټې دمستوري زانستې وشمازي (مړن) ي
عده ي به وشي (فعل) كېناروڼ سېركراوه شو پارچاڼ برين له
كشرو سڼگاه:

(فاعلن - مفاعيلن - مفاعلتن - فاعلن - قاعلاتن -

فاعلاتن - متعلمن - متفاعلتن - مفعولات - متعلمن)

ہر یک ہم تفصیلاً ہی ہر چند پارچہ سے نیکلے گا دابہ ہی کرادہ .
سہ جزوہ :

١ - مەبەي سورك: (w) لە پىتىكى بزووتوو يەككىي نەبزووسر
پىتاك دىت وەكو جەم . گسۆ .

۲ - سەپەي قورسى : ۱۰ دوو پىتى بىزىزىنىڭ دېت وەكو . ۱۰۰۰

۳ - وهندی کومه : له سن پت (دووان جزوونو سټیپیاډ نه جزوونو ښک دت وهگو ملهم .

۱۷- دوتاد به مانا سنگو فاضله ايتواني زوږوي ودهشالو سډېپ گورښه
 ۱ به کورچي مانوسا همدالدين مستحادي سډېپي به هو دهرحبه
 گروږوه له ترخشاسي وا .

4 - وەتەدى بلاق : لە سق يىت يىتک دىت ، دوو يىتى بزوونو يىتىكى
نەزوون ئويان لە تىواندا يىت وەگەر پەردە .

5 - فاصىلە : لە سق ، يان چوار يىتى بزوونو لەگەل پەگىكى
نەزوونو يىتک دىت وەگەر بەشەپەر ، ھەرموزى ، گەمەرە شل . (۱۸)

بەو پىرە ھەر تەمىلە يىتک بەم جۆرە بەسەر گەو پارچەدا دا بەش
دە يىت :

۱ - فەولن = وەتە دىكى كۆمەل (فەو) لەگەل سەبەيىكى
سووك (لن) .

۲ - فەلەين = وەتە دىكى كۆمەل (فەل) لەگەل دوو سەبەيى سووك
(عي . لن) .

۳ - فەلەين - وەتە دىكى كۆمەل (فەل) لەگەل سەبەيىكى فەورس
(عەل) سەبەيىكى سووك (تەن) .

۴ - فەلەين - وەتە دىكى بلاق (فەل) دوو سەبەيى سووك
(لا) و (تەن)

5 - فەلەين = سەبەيىكى سووك (فەل) وەتە دىكى كۆمەل (فەل) .

۶ - فەلەين = سەبەيىكى سووك (فەل) وەتە دىكى كۆمەل (فەل) و
سەبەيىكى سووك (تەن) .

۷ - فەلەين = دوو سەبەيى سووك (فەل) وەتە دىكى
كۆمەل (فەل) .

۱۸ - لەوى لە ھەلبەشى ھەرووزىدا ديارگەتوورە گەمەرە گە لە چوار
يىتى بزوونو ديارى بەدوا يەلدا مايتەو دوو يىتى بزوونو سەلەر
لە ھەلبەشى باشبەندى لايەندى نەين يىتگەرە مايتە .
بەرواھە كىتەبى : الكافي في الفروغ و التوامى للخطيب التبريزى ، تحقيق
الحامى حسن عبادى . مکتە الخانجى : القاهرة : ل ۱۸ .

۸ - شاعان = سەبەئىكى قورس (موت)و سەبەئىكى سووك (ئاو)
دەندىكى كۆمەل (طن) .

۹ - مغلوات = دوو سەبەئى سووك (مف ، مو) لەگەل دەندىكى
بۆر (لات) .

۱۰ - سىلخان = سەبەئىكى سووك (سى)و دەندىكى بۆر (خىم)
سەبەئىكى سووك (لن) .

باشى دىچە خەلپەستىك بىم تەرازوۋە بېكىتىن ومك ئەم خەلپەستى
نالى .

دەندىكى لىدەر شىكۆز كۆرى و بىر قەدەر
كەسەر مەككە گۆر مەيى . ئالا ئاۋ سۆز قەدەر

سەبەئىكى دىر كۆردى يىتى پىرۋوتو و تەپىرۋوتو (بەشى رىتۋوسى خەلپەستى
بىم شىتۋە كە دەنگەگان لەمەم دەمەچىن) لە خەلپە دوو ئىۋە دىچە كەدا
دەكو بەكو خەلپە ئىۋە دىچە ئىكش بە چوار پارچە داپەش كۆلۈە كە لە
دوۋارە بوۋتەۋە دوو تەفەلە (فول)و (مغلان) يىك خاتۋە .

فولن مغلان فولن مغلان

فولن مغلان فولن مغلان

دەكو كۆلۈە فولن بىر تەرە لە دەندىكى كۆمەل سەبەئىكى سووك ئەم
رۈنە لە خەلپە چوار تەفەلەكە (فولن)دا دوۋارە بوۋتەۋە خەلپە بىم
چۆرەش تەفەلەكە (مغلان) كە بىر تەرە لە دوو دەندى كۆمەل ، پان
مغلان كە لە دەندىكى كۆمەل دوو سەبەئى سووك يىك خاتۋە خەلپەستى
بىر تەرە سەبەئى ئىۋە پىرۋوتو و تەپىرۋوتو كە ئەم دىچە خەلپەستى
(سالم) بەكە :

مىنى گۆر خەلپە ئالا ساقىي بىچاۋر مەشەت
مەشەت كەلۈە مەشەت مەشەت مەشەت مەشەت

دویمې ګډې دیني هڅې ته یې پیل وکړ او د جیالزو د نهمې پان نهم نهمیلانه
په ګڼه ګډې دیني هڅې ته یې پیل وکړ او د جیالزو د نهمې پان نهمیلانه

معمولاً: فاعلان معمول فاعلان

ج. حوزہ کتبہ کاغذ دو گوبینو ہمارے کیٹمنش نالوی (بصر) یان لکھ
یاد دینی بھر تکی لبر اوامہ کہ برتن لہ (۱۹) ہماری وہ کو نمائندہ :

نوریز ، سریع ، خفیف ، رومال ، هنزہج ، روجہز ، موزاریع ،
متنارب ، کامل ، وانسر ، مجتہد ، متدارک ، بیٹ ، مدید ، مونسریر ،
موتضمر .

ھەر بىك لىم پىراتىنى چەت جۇرە كىشىكى سىر پە ئىرى
 ئىزدەپتە . پە ئايىمى لە ھەلپىتى غەيرە ھەمىدا ئۇ لىك كىشە
 رۇرۇ جۇرۇ جۇرۇ . ھەلپىكىيان تا رادىك لە خۇمايتى كىشە
 سەككىزەك دۇرۇگەتتە ھەم پەلام ھەمىدا كۆن ھەمىدا لە
 ھەمىدا ئىم پىراتىيان دەرەھەشتە .

زعمالو عالیہ :

که سیری دتیره هلمت کی (نال) بکته ووه که له بهری (اصول) و به وردی له تخمیه کانی وردینه دهین له هر چار پدیه کی دا تخمیه دووم (مغالن) نره بلکو پکیکیان (مغالین) که له بهرندا (مغالن) له لسی تخمیه کاند نره بلکو مغالین بووه سوک کراوه ووهو پیکی تهزو ووهو لن قرانو . ثم گلپانش به کیکه لمر گلپاناهی که بهر کینی هروردا دین و زانیان دستوربان داوه بووان به حلف و عیلت به ووه .

ہرچی زحافہ گورینی پیشی دوومی سہ بی پارچہ کانی دبی،
 ہب شیکو ورج نریہ (لہوہی دا) لہ ہموو دیہ کاڈا دوہارہ
 نہوہ۔ ہلام عللٹ گوارتکک ہسر سہب : یان ووتھی پنی دواہی

هر دو نپوه ډيرې هلمېستا دېت چ به قراندي يان زبادگردي پيټه
يان چه د پيټه لم کارمن پټوت له هسود دتپه کاني هلمېستا
دووباره پيټوه. هر دوو کيښان ريکهي سد جړوان هه .

دهيچ نوموش پزانين که زانا يان لم زحانو عيلا تاه به خوش يان
که موگورتي کيشه کاني هر روز دانا تين ، بلکو به پيچمو او نه گوتوروا له:
زحان وده کو لهسه که واپه بلکو له چوگدا له لهسه که شپږترو. (۱۱)
هر وده با خاڅري هسودگردي تپه (يقاع و) رزانه نپوهي کيش له
زحانو عيلا تاه يان هيتاه (۱۲). لههاته له هر کيښه دابن بمرکه
ناگورن . نه گريچي لکو پهلوري زږي لن چيانه که نوه .

سهرده کي متاعن (ب - ب - ب) له رنگي زحانو دهين ب
(مستغن) (-- ب) نموش که له تيره هلمېستي هره يي دا
رووبدات دپاره له سرچمي ژماري پر که کاني که ده کاتوه ، له گل
نوموش دا له پيواني (کات) هلمېست که دا هست به کسي کور تپه کي
نشياو ناکه بت نجا هر جړه ده گوترت مرج نپه له هسود دتپه کاني
هلمېستي کيش هر روز يان (چندي) دا ژماري پر که کاني وده کو بلکو
هاوا بين .

خوشه کاني هره يي کوني لیکه نپوهي هر روز :

وده کو ليکوله نپوه هاوچرخه کان دهين خيالي نپوه يدي خواوند
هر روز رپانزکي واي نه گرت که له لايه نې دهنگوه لهسر ځان په کي
زانتي دانه زوايت . نهغه کاني چ له لايه نې مړي پتاهو چ له لايه نې
ريږووني پر گهي ناخواتنوه دابن نه گرت ، وده کو تماشا ده کين لهسر
خاڅري دست نشان گردي به بهيو وده نپوه شو گور انکاري يي بهوري

۱- سرچناه کي پيښور ، ل ۱۹ .

۲- د . صله خلوص / کوالري (المجله) - قاهره يي ۱۵۸۱ سالي ۱۹۷۰ .

زبانو میلکتهوه بهسران دیت (فاملان)ی کردووه به دووگرتسهوه
(فاملان) که چی ییواهی زانسی تازی دهنگ هیچ جیلوازی یلک له
تیسوان (فاملان) د (فاملان)دا یاین هرومه له تیوان (مستم)و
ستم(۳۳) .

به ليوونه مایوستا همدی که حاتروه ئو تخیلای بهسر وهندو
سه بهیدا بهش کردووه ، بر لاسان کردلی یاس (وهکو خوی دلس) هر
تغیله بهکی کردووه بهسچ پارچهی بچروکومو ئوی سهرتا ئومراست
کوتای لی تاون وهکو : (۳۴) .

سهرتا	ئومراست	کوتای
مفا	می	لن
مس	تف	طن
فا	علا	تن

به ۹م ئایا لهر ج بانغیهک دابش کرلون ، لهر بانغی یشوی
ناخاوتن ، بر گه ، دهنگی موسیقا ۰۰ بچی (مفا) که دوو بر گه یو (فا)
که یلک بر گه به سهرتا دابشرین ، (می) که یلک بر گه یو (علا) که دوو
بر گه به همدووک به ئومراست دابشرین .

بانگ ئمدی (فامله) که له چوار بر گه یلک حاتین و فامیلای بچروک
له دوو سه بهی (به کیلک فورس و به کیلک سووک) و فامیلای بچروک له
سه به یلکی فورس و وه تدمیکی کومل یلک حاتین ، ج همدووک دیشین بر
خورد کردتهوهی کیش و دیار کردنی پارچه به نه پته کالی جهستی
به صرتک ؟

۲۱- د. ابراهیم انیس / موسیقی الشعر ، چاپی بیجهم ۱۹۷۸ ، ج ۱ ، ۵۳ .
۲۲- گولاری برایتی / ج ۱ ، ۱۹۷۱ .

دیت . بویه لسمر شیومی عرووزی یزانی عرووزنکی بز هلبه سی
 عرهیی نووسی ، نهمش عرووزنکی راستو رهواندو تی گه یشتن ناسانه
 به هویه عرووزی عرهیی پن ناسان دهشتو خرنشدن له لایه
 قربانیانوه کارنکی سخت نییه (۳۶) .

له راستی دا عرووز زانانی نازمی عرمب به تاییه نهوانی
 ناساداری کیشی نوروپان دادیان له دست یتگی لیکه انهوه
 کلنی عرووزی عرمبی کردوهو پیشانیان داوه که رنگه یکی وخت
 نالوزه (۳۷)

له بهر نهمی که زمانی عرمبی ومانیکی به شیرابو عروورده کی
 چهندی به Calculative رنگه یی که چاکترین رنگه به بز دهرس
 کردنی عرووزه که (۳۸) هه بزیه بوو لیکوله روه نازه کان گوزایاسوه
 لای یی گه و سیران کرد که یی گه دانهی شی کردنوهی دهنگه گانی زمانه
 له ههوه زمانه جۆربه جۆره کاندای زلر باشی تخفیه گانی به سردا . دبیش
 دهشت (۳۹) . نجا لسمر شیومی و دستوری نوروپایی به کاد راب
 عرمبه کان کهوتنه شی کردنوهی عرووز لسمر بنانهی یی گه و بزیان
 دهرکوت که یی گه یی گه له بهر چهله هویه کی زانسته له شی کردنوهی
 دپزی هلبهت بز تخفیه باشنه چونکه :

۱ - یی گه به ییزه که (یه که) ، یان دانیه کی دهنگه نه ههوه
 زماناندا هاویه شو لسمر بنانه یی کی زانسته ههله دهه نگیری که یی ده لاین
 زانشی ده لگ Phenomenon

۲۶- محمد مغورو / فی المیزان الجديد ، القاهرة / ۱۹۸۸ ل ۲۳۶ ، چاپی

سینیم -

۲۷- جلال الحظی ، ه . س . ل ۱۵ .

۲۸- گولفری (المجله ای پلسی کراو)

۲۹- د . شکری هیاد - موسیقی الشعر العربی .

۲ - هر سقچره گاتی کښی هملبت (چه نښی ، له نگر ، په لجه)
 هر لکمی بستی پر گهی دنگن که پر گه (مقطع) به په گه کی ته گردن
 دلویت درت (۴۰) . له بر له به ، ټپه له چلو عروزی هملبت له
 زمای کوردی دا پوښه که زمانه گمان ټیرابو له رتووسی دا پروتو و
 له پروتو ټپا نیرو مموو پته کان یان دنگلرون یان یخ دنگ ،
 سرباتی نومش که پروتیکي یخ دسم که پته پروښ ، یان ربرده ، یان
 (کسره مضطه) ی یخ دلتیو له عرومی دا نیر ، یاشان پشی (ا . ی . و)
 چرن رواج به پشی له پروتو دابنرت ؟ وه کو له عرومی دا دای دیتن ؟
 هرروما پشی دنگلاری (ی ، و ،) یوان هیبه درخ بکرتو مو
 بوشیان هیبه کووتو به قدمو حاره کی عرومی یخ . له بر هم هرقانه
 زور زمخته شیر کوردی که به رتووسیک دلووسرت ټیرابی ټپا
 نیر به رتووسی عرومی بنووسرت ، بڼوموی دیاری بکین که هم پته
 پروتو مو ټپو یان پروتو و .

باشه که اگر بیشک میزوتو بود یسکی بن دنگ حبابه نمدی
به تدا چون گو دکرک حبابه جووله یکی تکو به پال وانا نیشکی
دنگلاری ره گل تکو اہم بنو بجو کترین به کہ یکی دنگ دہیت
پرگه نک پیت . وکوه لہ پیترو باسان کرد دالالی (وہ دو سہہو
لاصلہ) به پایہ پان شکہ یینی کیش کاریکی گاسانو رتو ورد لوبو
چاکر وایہ یکسر تھیلہ کہ بق گاسانو بجو کترین پارچی خلوی
شیکہ تھو تھوش (پرگہ) .

« ټولې گومالې نړۍ کولایږه له شیری هر وړی لاس
 ښایي پر وړو هاتې (توال) پر گه گاني دندک له ټکدا لاسی لاس
 ښایي پر وړو هاتې سپید وخت ودرېا ملالکې ټپه خول دمدین

لهو موسیقا دهنگره په بکولینهوه که له زاری خه لکسوه هله دهقولیت ؛
 به تابه تی که له م سالانه دواړه پدنا زانستی دهنگه کانی زمان پش کونووه
 په راده پک که ده توانین به هر یوه پیچکار به وروی شو گاوازه پوانین
 که دهنگه کانی زمان په پشای ده گن ۴۰ (۳۱)

بم جزوه ټپه له سر بنه پدی رو کردنی پر گهی کورت و درت و
 چندیان له هر روز ده کولینهوه که هسانش به گهی شو چه لکه کاهن
 که هر پک له م پر گاه دهی خایه ن که به گشتی و تیکرا تر پهی هلبست
 دروست ده گن -

بهره له هر ووی کوریدا :

پیشور پسی پر گمان کرد و زانین شو چه ند لهرو دهنگه به که
 مروت ده توان به پک ههتاب دمران پرت - چونکه (ته کردن برتری
 له زنجیره له لوه لری دهنگی پک له دواپک له هر موه ده گانه گوسی
 گونگر - به لام گوتگره که لهو زنجیره په پارچه پارچی وی دیکه بهر گوتی
 که وکو قفل قفل به پکوه به ستروی زنجیره که وان ، جا هم قفانه
 پیران ده گوتی هجا یان متع یان ۳۳۳) .

به کوریدیش پر گه له جیانی وشه (مقطع) دالرووه ، له هر ووش
 پر گه کانی هلبست (بهین گوتی دانه کورت و درت) دواپوه به په پنه کانی
 دهست دملیردین بزه زار لوهی هلبستی په پنه له گیل پر گو هجادا
 به گاردیت ، شیخ نوری دهنگ بین په کم جار سالی ۱۹۲۸ زار لوهی هجواد
 له مرستی به مانا پر گه به گاهیتانین ، له لاینی چندیوه بهر گ
 دوو جزوه :

۳۱- مصطفی جلال الدین / الاشیاع فی العصر العسری ، چاپسی علوم ،
 ۱۳۷۱ ل ۳۰ .

۳۲- د پرویز خالری / وزن الشعر الفارسی / القاهرة ل ۱۳۶۰ .

۱ - پرگهی کسوت .

۲ - پرگهی دروژ . (۳۴)

دهین ناگلداری نهوشی بین که له کوردی دا دهنگداری کورسار
دهنگداری دروژ تیوان کردیان له همسرو وشه پلدا (له چار کیش
هر ووزی دا) ئیجگار وردو تهوار نیهو مهوای تیوانیان بوی هیه کسار
ریاد بکات ، له بهرتهوه به پشهووانهی زمانی عهره بوی زمانه (چندی) به گانی
دی که مهوای تیوان دهنگداره دروژو کورته کان ناگوریتو هه بیه
دروژه کان دوو نهو تهدهی کورته کاتن . بویه چسپاندنی نهو پر کاسی
به تایه نی (ی . و . ئ . و . یان تی ده کوی له عهلیستی کوردی دا) ئار
نیه . له م رووهوه ده مارف خزنه دار دهلی :

(تیی بی دهنگ که له گه یه کن له تیه دهنگداره نیره کان
به گه نه گرتی هه جای دروژ دروست نه کا (ا . ی . و . و . و . و . و .) نه مه

۳۴ - د . کلل الهمیر / شیخ نوری شیخ صالح له کوری ئیکولیمو
ویژمید و ده ختم لریا .

وشه ههجا که له فارسی توری دا به مانا پرگهی دهنگ به گه نهووه
یوه به زاراده مانا زمانی به گهی نهووهنگی عهره بیه که له تیه دهنگه
به جیه ههستوه . ئیتر ههجا له مه بانی کیش دا به مانا نهووه ده
دهنگ .

به لام نووسیری نهی کتیه له ل ۱۲۱ دا نووسیه بی که شیخ — دروژ
• مهروه کو ئیجینی ده که بن دهنگ یا حود (ههجا) به بهردی شاهانی کیش
داوین !!

مانوسا ملاالدین سجادینی له مرج سناسی دا زارادی ههجای به
نالقوی به کارهنتاره . جارێک ده نووسین که ده گورتهر ههجا به ر . بۆر .
زهره دروژتر ههجانی (ا . و . ی) به — لایمه ۱۰۹ — جارێکیش
وشه (دهنگ) به دوو ههجا دا بهش ده کاتو لای وایه نه گه بهسه
بروتیشی بگوتیه تیوان ان - گه دهین به سی ههجا ! ل ۲۷ .

نه گهر پیرمی لمر بوو . نه گهر نهمیری لمر نه پوو نهو کاته هېجای
کورت دوست نه کا (۱۹۱) .

بلاډ له نووناته ی که تا ټیټا له هلمستی کوردی دا سرچوم
کوټین شامیر بهینی قالی کورتو درټی پر کله تخیله که . پینه ک
کورت . یان درر ده کانه وه . بهنورونه نه گهر نیی (ی) و مر کړی ده یس
نه گهر قالی هرودز مادی دایت زور بهی چار به کسورت دانسراوه .
کورنیزه کشتی به راست دزمانم چونکه هر بهنورونه له شوناهدا که
نارازی (اضاقة) یتکدیتن له زار زمانی گقورانو همدیک لکړاوی

۲۴- پر گهي کورتو دوټو :

مه لای دابیش کړنی پر گه به کورتو به دوټو کسیت دمه نه من
همدله کړی . بلاډ یو کیشی هلمست هر نم دابیش کړد به
دروسته .

نعلت له زمای معری دا هر نعه پیرموده کړیت . نه کمر چي
دکور نمیس ده لن : هبه پستی سلوهی گوتیان یو سمن جؤر
دابه نه درټین : کورت . ناو مندی . دوټو : بهلام پر گهي دوټو له باری
روستان دا نعت تاینرو ، چوه نعبا له قاضی همدی کیشی دا له
هلمستی معری دا ده یین ، کوا ته هلمستی معری له همدی
باری زؤر که دا نعت هر له پر گهي کورتو ناو مندی پیلدیت -
موسنی النمر ل ۱۱۷ ، ۱۱۸ ، ۱۵۰ .

هر پم جوره ی د . خلوص له کیشی هلمستی معری دا لور و
درټی به کارهتاوه کمو هصوو پر گهي کړاوه به کورت
دلمبردوټو نیشته ی (بهی) یو دادندریټ . هصوو پر گهي کړی
داخر اوټی به کورت دلمبردوټو نیشته ی (-) یو دادندریټ
- فن الترجمة ، د . سلاه خلوص ، ل ۱۲۷ .

پای دکور خاتلبریش ودهایه که ښای کیشی هلمستی ماری هر
رووده که چندی به دوو جؤر پر گهي هبه ، به کټک (بلند) نامی تر
اکوا) . له هصوو زلفیکیش دا که ښای کیشه کله چندی ښت هر
نهو دوو جؤره پر گهي هبه . ۵۰ وزن شعر خلوص . (به فارسی) د . برور
خلفی ، ل ۱۲۹ .

کرمانجی خواروودا برتریه له (پیتروین)و تهانته به نووین
ناووسرت ، وهکو (قانع) دلق :

کوردستان بهشت روی سر زمینه

پشای شیرانی خاوهن لگنه (۴۵)

هر بویه شامیرایش زوریهی چار وهکو گوتان هر به کورتیان دااوه
با بر نعضی چند نمونه چکی چیلوژ باس بکین ، (گورانی) زوژر به
کوردی دااوه :

خهراسی کم دواوی عومری لاویم

دلایلی خوئی گهرمی تاگرویم

کیمی (وقایم) له یه نیوه دتی به هلبهتا به درزی دااوه .. پروانه
وشی (نازی و بازی) :

(به نازی چلوه کبی بازی که بازی دام هتا دمرم) وهکو گوترا هم
جیاوازی به له کاتی دیاری کردنی کیشه عرووزی به کازدا بن گومان
گیروگرفت په پادده کات . تمهتا شیخ لوری هم دتی به هلبهستی
پنخندی .

له کورجی کولخانی غمدا به پادی قامتی کره

همیشه قومیه خوشخوانی سهروی بانجی چه تاتم

.. م جوره کینهساوه :

مناظرن مناظرن مناظرن مناظرن

مها پر گه گلی (جی ، نی ، دی ، تی) ی وشه گلی (کورجی ، گولخانی،
پادی ، قامتی) به کورت دااوه به لام له خورندله و می شواژداری

شېره کېدا به یې دوو دلی (ی) په کاز درې ده کړتوبه ، ثوبا کپه کښ
 به رموالی دمېن به (مفاعیلن x ۴ چار) هڅووه کړ له دې ده کالی نری
 هڅه به که څو دا دپاره هڅووه کړ څو ځای له چله لږوونه چکی ترډا
 هم چوره پرگاهي به درې دانوبه . (۳۱)

له هڅووزی هڅو یې دا له همدې ده کښا لږوشتی مسهلې
 درې کړنه ووه کورته یې گوگردیان دمېن وده کړه دنگی (ه ، ا ، ی)
 همدې چار به یې پیوست درې ده کړتوبه (که اشباع یې دملین) همدې
 چارش به یې اشباع دمر دمېن له ش له هر سروشتی ثوبا پناه به که
 سروکی و راکشاد همدې گړن ، ثوبا دملین « له قبل » دنووسیت
 « له قبل » لمر کښی (مفاعیل) څو نه هر کښه که پیوستی به پاکشان
 نه وو ثوبا لمبیاتی (تضي فی) دنووسیت (تضي فی) لمر کښی
 (فاطن) . (۳۲)

هرچی دنگداری کوره ، بنایه تی تیه یوین ، وده کو هسته کړی
 له ناخونزو له هڅه یې یللی دا ښکار به ځی و به نیزی له وشه کاند
 دمر تاپین ، هم دپار دپیش کاري بهر دروست پوونی پر گوه هیدو له
 شوی چکی ترډا زیاتر روولی ده که پتوبه ، بلن وشه گلی : کرکسک ، جرانه
 نریسک ، چلک ، برنج ، چسک برنگ ، شوق ، شرم ، گرم ، کوله
 پلوسک ، چلم ، کلک به تلو ترکی تایه یو به یې پچان ده گورین ،
 هڅووه (گوران) هم ساویده دا هڅوولی دمر یې ثوبا لوی وشو
 لواوه کای دلوه :

کلووه لاوره یې گیلانم
 چا پیرازه ی کلک کوله مارم

۳۱- د. کامل البصیر / سرچلوی پښتووی پس کړاو ل ۲۹ ، ۴۰ .
 ۳۲- حکمة فرج الیموی / السروش فی اوزان القصر السروی ، طبعه د ،
 ۱۹۶۶ ل . ۴۸ .

همرزه کولم کرد هرچيم وت
 وا ټو چلگم په نرنيك شت
 (هر دنيك له مانه هشت پر گڼ - گورجيو سوري -
 كيشه كشي دا دپاره) .

هرومها :

په نېجې غاز بهرېد له چكي شهرم دمرگوني ليوې ټال - روسي
 خلو . كولسي نهرم

كلكلي باسې ټوميه زور جار له جياگردنوموي پرېگي - ريسرو
 كورت پيني پته دنگداره كان له هرووزدا تووشې گيروگرت ددبي -
 نهمش دهگي ټومو سر سروشي تايهني زمانه گمان ، چونكه (نه زمانه
 چندي په كاندا) (الكيه) جياوازي له تيوان دنگداري دريزو دور ټوموي
 رادمي ټيكي ايمې ماومي دنگداري كورت پته ، له زماني تيري وهكو
 هرومسي ټو ماوميه ټامادي گوراته - بزې له توانا دپه دنگداري كوربو
 ټاوه ندي و دريزو لهو زمانه دما (چندي په كان) دمست نيشان بگرت جرېكه
 ماوه كانيان ليكتر جيان ٢٠٨٩

دواي ټوموي شتيكمان له بلومي پر گهوه پروون كړدوه ټيسا دين
 هرووز به پر گه دهگيشين - وهكو له پيشهوه گوترا هر بهرنيك له جوړه
 نهميله په ك پيكه هاتووه ، هر نهميله په كيش له چنده پر گه ټيكي گورونو
 دريزو دروست بووه كه ريز كړدو بهرودوا هاتي پر گه كورتو دريزه كان
 له دپړه هلبه ستداو دوو باوه كړد نومويان كيشي بهرنيكي ساپه نسي
 پيكه دهگيشين - با پين پر گه دريزو كورته كانني نهميله كان به گويزه ي
 نيشانه ي (-) بز پر گه دريزو (ب) بز پر گه كورت شي بگه بنهوه . ٢٠٩١

٢٨- د پرويز خالري / سولچاومي پيشور (هروميه كشي) ل ١٣٦ .

٢٩- د سله خلوصي / فن الترجمة في ضوء القبولات بضمك ، ١٩٨٢ .

- ۱ - فعلان . فـه / عـو / لـن ب - -
- ۲ - فاعلن . فـا / عـ / لـن ب -
- ۳ - مستعلن . مـس / تـف / عـ / لـن / - - ب -
- ۴ - متاعیلن . مـه / فـا / عـ / لـن ب - - -
- ۵ - فاعلاتن . فـا / عـ / لـا / تـن ب - - -
- ۶ - مفاعلتن . مـه / فـا / عـه / لـه / تـن ب - ب ب -
- ۷ - مفعولات . مـفـ / عـو / لـا / تـ - - - ب -
- ۸ - مشاعلن . مـو / عـه / فـا / عـ / لـن ب ب - ب -

(تینینی : هرچی تفعیلے (مستعلن) و (فاعلاتن) یسه
 نوا ره رسیده بی گدا هیچ حیایان بی تا کرت چونکه هر دمق شه نودی
 (مستعلن و فاعلاتن) ده کف -

سه دنبره حاله سی (و نهایی) :

ب ناری چاوه کی بازی که بازی دام هتا دمرم
 دهر سیم هر به بازی به کووی شه یاری منالیم

هر سه دنبره کی له ۱۶ بی گه یتک هتا نوه . بهم جوره :

به نازی چاوه / که / با / زی / که

بازی دام / هه / تا / دم / دم

ده نر سیم / هه / به / تا / زی / به / کو

/ زی / له / با / یاری / من / دا / لم /

کورتی دنبره بی گه کایش بهم جوده به :

ب - - - - ب - - - - ب - - - -

ب - - - - ب - - - - ب - - - -

سه برده کین هر نیوه دنبره که له چوار بیی و ده کو یسه یتک هتا نوه
 که هر یسه چوار بی گه کی کورتو سنی دریزی نیا به ، له گه

له‌گه‌ل یسه‌ی تخیله‌کالی پیتش هم چه‌د دتی‌دا به‌لور دپان بک‌ین
 دینین به‌کالن به (مغلین) .

به‌لام له‌م نیوه دتی‌می (قانع) دا :

هم شو که به‌نم هاته سر

شیرین جملی وک قسمر

سه‌بر ده‌گین کوروش ۱۶ به‌گه‌یه ، به‌لام کودتی ورتی‌ی به‌گه‌کالی به‌م
 جورمی خوارمده ریزمین :

هم / شو / که / به‌خ / تم / ها / ه / سر

/ شیر / دین / چه / مالن / وک / ه / سر .

له‌گه‌ر یشانه‌ی کودتی ورتی‌مان بژ داتان به‌م جورمه :

- - ب - - / - - ب - - / - - ب - -

دینین نیوه دتی‌که له‌سر چوارین دمروات ، هر یه‌به‌کیش له‌دو
 به‌گه‌ی ورتی + به‌گه‌ی کورت + به‌گه‌ی کی ورتی‌ی که‌هاتوده که
 به‌کاله به‌تخیله‌ی (مستملن) .

(سانی) دملن :

که‌ی دین خوت یزه لاسان

دلبیری شلخو خمرامان

به‌گه‌کالی به‌م جورمه شی ده‌کرتوه :

که‌ی / ده / دین / خوت / دین / به / لا / مان

دل / به / دی / شل / خو / خه / را / مان

واتا :

- - ب - - / - - ب - -

- - ب - - / - - ب - -

نەر گۆڤاتاقنى دەستورى تايەنپان بىر دېارى كرلۇد كە بە كوردى
سەمەن: (۱۰۰) .

۱ - ئەگەر يەكەم بىر گەي دېڭى ھەلەست درىز بىر دىش بىكرى
بە كورد .

خۇ ئەگەر يەكەم بىر گەي دووم بىر گەي سەمەن دېڭە كە درىز بىرون
دەن (دەن) بە كىكپان كورد بىكرىتە .

خۇ ئەگەر لە سەمەن دېڭە بىرون لە تاواخنى دېڭە كەدا بىرون سەمەن
دەن دوومپان كورد بىكرىتە .

۲ - ئەگەر لە ھەلەستەدا سى بىر گەي درىز بە دو: يەكەدا ھەن
دەم (دەم) دوومپان يان سەمەن بە كورد دېڭى .

۳ - بەلام ئەگەر چار بىر گەي درىز بە دو: يەكەدا ھەن (كە كەم
دەم) ۱ وا چاكە بىر گەي سەمەن بە كورد دېڭى .

۴ - رەكەكەسى لە دېڭە كەدا لە دوو بىر گەي كورد زانر سەمەن
بە كرىدا يەن . ئەگەر ھەن دەن دووم يان سەمەن بە يەن كىشى يەن

بەمەكە بىكرىن بە درىز .

بە نووتە شېخەرزا كە دەن :

دەم كوردى ھەكە دەزەن سەمەن دەمى رەقەب

دەمە سەمەننى خۇدا دەست لە پەنەم بەردە مەيپ

بەكەم بىر گەي دېڭە كە (دەم) درىزە كەبى يەكەم بىر گەي نېمە دوومى
نەم دېڭە دېڭە كەنى تى ھەلەستەكەي بە كورد دەستەن دەكەت بىرە

بەننى دەستورەكە دىش بىر گەي يەكەمى درىز بە كورد بىكرىن .

سەمەن بەكە دى كە تەبەرىك دەن :

گولە رەقەبى خارە ، شەرابە بىر خولارە

۱۰ - بىرەكە كىچىكەي دەستەننى شەمە / دەمەن بىرەكە بىرەكە

(۱۰۷) .

که بجه نهیسی ماره . باده به رهنگی خروته

ه یی به کهمدا (گولهرهفی) ب ب ب - سن کورت بهدوا یلکدا هاتوون .
نههش فورسه . جا به یی دهستور دهتوالین پر که به کی کودتی لی به
درر برترین . له راستیشدا له خورندلهومدا که هم دتیه دهخورتینوه
دهلین .

(گولله رهفیتی خاره)

هاتا پر کهی دووهم (له) دریز ده کهینهومو دهی کهمین به (له) .
! سموت (دهلن :

گریان شهوتمعه که عما توی چاوی چاوی

لاله زوبان له زاری هیجرانی مستقا

سرج بده له نیوه دتیری به کهمدا چوار پر کهی کورت به دوا
یلکدا هاتوون : (- ب - ب ب ب ب -)

گر / یان / شه / و من / ده / یه / که / نه / ما

نیوست پر کهی دووهمی شو چوار پر که کورت بکهمین به پر که به کی دریز
ما نر بهی کیشه که نموستق .

د - دوا پر کهی نیوه دتیری هلبهست شه گر کورت بود له نوانا
دایه دریزی بکهینهومو : به تاپهتی که بهر (پاشه بند - قافه) ده کهویت و
دواین هاتی پتوری خورندلهومو هلبهست ده که بهنق . جا بز به هیز کردنی
زیه (لیقاع) نیوست به جزره دریز کردنه و هیلک ده کرت . چواکه
له نگری ده کهویت سر .

جزره گانی زحافو عیلت :

دوا ی لهومی دهستورده گانی هم رنگه چمان زانی سهیرده کهین
هسود شو زماره زورهی له رنگی کلکدا بز زحافو عیلت دانراوه
کهمدهیتومو له چهند حاله تیلکدا خلیان دهنرتن کهوا له خوارموه پیشانی
دهدهسن

ناوی زحاف	چړیږه نې گړپه که	چړی پړیږه که	پړیږه که پاش گړپه ان
خښ	په کم پړیږه که کوروت ده کړت له رمچهز ، رمعل مچت ، خیفدا	مستطن -- پ فاعطن -- پ مفعولات -- پ فاعلاتن -- پ	مفاعطن پ -- پ فطن پ -- پ مفعولات پ -- پ فاعلاتن پ -- پ
مټی	کوروت کردنی دوهم پړیږه که له رمچهز ، منرحو سویجدا	مستطن -- پ مفعولات -- پ	مفتطن -- پ فاعلاتن -- پ یان (مفعولاتو) پ -- پ
قبض یان کف	کوروت کردنی پړیږه که دوړی پټش دواپی له متاربو همزهجدا کوروت کردنی پړیږه که دوړی دواپی له همزهج و مضارع دا	فمولن پ -- مفاعیلن پ -- مستطن -- پ فاعلاتن پ -- مفاعیلن پ --	فمولن پ -- پ مفاعطن پ -- پ مستطن پ -- پ فاعلاتن پ -- پ مفاعیلن پ -- پ
مستکل	کوروت کردنی پړیږه که په کم دواپی له رمعلدا	فاعلاتن پ --	فعلاتن پ -- پ
إضمار	کو کردنهوی دوو پړیږه که کوروت له پړیږه که دریژدا له کاملدا	مفاعطن پ ب حېم مستطن پ --	

ب - جملات :

زلیل	زیاد کردنی پر گه پکی دریژ به دوایی من	فاعیلن - ب - مستعملن - ب -	فاعلاتن - ب - - مستعملن - ب - -
حلف (یا بقصر)	لا بردنی پر گهی دوایی له ههزهج ، رمهل ، مضارع ، مجتث ، خفیف و متقاربدا	مفاعیلن ب - - - فعلولن ب - - فاعلاتن - ب - -	مفاعی / فعلولن ب - - فعلوی - یان فعلول فاعلاتن / فاعلن - ب -
قطع	پرچی دانی پر گهی کودتی من له سمریخ دا	فاعلن - ب - مستعملن - ب - فاعلاتن - ب - -	فعلن - - - مستعمل / فعلولن فاعلاتن (مفعولن) - - -
اغرب (قطع و کف پیکهوه)	لا بردنی پر گهی کودتی په کمه کودت کردنی پر گهی دریژی دوایی له ههزهج و مضارع دا	مفاعیلن ب - - -	ب فاعیلن (مفعول)
اصلم (اچر)	لا بردنی دوو پر گهی په کمه دووه له مجتثو خفیفدا	فعلولن ب - - - فاعلاتن - ب - - مفعولات - ب - -	فعل - فعلن - - - فعلن - - -
آشت	لا بردنی پر گهی کودتی دووه ، له مجتثدا	فاعلاتن - ب - -	مفعولن - - -

دائره‌ی عروضی :

زور له عروض‌زانیان سره په پوهې دایره‌ی عروضی په گړنۍ کې
نالوز زمان و هندیکان یاسی کردلی عملده‌پوړن . جگه لهوه که حساب
راگرتیان قوسه ، مسله‌ی زحاندو عیله‌ی کینه‌کانش پاریکی فورستره
پویه له براره‌ی یاسی‌ناکرتن .

له چارو عملده‌ستی کوردیش‌دا زائینی دایره‌کانی عروضی نیچکار
گرنگ نریه . بهلام بڼه لاکادری قوتایان په پتوسم زانی کورده‌به‌کی
لن ناسیکم .

نومدا زانی دایره‌ی عروض خلیل کوری محمد هتاپوه‌نی په پنی
له‌یک چورنی سنجبو وه‌ندی سمره‌کان - سمره‌کانی عروضی چه‌یک
چه‌یک کردوه . هر چه‌یکه‌یک وه‌کو بازنی نه‌ندازه‌پو هر سمره‌یک له‌م
چه‌یکانه له‌هر چیره‌ی بازنه‌که له‌خالیکوه‌پری‌ده‌کووتو له‌خالیکیش‌دا
کوتای‌دیت .

دایره‌کانی عروض له سمره‌ی‌دا پتجن :

- ۱ - دایره‌ی مختلف : که‌هم سق سمره‌ ده‌گرتوه : طویل . مدید ،
بسیط .
- ۲ - دایره‌ی مؤلف : وافر و کامل .
- ۳ - دایره‌ی مجتب : همزه‌ج و ره‌چاز و وصل .
- ۴ - دایره‌ی منته : سمرج ، منسرح ، خفیف ، مضارع ،
مقتضب ، مجتث .
- ۵ - دایره‌ی متق : متقارب و متعارف .

نوجا با یرانین چاری دایرش کردنو لیک‌چورنه‌کان به‌پنی دستوری
عروض چونه - پاشان په‌رینگی پرگمش یاسی‌ده‌کین .
په‌نورنه‌ دایره‌ی مختلف وموده‌گرین . له‌م دایره‌ی‌دا :

بەھرى ئۈزل گە بېرىشكە ئەھۋال مەھەلە (۲ جىل) - تەخىلەي
يەكەم يېتەكتەتۈرۈلە :
= ئۈزلەن

نەم : ۋەتەندى كۆمەل ۵۱۱

لە : سەبەبى سۈرۈك ۵۱
دۈۋەتەش :
= مەھەلە

مە : ۋەتەندى كۆمەل ۵۱۱

ئە : سەبەبى سۈرۈك ۵۱

لە : سەبەبى سۈرۈك ۵۱

بەھرى (مەھەلە) نى كە بېرىشكە ئەھۋال مەھەلە (۲ جىل) -
تەخىلەي يەكەم يېتەكتەتۈرۈلە :
= ئەھۋال

فە : سەبەبى سۈرۈك ۵۱

ئە : ۋەتەندى كۆمەل ۵۱۱

ئە : سەبەبى سۈرۈك ۵۱

تەخىلەي دۈۋەتەش بېرىشكە ئەھۋال :
= ئەھۋال

فە : سەبەبى سۈرۈك ۵۱

ئە : ۋەتەندى كۆمەل ۵۱۱

بەھرى (يېتەك) نى كە بېرىشكە ئەھۋال مەھەلە (۲ جىل) : تەخىلەي
يەكەم يېتەكتەتۈرۈلە :

سى : سەبىي سووك ۵۱

ئەف : سەبىي سووك ۵۱

غلن : وەتەدى كۆمەل ۵۱۱

تەخىلە دوۋەمىش (ئاقىن) لە پىشەۋە باس كرا .

ئىتر ئەگەر ئەم پارچەلەي بەمىرى (طولى) قەف قەف بە دەۋرى چىۋەي
بازلەپكەدا رېزىكەين بەم چۆرە :

● وەتەدى كۆمەل ← سەبىي سووك ← وەتەدى كۆمەل
← سەبىي سووك ← سەبىي سووك ← وەتەدى
كۆمەل ← سەبىي سووك ← وەتەدى كۆمەل ←
سەبىي سووك ← سەبىي سووك .

(۱) ئەگەر لە وەتەدى كۆمەلەۋە كە سەبىيىكى سووكى بەدۋادا يەت
دەست يېزىكەين و بەردەۋام بە بازەكەدا خولېنقېن بەمىرى (طولى)
مان دەستەكەۋىت .

(۲) ئەگەر لە دوو سەبىي سووكى يەك بەدۋايەكەدا ھاتوۋمە دەست
يېزىكەين بەمىرى (سېط) مان دەست دەكەۋىت كە بىرئىۋە لە :
سەتھن ئاقىن سەتھن ئاقىن .

(۳) ئەگەر لە سەبىيىكى سووكەۋە كە وەتەدىكى كۆمەلنى بەدۋادا ھاتىن
دەست يېزىكەين بەمىرى (مەيد) مان دەست دەكەۋىت ، وانا : ئاقىن
ئاقىن ئاقىن .

ھەر بە- چۆرە دەتۋاين ھەر چۈرە دائىرەكانى ئىزىش يەك بەك پارچەي
بەنمىلەكانىان لە چىۋەي بازەدا دەست نىشان بىكەين .

ۋەكۇ سەرنىچ دەدرىت لەچاۋ رەنگەي بىر گەش دا دەتۋاين ھەر پىنچ
دائىرە كە بە- چۆرەي خوارمەۋە بە ئاسان پىشان بەدەين .

۱ - دایره‌های مختلف :

- پرگارانی به‌عری طویل به‌سر چتره‌ی باز به‌لکه‌دا بازده‌که‌پنجمه که‌لما‌لن :

ب --- ب ← ← ← ← ←

ب --- ب ← ← ← ← ←

ب - (مدید) له‌پاش پرگارانی دووم وانا له‌سره‌تای پرگارانی سزیمه‌ده دست‌پن‌ده‌کات و ده‌پشت به :

ب --- ب ← ← ← ← ← هند ...

ج - (بیض) یش له‌پاش پرگارانی سزیمه‌ی به‌عری (مدید) و پرگارانی پت‌نجیمی (طویل)مده دست‌پن‌ده‌کات - وانا :

ب --- ب ← ← ← ← ←

ب --- ب ← ← ← ← ←

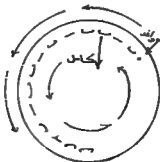
← هند ...



به‌پشتی پشی یزوتو نه‌یزوتوی
سه‌بغیر وده‌د

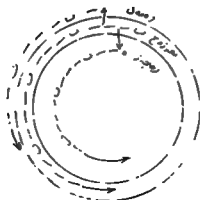
۲ - دایره‌ی مؤلف :

- ۱ - پرگه‌کانی بصری وافر که شش چار تخیلی (مقاطع) به چپ و
 باز به پیکدا بازوده که بنمود و اتا ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب -
 ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب -
 ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب -
 دست‌نشان ده‌گین که بر شریه له (مقاطع) سه‌ده‌گین پرگه‌کانی
 هم به‌مره به تمولوی دمره‌چین . و ده‌کو لهم وینه‌یدا :



۳ - دایره‌ی مجتلب :

- ۱ - پرگه‌کانی بصری همزه‌ج (مقاطع) بازوده که بنمود .
 ب - له‌گه‌ر له‌پاشی پرگه‌ی دوومی بصری همزه‌جوه ده‌ست‌بین‌بکه‌ی
 پرگه‌کانی بصری رمچه‌زمان بز دمره‌چیت . - ب - ب - ب - ب - ب - ب -
 ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب -
 ج - له‌گه‌ر له‌دوای پرگه‌ی سومی بصری همزه‌ج یان پرگه‌ی دوومی
 بصری رمچه‌زموه ده‌ست‌بین‌بکه‌ی پرگه‌کانی بصری (رمه‌ل) مان بز
 دمره‌چیت .
 ده‌کو لهم وینه‌یدا روون‌کر لومنه‌وه .



۱ - دایره‌ی مشبه :

۱ - پرگاه‌کانی به‌مری (سریع) به دوری پیروی بازگه‌ی کذا بازگوده که بنمود
که برتین له :

--- پ --- پ --- پ --- پ ---
ستمن ستمن ستمن ستمن

ب - بز دست‌نشان کردنی سره‌تای پرگاه‌کانی (منسرح) دین له
تغیله‌ی دووه‌می سره‌تای دست‌بین‌ده‌کین دانا (ستمن) ی دووه‌م
له‌وسا پرگاه‌کانی منسرح دین‌زنده‌وه که برتین له : --- پ --- پ ---

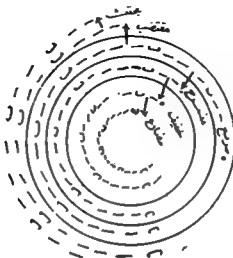
--- پ --- پ --- پ --- پ ---
ستمن ستمن ستمن ستمن

ج - نه‌گه‌ر له پاش بی‌گه‌ی یه‌گه‌می به‌مری (منسرح) هو
دست‌بین‌کین به‌مری (خفیف) مان دست‌ده‌کورت که برتین له :
فاصلان ستمن فاصلان

د - بهمري (مضارع) له پاش پر گهي دوومي پر گه گاني بهمري
(منفرد) موه دست پړده گات و (مفاعيلن) ← فاعلاتن ←
مفاعيلن (مردم چیت) .

د - بهمري (مقتضب) پش له پاش هر دوو تفييلوي په گهو دوومي
بهمري سر موه واک له (مفعولات) موه دست پړده گات و ده چیت :-
مفعولات: مستطین مستطین

د - بهمري (مجتب) له پاش پر گهي دوومي پر گه گاني (مقتضب) موه
دست پړده گات موه : مستطین ← فاعلاتن ← فاعلاتن
مردم چیت .



شارزای یا ده مهم و زین دا بکارهینای . خانی کیشی نه‌توایه‌تیره مله‌ن
کورد (e+e) د شرا خلدا یا نه‌واندی و مرارا پندای (۱۱).

به‌لگهی خلون و تاریش بژ ساغ کرده‌ی نه‌و بژ‌چونه‌ی به‌گوری
له‌مانه‌ی :

۱ - نه‌و کیشی مهم و زین نه‌گه‌ر (هه‌زه‌ی) - وه‌گه‌ر هه‌روورانه‌د
گوته‌ویله - له‌هه‌روزی هه‌ره‌ی دا نه‌م جوره‌ هه‌زه‌ی نایین .

۲ - سه‌په‌ن خانی له‌کیشی نه‌توایه‌هه‌ی خوی دا ده‌ست‌نسان
نه‌و جوره‌ کیشی نه‌کردوه‌و نه‌وته‌ی بژ نه‌توایه‌توه ، له‌کاتیکدا
له‌وئ سب جوره‌ هه‌زه‌ی به‌کاره‌یتاوو نه‌وته‌ی بژ چه‌ند کیشی دی
هیتا‌توه‌و شیر له‌هه‌ر داتون .

۳ - له‌تواندا هه‌ی هه‌لبه‌ت‌کانی مهم و زین هه‌مووی به‌کیشی
په‌نجه‌ بزمین و هه‌مووان له‌ده‌ پرگه‌ یتکه‌هاتونو له‌توان هه‌ر به‌وه
دیتکه‌دا بشو : یان رابستان هه‌ی وانا له‌دوو یت (e+e) یتکه‌هاتونو .

به‌رستی برای خلون و تار ره‌تیک زور و هه‌ولیک به‌پنوی
داوه‌ بژ چه‌پاندنی بژ‌چوته‌کی خوی . به‌لام کیشی هه‌زبکه‌ن و نه‌گه‌ن
چ له‌لایه‌ی نه‌توه‌ی و نه‌توایه‌و چ له‌لایه‌ی نه‌توه‌ی و نه‌توایه‌و
شاه‌یرانی نه‌توه‌ موسلمانان پاش دله‌زانی ده‌ولتی به‌رله‌وانی هه‌ره‌ی
له‌لامی تا‌ماوه‌تیک زور . هه‌تا زمانی خویان بژ شیر به‌کاره‌یتاوو هه‌ر
به‌هه‌ره‌ی نه‌توایه‌ نه‌و چا چ جای کیشی هه‌روزی گه‌ به‌س‌لرمان
چیکه‌ی به‌کیشی نه‌توه‌ی له‌کردوه‌و و خوی به‌س‌هه‌لبه‌ستی له‌لالی
موسلمانان سه‌پاندوه . له‌سه‌پرکردنی نه‌توه‌ی کولی فارسی و نوزکی‌دا
که‌خردان کیانی خویان بوون نه‌م راسته‌مان بژ ده‌وده‌کوتی . نه‌م
ده‌ارده‌ش به‌کیاسی تا‌وتیردی نه‌گه‌ر به‌نن مه‌لای جزوی . یان خانی .

یان تال هه‌لێستان هه‌موی هه‌ر به‌ کێشی هه‌روێژ دا‌واوه‌ دا‌واوه‌ دا‌واوه‌ له‌ کێشی نه‌توه‌یی له‌داوه‌توه‌ . که‌ ئهم رابه‌مان به‌رابه‌ر به‌ ئه‌ده‌یی زارزما‌لی که‌ما‌جی هه‌یه‌ وه‌له‌ین ئه‌وه‌ له‌بیرکه‌ین که‌ له‌ ئه‌نجامی دو‌وره‌ ده‌ستی نا‌وه‌ر سو‌وری ریه‌ازی ئایه‌ی وه‌ندێ قو‌ی ئه‌دا له‌ زارزما‌نی گورانی‌دا سو‌ونه‌ی کێشی خوما‌لی له‌ می‌زو‌وبه‌کی زۆر کو‌تر له‌وان ده‌یین .

به‌ڵا- که‌ گه‌لانی مو‌سلان هه‌روێژه‌که‌یان وهرگرت وه‌ نه‌ین ده‌قاوه‌دی له‌ هه‌ره‌ی چۆنه‌ وه‌ها به‌کاریان هێنا‌ین ، نا ، به‌لكو گه‌لیك ده‌ستکاری‌یان نه‌دا کردووه‌ . له‌ زما‌ری ته‌خه‌له‌کا‌ندا . له‌شیان و ته‌شیانی زحاف و عیله‌ت‌دا . له‌ تێكه‌- کردنی جۆری ته‌خه‌له‌کا‌ندا . له‌به‌ر ئه‌وه‌ كه‌ هه‌ر گورێن و ده‌ستکاری په‌یدا‌بووه‌ . به‌لكو ده‌توانم بێ‌م کێشی تا‌زمی په‌یدا‌بووه‌ به‌لام مو‌سه‌رانی کو‌ن هه‌ر له‌ چوارچێوه‌ی به‌خه‌-که‌انی هه‌روێژدا ده‌ریان نه‌هێ‌تاون .

نو‌سه‌ری به‌ریز ئه‌گه‌ر ده‌لێ ئه‌و کێشه‌ هه‌زمه‌جی هه‌لێستی مه‌و زیر سو‌ونه‌ی له‌ کێشی هه‌زمه‌جی هه‌ره‌یی‌دا ئه‌یه‌ ، راسته‌ ، به‌لام وه‌كو گوتاه‌ ئه‌مه‌ کێشه‌و کێشه‌کانی تری لای نه‌توه‌ مو‌سلانه‌ ئه‌هه‌ره‌به‌کان گورانی به‌سه‌ردا هاتووه‌ و شاعیرانی زانا‌یا‌نیش ده‌ستووریان بۆ دا‌واوه‌ به‌ به‌لگه‌وه‌ هه‌مو‌یان پرڤوته‌وه‌ سه‌ر کێشه‌ هه‌روێژی‌به‌کان .

به‌لێ وه‌كو ئهم کێشه‌ ئه‌یه‌ خۆ جۆره‌کانی تری کێشی (مو‌شاریخ)یش که‌ به‌س‌دا‌ین خانی سو‌وله‌ی ئی هێ‌تاوه‌توه‌ ، هه‌روه‌ها (هه‌زمه‌زی مو‌ه‌فه‌د)یش و کێشی دی که‌ شاعیرانی ئه‌ه‌ره‌ب شیران له‌سه‌ر دا‌ناوه‌ له‌وا‌نیش هه‌ر له‌ هه‌ره‌یی‌دا ئین . ئه‌دی بۆچی خانی ئه‌و کێشه‌ی (مه‌و زین) که‌ به‌لای ئه‌وه‌ پرشویه‌ له‌ : (مفعول مفا‌طن فم‌ول) که‌ پشی ده‌لێن هه‌زمه‌جی ئه‌ه‌ره‌یی متب‌وضی مح‌فوظ .⁽¹⁷⁾

٤٢- علی فتاح ده‌خی / ئه‌وه‌به‌هاری خا‌لی و ئه‌سه‌دی ، هه‌ولێر ، چاپخانه‌ی رۆژنێری / ١٩٨٥ .

له ټاپلکې (نوبهار) ی دا په کار نه پیاوړه ۱ چوک له کړندا لم
کینه و باو بووه بز دانانو چیرکان په کاریتو - په چندن سمد
پیش خانی (طاسی گنپوری) (له بلو معجون) ی پینداوړه - لهوانه په
(خانی) ی به چاکی نه زایت له چوارچیمو کیتیگی قنولایاندا
به کاری پیتن ، زور کینی دیکش همه که له شیري کوردی دا ه پسر
له نوبهاردا په کار نه ماتون .

هرچی خالی سوبه که له تواندا همه هلبسته کانی معو زین به
په نجه یان پر که بزمین ، بلن له رات ، عک هر هم کینه . به لکو
معو کینه کالی تری عرووزش له تواندا همه - وکو لم باسدا
روونان کړومتوه - به به په نجه یانزمین ، به لام هندیگ جار له
نه پامی (زخاف) دا له عروبی معرج نره وماري پر که کانی نیو دتیری
به کم به قدر نیوی دووم یت .

به لام وماري پر که معرجی کیشو مؤسیقا لویه له هلبستدا .
بز پشگری معو قه به هر نمونه له سچای (خانی) دمر بکین -
بز نموی بزاین دور کیتی عرووزی حیوانز که هر په کپان وماري
پر که پان ده پر که به لام هر په که له پرده پکدا دمرده کون .

له (نوبهار) دا به لوی (بهری دچیزی سوږمقل) خالی لم
دپه هلبسته لای داناره .^(۱۳)

(خضر) چه کسکه ، (احمر) خر سوره

(ازرق) هشین ، (جورب) چه گوره

(ابکم) چه لاله ، (امرج) چه لنگه

په ک چله (امور) ، (اکه) خر کوره

۱۳- سابق بهاندین / نوبهارا سبطین معون اصفی خالی . بهلدا ،
چاپخانه کوری زاتیری کورد ، ۱۹۷۹ .

ئاوازی ئەم كېتە كەنگى دەكو ئەو كېتەپە كە لە مەمۇزىندا بەكارهاترودا
كە لەگەل ئەموشدا هەردووکیان دە پەنجەیین :

سەرنامەیی نامە نامی ئەللا
یە نامی وی ناکامە وەللا
ئەي مەلەمى حوسنى هېشتبازی
مەجبوری حەقیقی و مەبازی
نامی ئەپە لەوێ نامەیا عېشق
ئەیسى ئەپە ئەفسى خەمەیا عېشق

کەیسى بەکەم دەكو کەیسى (مەحمەدی) شێخ مەروفی ژۆدەیی و هەلبەستى
رازمانى گۆزان و ژۆلکۆزە ، بەتایەنى لەبەر خاترى جۆرى تەخەیلەکەى و
بەشەرى ديارى تێوان دوو تەخەیلەى دێرە هەلبەستەکەى .
بە دێرەى هەلبەستى جۆرى بەکەم شەیکەینەووە تا بزانین وێز کردسى
بەگەى کوردتو درێژتیی دا چۆنە ؟

ا/خ /خ/ج /ک/س /ک/ح /م/خ/و /س/و/د
ن/ز/د/ق /ه/ش/ی/ن/ه/ج/و/د/ب/خ/و/گ/و/د

-- پ -- / -- پ -- پ
مەحمەلات / مەحمەلات

بەلام ئەو دێرە شێمرى مامۆستا گۆزان كە خاوەن داتەر بە فەسەو
هەتاو بەتەبەو ، ئەگەر بکەشێن دەبینن کوردتو درێژى پێگەکانى بە
جۆرتەكى تەواو جیاوازه ئەگەرچى ئەبێ دە پەنجەیی و پشوو لە تێوان
دوو بێنى دێرە کەدا گەشکراو پێتچ بە پێتچە .

کام ئەستێردى گەش کام گۆلى کێردى
تالە وەك گۆلى ، گۆلى مەمكى ، لێوى

--- پ --- / --- پ ---

--- پ --- / --- پ ---

هروچی کیشه کی ممو زنه نوا بهم جوره به :

سر / ما / می / ما / مه / ما / می / من / لا

من / ما / می / دی / ما / نه / ما / مه / و / مل / لا

--- پ --- / --- پ ---

ممو : مفاطن / ممولن

دهین نومنی برانین که نه گهر هلبهستی ممو زین به دوو یی
(سمعات) بخوتینومو رلومستان یان پشووی تیوانیان دیلورکین .
نوا له زور دیردا مامان نایت . دهین پشووه که وشه یک کورت بکاتو
کنسه که کرت دیت بهر گوئی .

نیدی لو درخمداته مهجتم نموه روونی یکمموه که کیتی هرروز
حوریکه له کیشه چهلدی کاندو له سر بنانهی وزگردنی یی کهی کورتو
نیز له دیری هلبهستدا دروست دهین . تنجا له هر هلبهستدا وه له
هر رامانیکدا تم جوره بیستهمان دیت نموه جوره که خورنی چ له
هره می یان لاتینی یان یزانی دا که هر سیکیان بهک جرون .

نوموهی دووم . پینج خستیه کسی شاعیرکی لاده له سر
هلبهستکی هرروزی که بهم دیر دهست یی دهکات: (۱۱۱)

گولو خولپهی بههارانیش له تر نه شیلتر ناین
بهمامو هرهری کزریش له تر جرانیکلتر ناین

که پر که گانی برشین له :

--- پ --- / --- پ ---

۱- زلفلی بهیان / ز ۱۰۷ سالی ۱۹۶۴ .

که لسمر کیتی همزه‌چی همزه‌چی هر یه کی برنی له «مغایین» ،
 به‌لام شامیری لاو که لاگاداری که‌یو به‌ینی هرروز نه‌بروو له کیتی‌دا
 زماره‌ی یه‌که‌کالی دتپه‌هه‌یست کالی به‌یست بروو تروشی مملای زور
 بروو له کیتی‌دا .

با چه‌له‌ دتپه‌کی به‌ سووته و مریگین و شیراز به‌کنه‌هه . شامیری
 دووم « پیچ‌نشته‌کی نووسی » مطلق :

- ۱ - پیچوه‌ که‌روژن‌کی خرنیش له‌تو خرمیلتر ځین
 پیچوه‌ که‌روژن / کی‌خرنیش / له‌تو نووسی / له‌تر ځین
 - - - - - ب - - - - - ب - - - - - ب - - - - - ب
- ۲ - دسا یا ین / یوسن ین / زوله‌پتای یو / یو به‌ خنل
 - - - - - ب - - - - - ب - - - - - ب - - - - - ب
- ۳ - دسا یا ین / حوړی‌هک ین / له‌گړی ین هک / له‌ مشن گل
 - - - - - ب - - - - - ب - - - - - ب - - - - - ب

له‌ ښایي وردېوونه‌وه له‌ ری‌وونی یه‌گی دتپو کورنی دتپه‌ کالدا
 یومان دموه‌کوتی هه‌یست به‌مه‌که‌ ریکوینکی ختلی یه‌گرنووه و
 به‌رموم (مغایین) ختلی ری‌کردووه ، به‌لام لسم سن نیوه‌ دتپه‌دا
 یه‌که‌کان برنن له‌ (مغایین : فاعلان ، متعلقین ، مفاعیلین) یه‌یه‌ کینه‌که
 له‌که‌ هروده‌کو شامیری له‌سه‌کشی باسی کردووه^(۱۰)

بەشى دووم كىتەكانى عەرووز نەوونەو لىكۆلىنەمەيان

دەلى ئومى پىشەكەيەكى كوردو تا پادىشاھى ئىستان دەربارى
 عەرووز و جۆرى تەگەشتەن و خوتەندە لىكۆلىنەمى پىشەكەش كورد و
 ھاتىنە سەر ئەو باومرە كە لىكەتەمەنى كوردەمى كىتەكانى عەرووز
 لەسەر بەتەنى يەگەي كوردو درز پىكەيەكى ئاسانۇ بەكەكەو لە زار
 گىرگەنى رەنگەي تا لۆزى جاران رزگارمان دەكات . كىتەكەتە سەر
 نى كوردەمە لىكۆلىنەمى ئەو بەمەرائى لە كوردى دا پلۆن . . ديارە
 ديار كوردنى نەوولەي جۆرەجۆر پىشەكەي بە ئاگەلەيەكى نەوولەي ھەمو
 ديارە ھەلەستەكانى كوردى ھەمو پىشەكەي بە پىشەكەيەكى درز و كاتىكى
 زارو لىكۆلىنەمەيەكى وردى زالتە ھەپ . كە لە مەدا ناپەندى .
 لەگەل ئومەش دا ئەم كارە دەست پىشەكەيەكى سەرچەلەتەي بە ئومەندى
 ئەمەم كارە كە بە كەكەي شەير و نەوسەرانو خوتەران پىت .

ئەم كىتەكەش پىشەكەي لە بەسرە سافەكان - واتا ئومەنى پەك جۆرە
 تەخىلەيان ھەپ - وەكو :

ھەزەج ، وەجەز ، وەسل ، مەقارب پاشان بەسرە پىكەلەكان - واتا
 ئومەنى لە دوو جۆر تەخىلەيان زىاتر پىكە ھاتون وەكو :

مەزار ، خەيف ، مەجەت ، سەرح ، بىيە ، مەرح ، دوو پىتى .

۱- هزج

وشی هزج به عره‌یی جزره گزرائی بوه^(۱) بزه نم بصره
وا لاو راوه چونکه دهنگ تیی دا ده‌لر بکوه یان له‌بهر نه‌وی (هزج)
له‌رنه‌وی ده‌نگو له هر بشتیکی نم کیشمی دا دو سه‌جب دوباره
ده‌بکوه ، بزه لاو راوه هزج^(۲)

له بنه‌مت دا له دوباره‌گردنه‌وی «مفاعیلن» شمش جار یلکه‌هاتوه ،
به‌لام هر به چوار تخیله باوی سه‌نقوه ، بککو یتروت کراوه^(۳) هر
بزه « صفي الدين الطلي » دملن :

على الأمزاج تسيل مفاعيلن مفاعيل

جا له‌بهر کوردنی یه‌گه‌کانو سووکی کیشه‌کی زوری یی گزرائی گوتی
عره‌یی بزم کیشه بوه^(۴)

له فارسی دا یه‌کیکه له کیشه بلوو زوره‌کانی هه‌لبست کهنیک
للهو رنجیکی لن بوه‌توه .

له کوردی دا (وه‌کر فارسی) کیشی هه‌شتی (هه‌شت تخیله) هه‌به
کیشه‌که چونکه گورچ سووکر به تاهه‌نگه په‌ستد کړلومو شامیران زور
به‌کاران هه‌تاوه ، به سووه شامیرنکی وه‌کر (نالی) نیکه‌ی ۶۹ هه‌لبستی
له کۆمه‌لی ۱۳۹ هه‌لبستی دبرانه‌کی دا بزم کیشه هه‌لچستوه .

تا ئیشتای شامیران که به کیشی عرووز هه‌لبست دابتن ناوی لم
کیشه دهنه‌لرمو رملجی لاپان هه‌به .

۱ - مختار الصحاح - ل ۵۵۱ .

۲ - الکافي / ل ۱۶۹ .

۳ - هه‌پون ل ۲۱

۴ - له (میزان اللهب) دا دملن (ل ۶۲) :

ستا مفاعیلن تفاعیلن هزج
والجزء فيه واجب كما اتبع

داواوه ، هەر بۆره ماژوستا علاءالدین سجادی له عات لکینکی ئەم کیشیدا
 وشت دووستوو دملق :

« هەلەق کیشو ئاوازه هەن له کوردی دا ئاوازه به هیچ جور نه
 کیشو له ئاوازهیان له هەرووزی هەرمی دا هەر ئێرەو بەلکو ئەین کیشو
 ئاوازی خۆیان تاییەتی یوو تەنانت تاییەتی یوو هەر به کوردی پەوه ،
 وەکو :

مەرپووتە حەیاتم به سوله یانی و خاکی^(۱)
 ئەم کیشمش لکینکی به ئاوانگنو زۆر باوی هەرمچه ئەک هەر گورد بەلکو
 ئوردو فارسیی بەر له سەدان سال به کاران هیتاوو تاییەتی یوو کوردی
 ئێرە ، هەرودەکو له دواوی دا بایس دەکەین .

زحافو هیلەتەکانی یی کیشی هەرمج له کوردی دا بهم جورویه :

۱ - مقبوض : مفاعیلن دەین به مفاعیلن (ب - ب -)

۲ - محذوف : دەین به فحولن (ب - -)

۳ - مكشوف : دەین به مفاعیل (ب - - ب)

۴ - آخرب : دەین به مفعول (- - ب)

پێتر ئەم گۆڕاوانه پەك پەك پەن پەكەوه لکه کیشی تازه له قەدە داری
 هەرمج پە پەدەدە کەن ، که لەمەولا بایس دەکەین .

به گشتی ئەم کیشاوەی (هەرمج) له کوردی دا بایس دەکەین که
 بەرچاوم کەوتووئ :

(۱) - هەرمجی شەخسی سەلم :

ئەم جورە مەلا مەسەلی ئۆمەر گۆنەنی دملق :

گەلێ شۆکری خۆدا کەن ئەی گەلێ کوردان

که پەختی پەد بەری دافو له خەو هەلسان .

لهم کینه شهنش تا کوره که له عهده بی دا ده گهه ، له کوردیش دا گهه
 جوره به (سالم) ناوی پراوه چونکه دوو تخیلی دواي هه دوو یسوه
 دپه کان « وانا ضربو عروض » تووشی زحاف نه بوون .

شیکردنهوی لهم دپه بهم جوره به
 گهله شوکری / خردا گهله ئی / گهله کوردانی
 که بهختی به / بهری دلزوو / له خهوه ههله
 ب --- ب / ب --- ب / ب --- ب
 مفاعیل / مفاعیل / مفاعیل .

(۲) ههله به شهنشی موقوف :

شهنش کاتیکه که پتی «ضربو عروض» وانا دوا تخیلی دپه کانی
 ههله به تووشی (حذف) ههله ، کهوا پر گه به کی درزێق لێ فری ههله
 و (ب --- ب) ههله به فوول ب --- ب .

نهوهی لهم جوره کینه له دیوانی ههله بهستی کوردی دا زوره ،
 بههتا بهر چوار خسته که به کانی خۆی بهم جوره ههله بهستوه . مصلفا
 به کی کوردی دهله :

زهمانی فیرقنی پاراهه ههله
 شهنی بای ههجهری ناوداراهه ههله
 به پانتو مهرگتو وهسلو ههجهرو خۆشیم
 دهلهی ههجهرانی بهماراهه ههله

شیکردنهوی لهم کینه بهم جوره به :

زه/با/نی/فیر/ه/ه/نی/با/دا/ه/ه/هم/ههوه
 مفاعیل // مفاعیل // فوول

کهوا ههوه پیره کانی دواي لهم ههله به بهستی بهستی (فوول) دههوان
 وهکر : (ه ههله به) ، (رو خۆشیم) ، (ههله) دهله : .

قسم بهو شریانی دیناری پاکت

شیراب عیشی زهری ماره بن کر

شمش سرودها دوو بی (ری پاکت) و (رهین تر) فصولن ب - -
دوایی هاتوه .

هه لایک جار تمغیله گانی (شمشی معلوف) تووشی (گف) دین .
واتا مفاہیلن ب - - - دهین به مفاہیل (ب - - - ب) وانا پر گهی دوایی نووت
دهین . شمش له کانی خوئندنه وندا زور بهی جبار ویر لئو دهرئی و
پر گه که درتوده کرتوه نه گهر درتیش نه کرتوه هر تایت مایه تیپی
کیشه که . به نوونه (قال) له سره تای هر شو هلبستدا دهین :

نهردم من نه گهر شم جار به تر

نیم شره ههتا شم خواره بن کر

به کم بی نیوه دتیری دووم (نیم شره) بری به له (مفاہیل ب - - - ب)
شم پتر موش و نهین بین به دستور تکی پیوسنی هسوو هلبست که
به لکو ریکوت دهری له بوونی دا ده گیت . له تمزایکدا تاییک یان
دوو تانک شم زحافه لی ده کوئی . به نوونه شم غزله ی (گوردی)
دینری دوومی تووشن (گف) هاتوه :

عزیزان من / نهوا رقیم / له لانا

له مظلومان / بهلا چول بین / ولانا

که کیوم پادشای لوتفدو عدالت

بخوا حیفه برهینین گدانا

گهوا تمغیله ی (بخوا حیفه) له سر کیتی مفاہیل دهرات .

(۲) هه لمجی هشتی سلم :

به م کیشه وماره به کی زور هلبستی شاعران هوزلوه ووه . بهو
برهین که هشت تمغیله له هر دتیرک دا به وانا دوو نه وندمی کیتی

تا یکی هلبستی هریدی مو لم دریزی بش پروته هوی توانای زیاتر
 دهرین و پیوستی کمتر به پاشنه (قافیه) هرودها بر شایر مایی
 پشوی زودتره بهلام دریزی به کی زور جار له هلدیک هلبستها
 پروته مایی ساردی و خاوی موسقا ، به تایستی له هلبست گانی لم
 سدهیدا وه کو لای (پیرمترد) زیاتر لم دیاردهیه دهرینتری (۱۸).

بهلام پروان لم جوره کیشه له لامل گلندا به تایستی لای
 حاجی قادری کللی به گاهلگو سوارو گورچه کوا دملج :

که هست قامتی بهری ، له همری توده کو هرزی
 پریشان زولنی سد تهرزی بهسر یگدا پولو هرزی

که هست قا ب - - -

به تی بهری ب - - -

له همری تا ب - - -

وه کو هرزی ب - - - / شاملین x ۴

(حین) دملج :

له گولزری ورنگی بلی سهرمستو شهبلیج

بهلام تاپه جهریکیش له هیلای به تالی من

بهسر تاپیت دهر سالن خه پالی به کی خاوی کر

له گهری تی گه بشم چاوه کم خاوه خه پالی من

له سهرمستی تازهش دا (هردی) دملج :

له وایر دوه کی دورا سسکارنکی بهد کردار

گلی کوردی له شسورا سزا دایرو به زهری دار

۸ - لم شایرهای هاوچهرخ که به زوری لم کیشه به کردمستن ، دگور
 احسان نواده ، که بر ناسکویزی ناوی ان نایرو (کیشی بهل سهری)
 چونکه من پیهم دگور : دگور کیشه که دویرو لرو سهرمستوه .

(۱۱) هملجی هشتی (مسط) :

و دكو سیرمان كړد جزوه درېږی و خاوریك له كیشی هشتی دا
 دینسرق ، بل چار سازی هم حاله ، شاعران هر دنیکیان کردوه به
 چور بهی . له چور له ته به سن له تیان پاشنه ند (قالیه) په کی تازه بان
 داومو له تی چورمیش لمر پاشنه ندی غزله كه به ردوام دهیج ، به
 عره یی به حاله دلتین (موسمه) وانا ونازوه . هر وده كو تاهیریه ك
 دهلسن :

هراوه حالته ونم ، لندس چور روحی شیرنم
 رفیقان تین یكهن شینم ، سداي گریو فونان باين
 نه گهرچی هم دیارده په شایاه له جاسی پاشنه ندا یاسر كرت به لام
 باس كړدن تیرمش دا یخ سوود نړیه .

سربلری همیش له حالي (مسط) نا پاشنه ندا كان زور چار دین
 معوی غوه تخفیه كان تروشی دمدی (كف) بین . و دكو :

زمانی به زمی دمناله ، بلق ساقی به په پمپانه
 لهر ته غلپی مه پمپانه بلین پیری موزان باين

مفاعیلن / مفاعیل / مفاعیلن / مفاعیل

مفاعیلن / مفاعیل / مفاعیلن / مفاعیلن

لام واین هم كیشه دا هملجستی ومام ندیره كه سرله بهر (مكفوف)
 یت وانا هر هشت پوره كه بین به (مفاعیل) چلكو بهر تكوت دهیج .

(۱۲) هملجی هشتی لمری مده كوفی مسطوف :

پوره كانی هم كیشه هم شپوره پند :

مفعول مفاعیل مفاعیل مفعول

-- ب / ب -- ب -- ب -- ب / ب --

لهم کشته همزه به له عره بی دا هله منی به ناوانگی یی له معزراوه نهوه
و له سرده می پشودا هر نه بوه . به پیچه وانهوه له کوردی دا کیشکی
په سندی به جوش و به گاههنگو سرتاپای کشته که برتری له دوو پاره
کردنهوه و هرودای (توالی) دوو پرگی درزو دوو پرگی کورت له
دپرینکی چواره پرگی بی دا :

-- / ب ب / -- / ب ب / -- / ب ب / --

لهم ورتکونکی و نرپه کی به هاواری دیارو پر له جوړولی یی داوه،
لهم ریزبوته ریته هاوتاپی کورت و درزی نهک له کیتی عره می له
کیتی نهرو پایس دا مایزنتو گوازیکی خرمالی یی دلووه لهوه دا که
موسیکای به جوشو گورالی گامزوه دمختهوه سر بنه تی ناوانسی
کشی همزه ج به وناوه .

حاجی قلندر دملخ :

لهم خیه که شمعی شاهه شمع می نمرزه

تا چاندی نیلی سری سر ته پله کی بهرزه

هر دپرنکی پیکه عاتوه له :

لهم/خی/ه/که/شم/سی/ه/لی/شا/

همن/شه/هی/نمر/زه/په/

-- / ب ب / -- / ب ب / -- / ب ب / --

له گالی خورتنهوه دا پشوی بکوان به ته کان هم جوړمی خورمه ده پیت.

نهک بهو ریکه می سرهوه (دوو درزو و دوو کورت) :

لهم خیه که شم -- ب ب --

سی شا -- ب ب --

هه شمع می نمرزه -- ب ب --

■ به پیتی دستوره مسود پرگی به کی کوردی گوانی دپن دمنع به درزو
بنویسنده نهوه .

بهلام لسم پایانه نغملی هر روزان بهرامبر نره کواپت دپس
 بگپتی نهوه سر جوری رزبرونی پر که له نغمله کانی هر روز ، لوسا
 گونجاوترین کیتی و موسیقی شیره که بهم چوره هدیت :

- نه پشه / -- ب (فعل) کوا له بنمندا نغملین بووه پر گی
 په کس لږ پهریو ماوه نهوه فعل . که پشی گوترا
 لسترب .

- که شمیه / ب -- ب (نغمل) کوا خوشی (کله) خاوره
 پر که درازی کوتای کورت کراوه نهوه .

- یی شاهه تنه / ب -- ب (نغمل) (

- می نه رزه / ب -- ب (فعل) که نغملین پر گی دوی لږ په پهریو
 ماوه نهوه نغملی که ده کاته فعل .

(لاله) دملن :

هیند موعظیری تر برو هتا چای سیی بو

تورگر که لسم یکه قدمو دیده چتی بو

که هر لسم تم کیشه - بهم چوره لوه هلبهستی
 لای ماموستا سجادی ماچی پرسیار برو لوریش هر لسم هم کیشه
 کوا لیخ رهزا دملن :

مهرپروته جیپام به سلیانی پر خاکی

خوزگم به سگی قاپره کهی نغملی کاکي

لوه قودویی ساداته که سورککانی سادات

شاپانه لسم سوچه نه پهر مرقندی پاکي

فعل / نغمل / نغمل / فعل

لهم هلبهستی حاجی قادری گلزی دا له (ضربو هروخی) دا وانا له
 نغملی کوتای نیوه دتیه کازدا لمیانی (ب -- فعل)

تهيا دوو پرگي کوروت (پ ب) په کارحاتره ، که دترالين به (نسر)
پخوانينه .

۱ - پورسته نهلهک ټاکه کي واي ټوډتوډ

پر هاردي ټيټه چ عبايب دهگمږي

-- پ / پ -- پ / پ -- پ / پ -- پ / پ

۲ - لورسان لهسدا شوانه ټه گهر خوي بکوزي

-- پ / پ -- پ / پ -- پ / پ -- پ / پ -- پ / پ

۳ - گلاوه ټلاټون که پمنهي ټاټپي

-- پ / پ -- پ / پ -- پ / پ -- پ / پ

منول / مناميل / مناميل / منول

هرومعا (خادم) له هلمبستگدا دلق :

ټاکم ټلمين من له خدا غمري خدا

-- پ / پ -- پ / پ -- پ / پ -- پ / پ

ټلميه سرم دل به جودا جان به جودا

-- پ / پ -- پ / پ -- پ / پ -- پ / پ

ټم جيلومي روخاره بووه ټيلمه دل

دل بوي بسورپتوډه وده ټيله توما .

۴ هلمبي همشي لهخرپ :

لم کيټهدا دټه هلمبست دهگري به چورل لت هر لهچک دوو

«په» ، په کميان تووشی دمدي ټسرمي دديت بم جوره :

منول / مناميل / مناميل / منول

منول / مناميل / منول / مناميل

(لال) لم کيټه دلق :

سوداسره گه زولفت له زهاری له کن په
 دوو له گو له یخ خاړه گولزاري له کن په
 - - ب / پ - - - / - - ب / پ - - -

(صانی) دملک :

گه شادی رو گه شپه ، گه خه لومړی ډلینه

جوماتی ره گولزی ډل ، هر لمره هوا ښکته
 هره کو سره خج حوریت هر یوه دڼیک به دوو لهی ویک دابش
 دهیتو هر له تی له (مضول" مضاعفین) واک له ۷ پر گه ښکته دیتو کښه که
 له کښی خرمالی تریک دهیت .

هر لم کښه د همدیک جار مضاعفین توشی (کف) دهیت ، واک
 دهیت به مضاعف ، جی خوریتی به کښی کی سره خوی دابش که
 پوره کان نه میده پشی ده گورتی شمردی مه کوف .
 (۴) همدی شعی لمری طبیعی مضاعفین :

هم کښه له تلو همدی فارسی دا بلومو پوره کانی نه مانه :^(۱)

مضول" مضاعفین فصلون

- - ب / پ - - ب / پ - - -

وه هر لم زمانه بل هوښی جیړکی هوښیوه به کاره تراوه له
 لمو لهی (لیلوه جنون) ی نظامی و (تحفه المرائین)^(۱)

حاجی قادری کوی کوملیک همدی نیشانی و کوملا ځی به
 کښه دانه ، واک دپاره بل دمورینی سکالو بیری وردو باری دمورولی
 ترولی په لای کردوه . . له مانه :

شیکردنەومی بەم چۆرەیه :

حه / نا / تو / دو / رو / حەر / سان

ب - ب - / پ - - - / مفاھیل / فحول

له / کی / تیک / را / رو / مەصد / رووف

ب - - - / ب - - - / مفاھیل / فحول

حەر بەم چۆرە نیو دێهەکی تیش یرتەرە له :

مفاھیل فحول / مفاھیل فحول .

(تیشی : یشی یەگەسی نیو دێری یەگەم «حه نا تو دو»

پرگی سەیمی دەشت کە کووێ بە درۆز بخوتەرتەوه .)

شیخ رمزا دهلان :

کەبایی گوشتی یزن ، خاکێی بەری حەر نووک

له من بیرە مەغای شاره حیزەکی کەرکووک

شیکردنەومی نیو دێری یەگەم :

ب - ب - / ب - ب - / ب - ب - / ب - ب -

له یشی یەگەمدا پرگی (بی) له «کەبایی گۆ» دەین درۆز بکەینەوه

له کاتی خوتەنەوهدا ، حەر مەغای وشە (یزن) له یشی دووهمدا بە (یز/زن)

بخوتەرتەوه وانا زایە کە بگوشین ٧ درۆزیتەوه .

شیکردنەومی نیو دێری دووهم :

له / من / ب - ب - / ب - ب - / ب - ب - / ب - ب -

دره / ح - زه / کی / کەر / کووک

مفاھیل / فحول / فاعلان / فحول .

ب - ب - / ب - ب - / ب - ب - / ب - ب -

له گەرچی له ئاوێزی کێشەگەدا ئەم نیو دێرە حەر لەسەر کێشە

حەر ووزی بەکەبە ، بەلام وایەن دەمین شامیر بە کێشی (٧+٧)ی مەجا

دای ناییت .

۹۱) علمی و فنی :

(خادم) اہم حلیہ سب سے پہ کیشو مافوقہ لہ فارسی و ہومہ و مرچہ لودہ
سر کوردی ، بڑہ اہم لکھ کیشی بڑ تو مار کوردیو :
لہ حورمت خالقی ہزنی حورفات ندیہ
لہ خوشی ہاند لکشی ہستی ساتی یخ خہ ہر بروی
سہابی حوروی مورب ، ہزنی ہستانت ہندوہ
لہ غفلتدا بہ ضایع چو ہموو حورری عزت
ہر تسانی گوا زوئی ہر تسانت ہندوہ .

برگه و پوره کانی ہم چلوه :

مفاعیل / مفاعیل / مفاعیل / فعلن •
 یتى دواى نووشى (حذف) بروه • واتا پر گهیکى لیر بره •
 نوووهی ثم کتیش له شری کوویدا کهه •

کشمی تہوان علمچو واہو :

کیشی بھری (واتر) لہ عمریہ یا ہم چلویہ: (۱۱)

مفاعلتی جامعین قولین / ۲

--- ♀ / - ♀ ♀ - ♀ / - ♀ ♀ - ♀

بهلام زور چار لم کښندا مغلطن پ - پ ب - دميخ به مغلطن ب - - -
 وانه دوو پرگه کي کوروت ټيکنه که خودو پرگه کي دريځ ټيکنه مغلطن ، له
 راستيښدا له لايڼ موداي دنگوه دمزانين پرگه کي دريځ دوو هه لکي
 پرگه کي کوروت ، لږه مخو با له وماري پرگه کي کوروت چيټن ، بهلام
 له لايڼ کښو موسيقوه هست به له لکي ځاگړتو مسم به ناتوايي
 هستر موسيقاير عرب څومر درت . (۷)

١١- میزان اللب / ل ٤٦

١٢- الإيجاع / ج ١١١

زور له هلمبته همزمجیه کایش له عرمی دا پښی وافران تسدا
هاتوره . (۱۴)

پړه هه لږ جار پیاو سړی لن دشتیوت ، کایا تا که هلمبته
به وافر پان به همزج حباب بکات . (۱۵)

له لاهت زور له عروزالسان همزج به لکینکی وافر دادمین و
سرهغز سودای له گلدان لاکن . بسم جزره نم کینهی کوا له
خوارمه سووهای پر دمینهوه که نیمه له کوردی دا به همزمج
دادمین نموان به (واشای دادمین) (۱۶) :

اذا لم تطلع شیئا فضع
و جاوزه الی ما تطلع
مفاعیلن مفاعیلن فمزلن
ب --- ب / --- ب --- ب ---

له کوردی دا نم دیارمې ټیکه لېرووې پښی وافر و همزمج یوه ،
رهنگه له بار هموتی یی که رجوونی پر که کسورتو درخه کاندو
رهنگاوره لکریان له گدل شمېر لدالی مزیقای زمانې کوردی دا
رتکه له کسورت .. له چرمه یه پښی (مفاعیلن ب - ب ب -) م
به چاونه کسورتوه .

۲- وجهه

په ټیکه له کینه باوه کاندو شاهزادې کورد به گاریان هیتامو بریږی
له هشت جار مستطین (- - ب) له دتیکه دا ، عرومها گتیکه لکپښی

۱۴- موسیقی الشعر / ۱۱۰

۱۵- الکافی / ل ۱۴۴ د ۱۴۵

لښوونکو د زور کتنې تازمې واښې درلودلې چې له دې نېټې څخه وروسته
لښوونکو به د زور کتنې له پلوه د ښوونکو د

دندې له لورې څخه د لښوونکو لپاره د واکمنۍ د
کتنې څخه د لښوونکو د واکمنۍ د کتنې د واکمنۍ د
دندې له لورې څخه د لښوونکو د واکمنۍ د کتنې د واکمنۍ د

دندې له زما څخه د واکمنۍ د واکمنۍ د واکمنۍ د واکمنۍ د
لښوونکو د واکمنۍ د واکمنۍ د واکمنۍ د واکمنۍ د واکمنۍ د
دندې له زما څخه د واکمنۍ د واکمنۍ د واکمنۍ د واکمنۍ د

دندې له زما څخه د واکمنۍ د واکمنۍ د واکمنۍ د واکمنۍ د

دندې له زما څخه د واکمنۍ د واکمنۍ د واکمنۍ د واکمنۍ د
لښوونکو د واکمنۍ د واکمنۍ د واکمنۍ د واکمنۍ د واکمنۍ د
دندې له زما څخه د واکمنۍ د واکمنۍ د واکمنۍ د واکمنۍ د

دندې له زما څخه د واکمنۍ د واکمنۍ د واکمنۍ د واکمنۍ د
لښوونکو د واکمنۍ د واکمنۍ د واکمنۍ د واکمنۍ د واکمنۍ د

دندې له زما څخه د واکمنۍ د واکمنۍ د واکمنۍ د واکمنۍ د
لښوونکو د واکمنۍ د واکمنۍ د واکمنۍ د واکمنۍ د واکمنۍ د
دندې له زما څخه د واکمنۍ د واکمنۍ د واکمنۍ د واکمنۍ د
لښوونکو د واکمنۍ د واکمنۍ د واکمنۍ د واکمنۍ د واکمنۍ د

له سرحمه کانی عه پاسو نه ننه لوروسی په کاند (لوجوزم) سوو به
هولر ټکی میلی و په داهره کانیان دگوت دز هچاله (۲) .

هر لم کیشه دا جروت پاشه ندیش په پدا بو ، هر وها یوه
پو دپیشی لږ په پدا پروو به پتپه وانه ی کیشه کانی دی پاشه ندیان
وهر گرت .

زالا په کی هر مې دملق :

له رمچه زدا دهر دوو ټاکلگی ختیرایو خوی خق دهر ټن ، له بهر
نوه بز زور حملو ټی ټامالچو مېست جواوږ به کار دیتو هم سروت
کردووه به بارگیری بوردستی شاعرو رمچه واته (۳)
وايه که رمچه پنځه ی زور کیتی تره که لور په پدا پروو وده کو رهملو
هزه وچ سریع . فروشه کانی رمچه زش به زور نوو هی جرداو جوری
مېستوه دپاره . (۴) بهلام واپاره به گشتی رمچه له دیرانی هلبستی
هره یی دا زور دمنو په هله لره ، شاعرانی سرحمی جاهیلی و شاعره
به اوبانگه کالی ټیلایش زور به کارمان همتا ومو گاوپان لن دواوه توه (۵) .
بهلام له مېلستی نوټو سرحمی تازه پاندا زاتر به کارهاتوه و به
تواوی بووژلوه توه .

لم پتپه کړم به بړه بس کرد تا بزاین رمچه له کور دی دا په کیکه له
سن کیشی باوو بلاوو له فارسیش دا به په کیکه له تر کیشی (مطهری)
داده ټین .

(مستغلن -- ب -) له رمچه زدا هم گلر اناهی پسر دا دیت :

۲ - موسیقی الشعر / ل ۱۲۶ - ۱۲۲

۳ - جلال الحنفی / ل ۴۸۶

۴ - هرولم سرحمیو په / ل ۵۶۸ ، ۵۶۹

۵ - موسیقی الشعر / ل ۱۲۷

مستملن (مغلطن) پ - پ - (خین)
 مغلطن - پ پ - (طی)
 مغلطن - - - (قطع)
 غول پان غولن پ - - (خین و طی) غیل
 مستملن - - پ - - (تریل)

[ټیټي : غولن یا (غول) لودا مغلطی سر دوو یوه دټیټی
 مغلطی مغلطی له مغلطی دا ټیټی مغلطی]^(۱)
 دا له مغلطی جوړه کانی هم کټیټی پان مغلطی که له دټیټی شاعراندا
 برچاوم کولوون .

۱ - د مغلطی مغلطی :

کوا له دټیټی مغلطی مغلطی مغلطی - - پ - دوو باره
 دټیټی وده کو هم مغلطی (مغلطی) :
 جیومی صبا ، له مغلطی شمال ، بوی زلفو خلی یار مغلطی
 یا له مغلطی دټیټی بهار ، مغلطی تیار ، بوی مغلطی
 شکر دټیټی یو مغلطی :

جیومی صبا - - پ -
 له مغلطی شمال - - پ -
 بوی زلفو خلی - - پ -
 یی یار مغلطی - - پ -

د مغلطی مغلطی جیومی مغلطی مغلطی لاس هم
 کټیټی په :

من دی مغلطی ، شکر مغلطی ، لاس دټیټی ، مغلطی جوړ
 لاس دټیټی ، لاس مغلطی ، یا دټیټی یا جوړ جوړ

له كوردی دا چەند مەلمەستیکى پێنج خشت کى درخ بىم کێشه
هزاروله شهوه ههسوى به زهزمهوه به جۆش و باهه کانیان جوانی و
دلدارى به . لهما له زۆر به لوبانگ پێنج خشت کى به کالى زیوهر و نههمبو
خمشى به .

به نهروه جىلف به گى (مەحب) لهم پێنج خشت کى بهدا دمان :

به دهلمى و جیلوه زوهره پوو ، به شوق و شوطه مشتى
نه زوهره پوو نه مشتى ، نهوگ مەلەك ، نهوگ پەرى
نهوگ بوتالى کاتىخر ، نهوگ نىگارى کێشمەرى
خراشى زىبو زیوهرى له عەقى تاجى نهوهرى
دهگهیهیه چەرخى ههوسەین له خاکی تیرمەشوه .
شیکردنهوى نیو دیکى :

به / رەق / مە / جیل / مفاطن
وه / زوهر / ده / بوو / مفاطن
به / شو / قو / شوخ / مفاطن
له / مەش / نه / دى / مفاطن

ههروهما (زیوهر) دمان :

ههراق لێ به له عالهه که لا بهرق له دل شهه
به نهیهى تهتره ههراقى که لهپووی دیکه خواروه .
کهوا برتیه به ههوهبارده کردنهوى (مفاطن) ههشت چار .
٢ - ههچمى مەلوی مەشهور :

له کێشه کى پێشهوه ئێکەو دمانى گوازده کەبان له پەك تهلهوه
ههلهدهستى . کهوا له گەل مفاطن (ب - ب -) دا پێى مفاطن (ب - ب -)
بهرق دهکەوتى . نهوش له (مفاطن) هوه - - ب - گۆپهوه و (ملى)

بسم‌هاتووه کوا پر گئی درختی دوومی بووه به کورت ، به گئنی
بهم جزومی لوتق :

مفتن / مفاطن / مفتن / مفاطن
- ب - ب - / - ب - ب - / - ب - ب -

به فارسی هم نوره کوله باسی دهگن : (۱۵)

چاره مرعی نهد این دل دردمند من
آه که یتر خاک شد ، دیده مشند من .

به لام لهواتیه به کیک بیریت بژی خا مفاطن له (مفاعین)موه
زیکره تا له (مفتن) ، نهدی بژی ناوی تاوین ههزهجو له خانی رمجهز
دای دتین . به لام بهرین به که هرورز کیتی موسیقی ههلبست خوتنهومی
به گاهه لگی شامیرانه دمری دمخات که مفاطن دمیت بازتهی (مفتن)موه
چونکه هر دوولا نه گهر بکرن به دوو لهتوه ، لهتی دووهمیان وه کو به که
(عین) که پر گه به کی کورت و پر گه به کی درزهو له گاهه لگدا (تتهن) و
(تتهن) پهیدا دهگن ، ههرجی لهتی به که سیاه (مقا) و (مستف) (ب -) و
(- -) چونکه دست پر کردنی تخیلیه ، ناسانه پر گئی درخت بکرتی به
کورت و جیتی درخت له گهل کورتدا گالو گۆزی پیر بکرتی .

هر له هرورزدا که مفتن به زحاف دهین به مفتن - ب ب -
یان مفاطن ب - ب - دیاره هم کرداری زحافش پالپشتی هاو گاهه لگی و
گونجانی موسیقی ههلبسته .

(نال) هم کیشه دملق :

- ۱ - گهسول تفرقه نظر ، تهنویمیی سهبب دهکا .
- ۲ - عارفی وحدت گشتا هم قیه به محبب دهکا .

- ۳ - پهنده تهزل به خطلی غزی قایلی قیسهی بروه .
 ۴ - کیت به ئیقتیضای مهمل چنگهیی غزی که لب دهکا
 شی کردهومی یو مدتی یکی :

نمه/وه/ل/تف	مفلتن - ب ب -
ده/قه/ه/ظو	مفلطن ب ب ب -
تف/د/یه/لی	مفلتن - ب ب -
سه/بب/ده/کا	مفلطن ب - ب -

(خانیسی) لهرش له نموههاردا لهر ئهم کیشه پارچهیکی له
 نموهنگوکی هژنیوهتوه ، دهیزت :

پرده کو رابتن وهر عارض دلستانه خوش
 دل و خمان کو یتهمر بلبل گولستانه خوش

په/ده/کو/ب/ن/د/یه/ه/ا/ر/خرد/
 دل/س/تا/ه/خوش

- ب ب - / - ب - / - ب ب - / - ب - ب -

۴ - دهچیزی مورمفلل :

لهم کیشهدا مفلتن یه گهیکی بژ زماندهکرتو لهجانی چوار دهیت
 پتج یه گه ، وشی (تزییل) له زمانی ههرهیی دا دامن درێژ کردنی گرايه .
 له مورمفللیدا دروست مفلتن تروشی نهین یتو بیج به
 مفلتن یان تروشی (طی) یتو بیج به (مفلتن) . - ب ب - - دژی
 ههلبهستی سورمفلل وا باوه ههر چوار تهميله یت .

به پندا ئهمدهی خالی له نموههاردا ناوی ئهم کیشهی برودومو
 پارچهیکی لهر هژنیوهتوه ، بهلام بهرانی من ئهم کیشه لای کیشه زۆر
 دهگهته ، چونکه ئهم کیشه که ههر یوه دژیکی ۱۰ یه گهیهو برشره له
 دوو یتو (۵+۵) حاوتای کیشه یه گهیی خومالی ههجا به که ههر له کوهوه

تا کشته شاعیرانی زار زمانی گسار زانو شاعیرانی بیلی حله بستان
 بین هژیره نهمو ئیجگار به نوبالنگو بلژده ، هر بویه شاعیرانی کلایک
 رووان نی له کردوه . نه گهر هر بهم کشته حلیست دابتن نهوا کشته
 کوردی به که خوشتر و ئاساترو باوتره . له دیوانی ئالی ، مصوی ، سالم ،
 لهدب ، صافی ، حاجی قاندا بهرچاوم نکهوتروه . نهوه پوو له شونیک
 زدا جیاوازی ئیوان هر دوو کشته که (ده پرگی هیجاو هر دوو) مان
 روون کردوه ، لیه ما به پیتروستی فزانین ئهم بیه دووباره بکینهوه .

ماوستا زوهر وه کو بچی به دستي نهخت له تهرجه کردنی ئهم
 سروودی شاعیری رهچالهک کوردی ، هریدی زمان مروف ره صافی دا

سخت شرا لتعلیل

تلاه فوق التصن الرطیل

ویستوهتی لهه همان کشتی رهچیزی مورشفعل یکا به کوردی ،
 نههنا دملق :

پرلیون به تفعی دلکیش و خوشی

-- پ -- / -- پ --

گولزاری پر کرد دنگو خروشی

-- پ -- / -- پ --

بهلام له دێهانی دی دا دهیکاتهوه به کشته خرمالی هیجا :

بالگی کرد خهلقه سه بهست خولقاوم

ئهم باغو دملق رووفاک چلوم

-- پ -- / -- پ --

-- پ -- / -- پ --

گهر دهالهوچی دلهادم بکهن

له بهندی قهخس گازدم بکهن

ب - پ - / - - - پ -

ب - ب - / - - - پ -

درباره‌ی هم کشف که کورده‌ی که عرویش‌دا میرودا جیالوره و زور
کس به کیشیکی نامریان زانیوه و لسه پیتاه‌کشی راکه‌کوترون . به
سوله ماموستا علی دزه‌ی درباره‌ی هم کشف دلیق :

« راستی به‌کشی داهاتی هم کشف که به‌میری رجه‌زدا بزم ساغ
نه‌گرایوه . چونکه تظیله‌کالی به‌میری رجه‌ز تووشی عیله‌نی تفریل
نابین » هرودها دلیق :

« لام وایه (خانی) بژ تومی پایچی کشف که لای شامیه‌کالی کورد
به‌رز بکاتوره : هم (تخریج) می بژ کردوه ، یا خال پومری ودها بروه که
دهین هرود کیشیکی شیری له به‌سره‌کالی هرودزی‌هوه
داهاتوین ^(۹۰) »

بن هیچ گیر و گرفتیک دتوانین بتین هم کشف بهو ناوه زور پیش
(خانی) هروده ، هرود که له تارسی‌دا شس قیس رازی له سمدی حوتسی
کلچ‌دا ترفیلی دمت‌ایشان کردوه به ناوی (مرح مرغل و ملس مرغل
سولوهی جیالوره‌توره ^(۹۱) هرودها به شتیه‌ی رجه‌زی مطوی مرغل
و رجه‌زی مضبوطی مرغل سولوه عده ، نوره‌دا خواجه عادی کرمانی دلیق :

شزه دی ای پا دل تولزی

دل شده ای را چله نازی

مفتلاتن / مفتلاتن - ب - پ - -

خواجه عسّه الله بخاری گوتوینه‌ی :

گر تیغ بارد ، دو کوی آن ماه

۹ - علی دزه‌ی / نوبهار ۱۰۰ ل ۳۲

۱۰ - المصم فی اشعار المصم ل ۱۳۱

گرمز خادیم الحکم فہ (۱۱)

مستطن + فاعلن + فاعلن^(۱۱)

-- پ - / - پ - / - پ -

ده ابراهیم ایس لای وایه هم کشته پیش سرمدی هماسره کان
نه لاسراومه له کشته دلماسراومه کانه . نوونه په کی تری هم پیچو په لایه نهویه
ده ساه به جوریک له جورده کالی (شرح) ای دافومو هم پوره همبسته کی
مروغ الرضالی ده کیشن :^(۱۲)

ست شرا للعنلپ تلاء فوق النمن الرطب

مستطن / مفعولات / مستف

پ - پ - / - - - پ - / - -

مستطن / مفعولات / مستف

پ - پ - / - - - پ - / - -

که ه له گیل گولزو موسیقای همبسته که مروواتو ه تغیلای (مستف)
هم بمرمدا یوایو علیا یی گپیک جو (مستطن) و (مستطن) ای هم دپره
زاد بکرت پترای رومانو دوست دردمچیت . هر گورچه رای لوه
لره که هملق کس به ترازووی ومچز همی کیشو دهنوسن :

مستطن / مستف / مستف

هر پوره مستفک - - - له تغیلای لوه دلمدا نایتو رای له گیل

لوهانش لره که به (مطلع البیت)ی داده تین .^(۱۳)

له گورچی لارک لالاکه وای زایره که خلی دلمچتری تغیلای
(مستطن) د^(۱۴) به لام وا دپاره شاعرانی عرب - چ کونو چ غزه - کم
هم کیشه پان به کاره لوه^(۱۵)

۱۲- موسیقی الشعر . ل ۱۱۸

۱۳- د . ساهه خلوصی / فن التلخیص الشعری - ل ۱۵۲

۱۴- مرمزو سرچاوه به . ل ۱۵۲

۱۵- ملی حمید خلیل - سرچلوی پشودن

۱۶- موسیقی الشعر / ل ۱۱۹

کواچیت له بهر لومو کښه که له عره یې دا زور بلو لږمو لاس
 جړی شیکړه لومو کښه که رنګه من نږه ، وا پښ منچن له گڼل زمونی
 هلبستی هژلنه لومو عره بډا رنګه له کویټ . پوره ټاڅه به کان له
 هلبستی څړان جوړان بل کړوه لومو به لوی رمجړی مړه قتل لوان
 بردوه .

هرچی له کورنۍ به ، لومو ترڅو هم کښه به تاپه یې له رووی
 زما رمی پر گوه که ده پر گه یو ه ه ټیځگار کښتیکي بلو مو هلبستی
 فولکلوری پښ هژلنه لومو ، پوره لومو موله یې که پلرت بلو کښتالی
 هلبستی ده په نښه یې کورنۍ به سفلک و پتوای عروزی عره یې
 زوردارۍ به .

هم روومو ماموستا دلزار کاتیک که چارنه کالی باجه تپری کړوه
 به سوزالی نوو سیرتۍ :

« سو شمی ټاومر استیم لاسر جزو ټک له جوړه کالی (ممدید)
 گورپه که خمری موله یې و زووی شیری کورنۍ پسم کښه
 هژلاره لومو » (۱۶) .

له هر پښ به سووه هم چارنه پکښین که په کښه لومو چارنه لای
 ماموستا دست نیسانی کړوون ده پښ « لاسر کښی (ممدید) دمولانو
 له رمجړو « هی دی . له هغه دملق :

دل مهلی گولی بانې نړی هه به
 سراسر سینم دلفی نړی هه به
 چرومه لاله زار دل بکم گوشاد
 دپم کمو لاکش دلفی نړی هه به .

له ښکړدندوی دا تخیله کانی کیتی (مدید) ی لن بعدی ډاگین که برښین
له (فاملان / فاملن / فاملتن) پان تخیله دی دواړی بین په فاملن پان فاملن
پ پ - فاملن - - ، کوا هم جوړه ده :

-- پ پ -- پ پ -- پ پ --

پ ---- پ پ -- پ پ --

پ پ -- پ پ -- پ پ -- پ پ --

پ ---- پ پ -- پ پ --

له بهر ښه که پوره کالی هر چور لږه دتې څلوېښتی پوره کانی مدید لین
مه گډ دتې دواړی که له هموویان لوکیښه وړیکره :

فاملان / فاملن / فاملتن

ښتیا هر په مدید حېساب ډاگرت .

له لایه کی ترمه ماموستا علی دزمی دویاری (۳) پارچه ی سره دای
نورمه لگوزکی ښه مدی که دزمان لمر کیتی ده پړگمی هیجا په (لمرچاو
لږه دتې تلکدا) دملن : « له کیتی بهری مومتاری ته و او مقبوز موه
لږکه ، ښه تخیله کالی هر میراښکیتی :

فاملن فاملن فاملن فاملن

پ -- پ -- / پ -- پ --

به لام له ښه ښای ښکړدندوی دتې کالی دا سیر ده گین شاپان لږه
به کیتی همووی دایتن ، بهانه دتې هر بهری فارسی گمیزه کانی
هرده مان . وه کو هم دو دتېه :

به نامی خوندی حتی لایسوت

پروردگار ملکشو ملکوت

ب - ب / ب - ب / - ب - ب -

- - پ - پ - پ - پ - ب -

العبد لله على ماوجب هذا الى لان العرب

- - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب -

دهینین (فعل، مفعول، فاعل، فاعل، فاعل) تیکل به پک پروما
 ین بنافه یکی عروزی *

۳- وصال

کیتیکی زار تاروا له هلبستی کوردی داو چند نکیکی
 لوبونهوه - له بنه پمتدا ، وانا له عرمی بریتوه له شش جار (فعلن
 - ب - -) که ده قودق هلبستوه ای پر که کانی متعلن - - ب - ی
 رمجزه - بلام له کوردی و زمانه دراوسیه کانداه جیانی شش جار
 فاعلان همت جار دوو بار هلبستهوه - هم کاره ، وانا زیادکردنی دوو ین
 پیریوه نهوه عرمیوه له سده کانی دواپی نیلامی دا هلبستیان
 ین مژنیوه نهوه ، کهوا شیخ عبدالقادر گهسلانی له هلبستیکی بهو
 پالمرادوا له سر هم ری و شوتنه ریختهوه و دملن ^(۱۱)

قال يا ربی ذوبی مثل رمل لا تعد

فألف غنی کل ذبیر وأصبح الصبح الجیل

هم کینه به پیچموای لای خومان - له شیر عرمی جاهیلی دا
 کهمو به سوا له قهلم درامو له کیتی چیلرزان دمیتهو شاهیرنکی
 وهکو (متبی) تا بژی کرایت خوی لوبلادوه ^(۱۲)

۱ - د . صفاء خلوصی / لن التظیع الشعری ل ۱۲۴

۲ - هر نمو سرچلوه به / ل ۱۳۷

۱ - دملې هشتې کول :

له دېچېکې هم کيښدا هشت چار خاغلان دوو باره دميښوه ، نهمې
که هر ليوه دېچېکې (۱۶) پېرگېچ په درېچېکې مين درېږ دنده لاسوت .

شعوي دمودې ټاره زوړه ندي له کسې ته ټيږې ټاين
هو کب دمودم دموالي گهر له پاري خړې جودايې
ټي پراډر خاله وټراني ، جودايې ، ټر وټايې
وټک وټايې ، ټي جودايې ، ياخوا خلعت خرايې

له گهر دټي په کسې شويکه ټيښوه دمين پرتيږه له هشت چار خاغلان و
بسم جلوه :

شور / حي / صر / دې / خاغلان
ټا / ره / زوړ / من - ب - -
دې / له / کسې / ټک - ب - -
س - / ر / نا / بڼ - ب - -

لو / ک / ب / صر / دم / ده / زان / گهر / له / يا
دې / خړې / جو / دايې

- ب پ / - ب - / - ب - / - ب - -

شاعيرانې هاوچېرخ کم هم کيښه په کار دهچتن بهلام ليوه ټان ماموستا
مين له هلمېستکدا خلک :

من له دايې / خړې خورېږد / ټانښاي محمد / من هلام
من له ترسې زانډ زوړي / ټانيښي چارو / من هلام
خاغلان / خاغلان / خاغلان / خاغلان

بهلام له پير درېچېکې دټي هلمېست هم کيښدا ، شاعيران په غردسيان
زايريو هستان کړدووه هستو سوزي په کول له کيښي درېږد زوړ

پي گدا سارده ديتنه . بلخه يني دوايي هر نيوه دنپيگان قوله كړونه
 به دواي ميلهني (قطع) و (قصر) و (حذف) يوه پي گدي دوايان لن غرق دواو
 وه كو له مولا باسي ده كمين ، يان كړدو بانه چوار لهني قافيه دار وه كو
 له رمبه زو هزه چا دېمان . له م وینه چا (صافي) دملن :

دلېرا دل پي قهواره / چاوه كانم گريه باره
 سينه كم هر دلفلاره / يار په كو غم سعد هه زاره
 كي دمين خوت پي به لامان / دلېري شوقو خرامان ؟
 تا بگا دمتم به دلمان دلېرا دل پي قهواره .

۲ - رسمي هېستې معطوف :

هم كېشه ټينگار باومو شاعير نيوه هېلېستې له سر دانه تېن ، هم
 (حذف) هې وه كو تريه دوايي بهتير جوش وړولوي په كي به كېشي
 رسمي دلو .

هېلېستېكي جواني مستخا به كي كوردي ده كمين به سوونه ي هم
 كېشه كه تيران - پي به كالي زور ټاكره ؛

له پله كي پي به پله كي معيوبه كي عياره كم
 شوقه كي پي حمله كي پي رحمه كي نه دداره كم

هر نيوه دنپي ټك بريښي له چوار پي سن قاطلان و چواره م (فاطن)
 (پاره كم) و (داره كم) - پ - هم باروش دمين له هسوو دنپه كاندا دورپاره
 يتنه . كوا پي گدي تروزي دوايي فاطلان - پ - په پيرومو ماوه تنه وه
 (فاطلا) يان (فاملات) هم تفصيله پيش - پ - له هر ووزدا پيش ده گوتري
 فاطن . بلخه شاپانه فاطن به كاريت .

هر له كېشه دا هم هېلېستې مه لا صالحي حريق ناسلنو
 به ناوبانگه :

چاره کم دوتن له گولمن گول به عيشه خوي نواد
 لك نهك گير يم به مرگي تر قسم هيچ نهدواند

چا / وه / كم / دوق - پ - - فاعلان
 لي / له / گول / شن - پ - - فاعلان
 گول / به / عيت / وه - پ - ب فاعلات
 خوي / ن / والد - پ - فاعلن
 لك / ن / مك / مير / فاعلان
 بم / به / سر / مي فاعلان
 تر / قه / سم / هيچ فاعلان
 لم / د / واتند فاعلن

هم كيشه تا سردمي ترمش پسته دكروى شاعران پوه ، پيرميرد ،
 زتور ، حمدي ، بركس ، تاج ، هردى ، دزورو هي دى هلبستيان
 له سر دالواه .

۲ - دعمل شمېلى مخطوف :

شم كيشه برتريه له :

فاعلان فاعلان فاعلن / ۲

هروډه كو سالي صاحبقران دلق :

الوداع لى مولكى بابان الوداع
 الوداع لى لهلى ليلان الوداع
 روډه پرووى مشرق دمچم بز مولكى دى
 الوداع لى قبيله جاذ الوداع
 د پيرميرد « پش له هلبستياندا دلق :
 روډى تازه سالي تازه نيكه حلت
 روډه هلات روډى هلات - سرما هلات

بای بهار هات ، خاکی زیندوو کردموه
 بۆ به ئیرگه چلوی مهستی کردموه .

دوا یی ئهم دنیاهه بیرته به (ئینه هات ، ما ههلات ، کردموه) والسا
 - ب - فاعلان .

٤ - دهمانی مهستی مهخووشی مهخووش :

به (خهین) برگی به کسی دروژی فاعلان - ب - - - دهیج به کورت
 نهوسا پیر به که دهیج به دوو کورتو دوو دروژ : وانا (فعلان) ب - ب - -
 نهوجا سه (فعلان) له گهله تهخه به کی مهخووش نیو دنی یهکه دهین .
 حمد هیش گهلهک بهرمره زۆر ناوی هه به بهلام گرنگ نهوه به یزانیان
 بر گه بهک یان دوو برگی له که ده کردموه سا به هه ناوێک یهت .

(سالم) دمان :

به حقیقت مهتا دیلمته ئوستای هونهر
 بۆ نیکینی جگه ئهلامه موومت گاهی نههر
 به / هه / قه / قهت / ب / ب - - - فعلان
 مه / نه / ما / دی / ب / ب - - - فعلان
 ده / نه / ئو - / تا / ب / ب - - - فعلان
 دی / هه / نه / ب - - - فعلان (فعلان)

ههروه کو ئهم دنیای سالم : حاجی قادری کویش ئهم دنی ده تهخه به
 دووهم نیوه دنی به فاعلان دهست پیر کردموه :

چه بهروونی که شکا دل له حضوری مهله کووت
 هاته ئهم عالمی ناووته غهڕیشکی نهسرووت

١ - چه / به / دوو / تی / ب - ب - - - فعلان

٢ - ها / نه / ئهم / ما - ب - - - فاعلان

شېخ، زما دملج :

نمو به هيئت كلفه شيره كه به هلمت شيره
كه همت كرووه يستومه دسا يئيره

له شېخه دهوى هم دپړه هلمت دا تووش تخيله يكي دووي گه يسي
نمين له كوتاي همر نيوه دنړه تلغا كه (اسلم) ي پين دملج و به چوره :

پ - - / پ - پ / پ - پ - - / - - پ
فاملان / فملان / فملان / فمل

پ - پ - - / پ - پ - - / پ - پ - - / - - پ
فملان / فملان / فملان / فمل

(زېږوم) يش جورتيكي تری گوتوه :

كپړه تاسر / له فضاي دمر / دو غماين / ماين
نموه همر كور / ده كه چاوي / له هواين / ماين

فملان / فملان / فملان / فامل

نموش (شمت مجسوف) ي پين دملج .

دمباروي كيشي (مغبون) ماموستاي هرووزان «خاڅاري» دملج
هم كيشو كيشي دملج تمولو له يكه وه گز نيو هېچ شېخه كړيان
ناكانوه . هم دوو پوره ژور له يكه دوورنو همر په كه شېمو دمرگاو
ناحه نكيكه :

پ - پ - - / چور چور

پ - - - چور چور

وه / هق نهېرو له زانستې هرووزدا به يكه بمر پرمير دمرين .

جورتيكي تری هم كيشه نموده پتي په كسي همسو نيوه ديزه كان
به تمولوي بين وانا به (فاملان) - پ - - و دووه مو سېر يمين به

(خېن) پين وانا ب ب -- و پين چولرمين تديا دوو يان من پي گهي پيني
بم شپوه په :

- پ -- / ب ب -- / پ پ -- / - پ

نورونه په کي هم کيښه هلبېستېکي احمد مختاري چنه هم چنه
دتيهي لن هلبېستېکي :

۱ - سيري هم بخته رمشوو نمسه چ نامهوره

پاري چنه سالنه نيکاته له من پيژاره

۲ - خوم فيدلي هرگسي شعله له کم نيکاته شعور ووز

چونکه وک ديدلي هو پاري نه ياره

۳ - هر گرانه له من دستي رهپي نه گري

هي خدا دلبوري من پوي شوته غدداره

(زار کرمانجي / د (ه) سالي ۲)

تيني : له شيردندوموي نيروي په کسي دتيري دوهمدا دهين خوتايي

ورساي شپوهي تهولوي خورندندوموي هلبېسته که يت دده له نک

ددرميت ، کهوا دهين بم چلوه بغړندرتدوموي شيرکرتدوه :

خوم/ني/دای/نر/گن/سي/شه/لا

له/که/ميس/تا/شه/وو/دووز

- پ -- / ب ب -- / پ پ -- / - پ --

۵ - رهلي شمسي مطبوني مطبوف :

شاپريکي نودير دلي :

۶ - شوه تاريخه کلي و ماته زموي

کوته خو کيوي ، کوي - دارودموي

۲ - نووتەڭو گۆڭۈنۈ كۆندۈشپارن

رۇڭ وچاڭپاھ بە شەو پىكارن

۳ - شەبەيۈ وردە گولۇ ئېزىن

پىنى سىزئوۈ : گەلا دالزىن

نېۈە دېڭى پەگەم پىرتىرە ھ :

فعلان فعلان فعلن

ب ب ب / ب ب ب / ب ب ب -

نېۈە دېڭى دوۋەم پىرتىرە ھ :

فعلان / فعلان / فعلن

ب ب ب / ب ب ب / ب ب ب -

بەلام تەفەيلىكەكانى دوا دېڭىق دوۋەم سىزىم (يارن ، كارن ، وگن ، وگن)

(- - فەگن)

لەم مەكەمەسى (سالم) ھ :

تا لەلاي يارە غەرمەنكە دلم

ب ب ب / ب ب ب / ب ب ب -

جىنى ھ گولزۇرە پەيى فەسلى بەمار

ب ب ب / ب ب ب / ب ب ب -

ومەك كەيىكەم ھ چىوون بازى مەشەق

ب ب ب / ب ب ب / ب ب ب -

پىتەمەر موقلىسىدۇ رىسوا ھ قومار

ب ب ب / ب ب ب / ب ب ب -

دەيىن (فعلان) ھەگەل (فعلان) بە پىڭكى پىرودوا ھاتوۋونۇ تەفەيلى

دوايش بە پىڭكوت بەم جۇرەپە :

پ پ - قیلین
 پ - فاطن
 پ پ - فصلن
 پ پ - فصلن

۶ - وصالی مشکول :

مشکول نموده فاطن له ویکه (خین) موه دهیت به (فیلان
 ب ب -) دواهی یه گه دواهی یس به کورت وانا قیلان
 (ب ب - ب)

له کیشی هشتی مشکولدا تیا چوربان دهن به (فیلان) و
 له گهل (فیلان) ورمین :

مبوللا به گی مذهب دلق :

به سمرگهی بهاران دمی کانیی بهانی
 چ مبهك له دمی یاران ، چ هزاران زنده گانی
 پ پ - / پ - پ - / پ پ - / پ - پ -
 پ پ - / پ - پ - / پ پ - / پ - پ -

(لال) دلق :

بَرْقُ البصر له هر برق تله گول له گال
 خُصِفُ القصر له پشراق قیامتی جهال
 نریه دپله بی چ مردم ، نریه مردمی چ دپله
 له فروغی خمدی فارغ ، له خدایی خالی خالی

هم کینه یی له پروتسموده خیالی یی لای کینیتیکی نری هرودی
 دهردم که هرگز له کوردی دا نمونه یی بهرچاو که موده نری
 بهری کامله که له دوو پاره کرد موهی (متاعن ب ب - ب - یك

له عشقت / دوو چاوم / هموودهم / به گریان
 له ناوت / هه ناوم / همو بوړه / تیرسان
 فمولن / فمولن / فمولن / فمولن
 هر له ههلبستدا (صانی) دملن :
 په لهروت کوولوم . دلم پر زوخواوه
 بریضه دموونم دووباره کولواوه
 له دلمېتی زووقت چ نورته هه پاته
 له ناشیری شهودا سفیدی به پاته

نمودی ټیښی دهگرتی نومېه دوا تخمیلی هم چه دتیره له شیکردنمودا
 له جیانی فمولن ، فمولن دهر دمیخت ، نه گهری دموور دتیمدا یی گهی
 دواپی دتیری قایعده نه گهر کورت یی دتیریکرت ، بهلام گلرېضی فمولن
 (ب - -) به فمولن ب - ب دوستو پیی دهگوترتی (قبضی) .
 نوونه پیکر دی هم کیشه نومېه که (کدعب) دملن :

بهاران چ معززون دملتی بولبول
 هه ناکه له عیشت بنالیم نهی گول

هم جوړه کیشمندا له کوردی دا دملتی پیریک له لاهه دندا (رنگ یی پیی
 دووم یت) به فمولن پخړتیرتوه ، هر هم جوړه (کدعب) دملن :
 به بالا بلندو به قد شوو و بارک
 به مال رووناکه شوی هوری تارک
 شیکردنمودی هم جوړه پیه :

فمولن / فمولن / فمولن / فمولن
 فمولن / فمولن / فمولن / فمولن

هروړه کو لیمش له ههلبستی هره پشی دا دواپه ، بهلام له ههلبستی
 فارسی دا به هیچ جوړتک لیمه ټایندرتی^(۱).

۱ - موصوفی مفسور :

دوا ته فیله ی هم کیشه پر گه یه کی لن فری دمتری دین به (پ -
فمول) و شامه ی غیر موسی به هم کیشه هوزاوه نومو له کورنی دا
له به دی خانی دست پشانی کردوده پارچه یه کی له نوم بهار پین
هوزیره نوم : که ده لن :

معلم بلا دل وه کی بهر بتن
دلین کو شاگردی دل بهر بتن
فمولن فمولن فمولن فمول
حاجی قادری کللی ده لن :

تسام بو له دنیاوو عربا بتوم
هم چوو له دستو نوم بز نهات
هموو خرمی خرم دزمان
له پین حورمه یان بوو (حاجی) هملات

وه کو سه یرده کمین هم دتیا ته به فمول دوا یان دیت . جورکی تری کیلی
موتقارب (محرورنه) ^(۳) له بهر نومو کی شیش برتوبه له لایر دنی پر گه ی
دوا یی ته فیله ی فمولن ، نیر جیا ولزی به کی شهو تر له یوان محفوفو
مقصودا نر بهو هر دوو جور تیکن به پک ده کرت . له جور (مهوری)
ده لن :

ترب کین شوکر زوری هتاوه هم
توقه زولا انا قیل تم
بهی هم تر بلن من بهی واده کم
هموو (واده کم) ته بهی واده کم
زمانت که بیرتی قسمت حق به کار
تله م دادهم . پهنی خو داده دم .

٥- مضارع

له پښتو ژبه کې داسې په عامه ژبه چې داسې نه وي:

مفاعيلن فاعلاتن مفاعيلن

---ب/---ب/---

بہاؤ نام کیا ہے ؟ عوامی بھیتک نمڈوزوودنود لاسر دمق نم کیف
گوتراست ، ہلکو پادچہ ہکی نم کیف بہ کاوہترلوہ کہ نمده :

معاملین فاعلاتن // مفاعیلن فاعلاتن

توانست بهم شیوهی حیران کننده ای که او را به یکدیگر پیوسته می‌کرد، و به هم می‌چسبید، و به هم می‌پیوست.

مفاعيل قائلات

१ / ५-५- / ५-५-५

له گڼل نومونه دا عرووز تاسانې حرم به به مصرتکې سره پمخو
 تاوتیرنو نووونښې له شیری عمره یې دا ټیجگار که^(۱) پلام له شیری
 کوردی دا هم بهمره مضارعه که د زور خوی دهنون ، نالی ، معوی ،
 حاجی قامری کوی ، کوردی ، شیعوزا ، شحوب ، زووم ، پیره ، تیر ،
 گوراند می دی به کینه حلیه میان داتومو داتو زور بهری بهان لکدا
 له سان همل د اردوه .

بہنوولہ (نالی) لہ ۱۲۰ عہدستا وماردی مو عہدستا ہی بہم
کشی گو تووہ لہ وماردی عہدستا کشی (وچہز) زاترہ •

(۶) نوبہار - صادق پھانسیں ، ل ۶۰

لەوچ بڕگەیی (تۆزبەندەیی) ١٤ ١٥ پەراوێزە (١) ج. راستەر بوو (ئەگەر
ل). چونکە ئەوەی سەبەب سەفالی نووسـیـوێـتی هەڵبە گە بـەـم
جۆرە: (گەر هە بێت ئو بێ) -

مأمورستان محمدی خانی دست‌پیشانی چو رینکی لہم کینشہ کردودہ
بہاوی (مضارع) تخریب :

مفعول فاعلاتن : مفعول فاعلاتن

-- ب / -- ب / -- ب / -- ب --

بڑیہ گم جاریش شیخ نوری شیخ صالح لہم بیتہی (قال) ہم جڑہ
کینشہ : (۴)

نوربانی کزوی رنگہ نم لہی بادی خوشی مرود

لہی پیکری شامزما بہ مسمو شاری شامزور

مفعول / فاعلاتن / مفعول / فاعلاتن

۱ - مضارعی مفعولی مفعولی مفعولی :

(مفعول) کہوا مفعول (ب ---) بروہ بہ مفعول (ب ---)

(تخریب) کہوا مفعول (ب ---) بروہ بہ (ب ---) مفعول

(محزوف) کہوا فاعلاتن (ب ---) بروہ بہ فاعلاتن یاں

فاعلن (ب -)

(ال) فعلی :

لہی ساکینی ریاضی مدینہی مہودومرہ

لوتقن بکہ ہضمور : مدینہی مہودومرہ

عمری ہرین کہ دائیرہ بہ ، رموضہ ہرکہزہ

فقری زہین کہ عرصہ بہ ، طیبہ مہودومرہ

شیکردلہود کہی ہم جڑہ بہ :

لہی ساکین / نیریاستنی / مدینہی / مہودومرہ

-- ب / -- ب / -- ب / -- ب --

لوتقن / کبشامور / مدینہی / مہودومرہ

-- پ / پ پ -- / پ -- پ / پ -- پ --

مفعول / فاعلاتن / مفاعیل / فاعلن

مفعول / فاعلاتن / مفاعیل / فاعلن

(حریق) دهلج :

ماهی تسمه ماهی تسمه نهدیوه من

لشی تسمه حیخی که چینگم نهدیوه من

پژ دژوی عارضی و دکر دژوت گولی ککوم

شمسی چمال له نعلنی کرم قنت نهدیوه من .

نم کیتشی وه تیج هر شاعرانی سدهی یتشوو هلبستان لهر

دانین بهلکو شاعرانی نم چرخهشان هر و ما هلبستان لهر داناوه

گوزان دهلج :

نهی چاو / چیشی بازی / شخصی هلو / دژی بهرت

-- پ / پ -- پ / پ -- پ / پ -- پ --

مفعول / فاعلاتن / مفاعیل / فاعلن .

بهلام دمین پتی (نهی چاو) به (نهی چاو) بخرتینهوه واکا له بهر

خازی ئیستی کاتی بانگ کردن چاو بکین به دوو پر که (چا + وو) نه می

له فونیکدا کارتیکی گونچاوه . (۳)

له هلبستیکی تر دا دهلج :

هر چهن به / بهر مهلال / فرم / تنگه / قافی

یلک عورری خهم ههاسه یکی ساردی کانیره .

۲ - مفعولی هشتی لهرج :

نم کیتشی وه کو گوزا (خانی) له لهر به عار دستیشانی کردوه

که برتیره له :

مفعول / فاعلان / مفعول / فاعلان

-- پ / -- پ / -- پ / -- پ

حاجی قادری گلری دهل:

تهی یخ نظیر و هستا هر غری که هر قدری

یخ دارو یخ دیاری ، یخ مالو پاینداری

شیکردنوهی بهم چلرده :

تهی یخ / طبر و هستا / هر غری که / هر قدری

-- پ / -- پ / -- پ / -- پ

له هلبستی کوردی دا زور جار (فاعلان) دمین به (فاعلات)

واا تووشی (کف) دهشت ، واا دوا پی گهی درزی دمین به کورت .

بهلام بهو یخه کوا پی گهی دواپی تقیلهی دووم بهشتیکه له چوار بهشی

بهت کوا زور جار قانیملون ، له کاتی خورتندنوهی له گهری پشودانی

دهگورته نسر ، یخه سروشته به که درزی بکرتنوه .

لهم چلرمش (نال) دهل :

سر بهردیازی ریت / تن نهخت بهندی چیت

دل بهیلی خاکی ییت / رووح مالی خونه ییت

مفعول / فاعلان / مفعول / فاعلان

-- پ / -- پ / -- پ / -- پ

هر وها تا میر به گ دهل :

فصلی خزانن هیره ، دمی زمانی دووله

دمردی فیرانی یاران تقدری کانو نووه

٦- بسط

لههوه پيدا لهه كينه بريږه له :

ستمن فاطن / ستمن / فاطن (٧)

پارچه كشي كه باوه بريږه له :

ستمن فاطن / ستمن (٧)

له كوردي دا به چنه شتو پهك به كار هاتووه - بهلام وا ږانم له سنوورنكي
كهدا .

١ - بسط سطوي مجزوه :

عبداللهه كي (ندمب) دملن :

قورسي قهمر لهو روخي نومر شكا

سروى سمى لهو قهدى دلبر شكا

هسكوى زهنگيت به دوو غمزه شكاهه

ومك له خجالت سمى نومر شكا

شيكردنومى پريه كالي بهم جزوه به :

قورسي قهمر / لهو روخي / نومر شكا

- ب ب - / - ب - / - - ب -

سروى سمى / لهو قهدى / دلبر شكا

- ب ب - / - ب - / - - ب -

هسكوى زهنگيت به دوو / غمزه شكاهه

ومك له خجالت سمى / نومر شكا

- ب ب - / - ب - / - - ب -

وهگو سه پرده کهین هه تلیق چار تفعیلی (مستطن) نووشی (طی) دهیت،
کهوا پرگی دووهی درزی دهین به کسورت واکا دهین به (مستطن)
(- پ -) .

مستطن فاطن مستطن

- پ - / - پ - / - - - پ -

له راستی دا ئهم لکه کیشه له (سریح) موه زیکه . به ئایهتی له خوێندنهوهی
پشی دووهما دهین (فاطن - پ -) به تهوایی دهیریین دهتا له گهر پرگی
سه پردهی کورت خوێندراوه ئهوسا بیکهل به (سریح) دهیت .
1 - بیهلی موهی دهستی :

ئهمهتی ئهوه کیشه به که ماموستا ئهمدهی خانی له ئهوه عاردا
پارچه به کی فهرهنگه که کی یه هۆنیوهتهوه :

گهر ته دێتین یی میرو سهرو موه بههر

- پ - / - پ - / - پ - / - پ -

کینهو خیلان ته یتر گهر ته بکهن گهر به گهر

- پ - / - پ - / - پ - / - پ -

مستطن / فاطن / مستطن / فاطن

ئهمه له عهره یی دا به کیشه نوێ به کانی (بیط) دانهراوه (ئیوه
دێتکی کوردی به قهه دێتکی عهره بههره) به ئهرویه ههلبهستی
ئهمه دانهراوه وهگو دهلق :

قال عليها التهم فهي وجود عدم

ماموستا (منوت) تهسیدهی بوردی به هۆراوه به ههمان کیشه
خوی له عهره بههره کردوه به کوردی ، که عهره بههره کێ ئهمه به :

امن تذکر جیرانم بئدی سلم

مزجت ممأ جری من مغنی بدم

ب - ب - / ب - / - - ب - / ب - ب -

مناظن / قتلن / مستن / قتلن

گوا (فلان - ب -) له رنگی (خن) موه دهسج به قتلن
(ب ب -) *

سرهت نو سیره :

له پادی هسایه کوی دانیشتری ذی سلهم

فریست کرد یتکلی خوتن که نموا له چم

ب - ب - / ب - / - - ب - / - - ب -

(تینی : تفلیه یه کسی نیوه دتیری دووم (فریست کرد) له
سر شیموی ناخوتی سلانی تی فریست ناخوتی نیوه بویه (ک)د
بزوبتکی کورت دمیستوه)

یا بایه بوو هاتبور له لای مدینه ی رسول

یا بوقی روون بوو له تارکی له شاخی نیم

- - ب - / - - ب - / ب - ب - / - - ب -

- - ب - / - - ب - / - - ب - / - - ب -

له نسیده کدا (مناظن) جاروبار له گیل مستن جن ده گزین .
(قال) له سر لم کیشه هلبمستی هیه نامه چه دتیری کی نموه :

دیده ینگه بانی یار ، تینی سرشکم ههزار

ناله ی د نه سوار ، گاهه عله ساری من

له تلهفی گشتوگژ ، جایی کینبو درو

وامپلره تینی کر ، عاشق ره کاری من

مشره یی نال گیل نا میرو ترشه بیلن

سوتربوه خوی دلق : چا نره نهواری من *

۷- خلیف

له بنیامندا کیڼی ټم پوره پرتیږه له :

فَاعِلَاتِنِ سَمَطُنِ فَاعِلَاتِنِ

فَاعِلَاتِنِ تُووَشِ (خېن) دمیږ و دمیټه فَعِلَاتِنِ (ب ب - -) هرومها
تووشی (حذف) دمیږ کوا پر گهیکه یان دوو پر گهیکه لږ ده کوو و دمیږ
به فَعِلَاتِنِ (ب ب -) یان (- -) فَعِلَاتِنِ یان فَعِلَاتِنِ (ب - -)
نمیش له دوا تکمیلدا دمیږ -

هرچی (سَمَطُن) کوا توووشی (خېن) دمیږ و دمیټه سَمَطُن
ب - ب - . توووشی ټم پوره له کوووشی دا ټم په :

خلیفی مشهورو مطوف :

شیخ مرزا دملن :

موتلهوون / مزاجی گوزوگوون

موتسمیرف که دیده بوو قلهوون

موتلهوون / مزاجی گوز / اوگوون

ب ب - - / ب ب - - / - -

ب ب - - / ب ب - - / ب ب - -

فَعِلَاتِنِ / سَمَطُنِ / فَعِلَاتِنِ

فَاعِلَاتِنِ / سَمَطُنِ / فَعِلَاتِنِ .

هرمها (گوزان) دملن :

معدلیت : گولی بهاری حیات

معدلیت : هوایی کشتو نورما

معدلیت : وسیله یی ټیجا

ب. هموو بیللەتو عومومی ولات

وه کو سه ده کهین سن دتپی پتشموه به (فعلاتن) دهستی یه کراوه .
کوتایه کایشیان دتپی سن به (فطن --) و گوالی تر به (فطن)
ب ب - دواپی هاتوووه :

معدنیعت / گولی بهما / ری حیات

ب ب - - / ب - ب - / ب ب -

فعلاتن / مفاطن / فمیلن

معدنیعت / وهیلایی / ئییا

ب ب - - / ب - ب - / - -

فعلاتن / مفاطن / فسلن .

حاجی قادری کزی دکل :

شعواری به لانهی کوردان

به ککه تازی فصاحتی بابان

که لشی کردتووی دا دهیین (فعلاتن) ی به کم هاتوووه و نووسی
(خهین) هاتوووه ، تنیا مستطن خهینی به سردا هاتوووه (فعلاتن) ی
یئی دواپی بووه به (فمیلن --) .

- ب - - / ب - ب - / - -

فعلاتن / مفاطن / فطن

هر بهم جلهوش شیخ رهزا لهم علیه السلام گوتهوهی :

۱ - مه فمیلن درزو گاو دزی هه چه نه

دهی گرم ، دهی کوتم به دهستو بهین

۲ - شو که دیم دهپه کاتوووه وه کو هار

وا دهزانم سه گاو بهین گهچین

۳ - سرو و سیم له تازو قیلو گهچا
 و مکه په لاسکه یی له پشاهو سپین .

پنی سره نای دینای سورهیم ګین که (فغان ب ب - -) ده دا نمرانی
 ز همدو په (فغان) دستپن ده گن . پنی کوتایسیان هم جزیره په :
 هر چه نه (- -) تو بهین (ب ب -) . و د کو هار (ب ب -)
 له بهین (ب ب -) ، لو گهچا (ب ب -) ک و سپن (ب ب -) .
 کسوا فغان ب ب - کورت کړاوی (فغان) مو پر گدی غرنزی
 لن فریتراوه . د پنی کیننی شومش بکین که (فغان - -) یش هر وه عایه
 چونکه پر گدی په کمی دوو همدی پر گدی کورته .

شاعری بهر حاجی قادری کوی له شاعرانی دی زياتر هم کینشی
 هلبزار دوو به تایینی له هلبست جوت پاشه نه کاندک هم هلبزار دلمی
 له دوورینی و شامزایی یوه بروه ، چونکه هم هلبست درخانه زیاتر هم
 کینش کورته که ده تا یازده پر گمین چاکتر هلبدمستو شمعیان لهچاو
 کینش کانی فردا له کینشی خرمالی تر کترمو ناگاداری شومش بویه که
 شاعرانی لیراند زور بهی چیر که کانیان هم کینش مو یوه دوه به وینه داستانی
 (هلبت په بکمر) که له ناو خرتشموارانی نوسادا به لاوبانگ بروه .

لوانه شخړتشمواری له مر زمان به هاله هم کینش به کینشی ده پر گدی
 کوردی پیون . به تایینی که (حاجی) ی ماموستا (دوا) یز کوردستان
 ده کاتو ده لن :

- ۱ - یی نوا یایی مولکی کوردستان
 هر له گاوانی تا ده گانه شوان
- ۲ - له خوری چهل و مستیرو غفلت
 به بهیر یی به نغمی و محبت

۳ - پاکی دهرچن له کاري : به مهمل

وځای راځي ټکي جو دهری نه منځ

۴ - حاجیره شیره کالی وځک کالو

وځوځي نه منځي دهر منځي مهمل خلو

دهین لوهوش نه منځ نیشان بکین که شیخ نوری شیخ صالح بهین
ناوختای هم بهر نه منځ کالی هم دتپي نووسیده :

مؤده په پته نهی نیم سر

له چنزاری چرمی جلب

فعلن / مفاعن / فعلن

۸- سرچ

هم کیشه له بنی متدا برتیره له :

مفعن مفعن فعلن

-- ب -- / -- ب -- / -- ب --

سپدا نه منځی خانی هم کیشهی نه منځ نیشان کردووو پارچه په کی
نهره لنگر کی لهر هڅیوه تنوه : دتپي په کسي هم جوره په :

نوهی کس نه منځی نه منځ خوه نه په

دوله نه لهر وی به مهمل زانی

هم مهمل نه منځی حاجی قادری کوی هدر لهر کیشه (سرچ) له که
مفعن (-- ب --) تووشی (طی) یوه کسوا په کی درزی دووم
کورته یوه نه (-- ب --) مفعن .

۱ - من له نه منځی نه منځی نه منځ

خوانی به منځی نه منځی نه منځ

۲ - یزه‌نی چاه زه‌نی څو پرو دل

رامی نه‌جانی نه‌لکو پرسان

۳ - لیره‌نی څو لشکری تیراږه

سیری منی لشکری څو رایان

شیکردنه‌وی دڼی په‌کم بهم جوړه‌په :

من له غمت / پرنگه‌په‌کم / که‌په‌په‌

- ب - ب - / - ب - ب - / - ب -

مفتلن / مفتلن / فاطن

خواتی به‌غمت / توو به‌نری / هشت‌خوات

- ب - ب - / - ب - ب - / - ب -

مفتلن / مفتلن / فاطن .

وده‌کو س‌پرده‌کین پږه‌کان له (مفتلن) یوه پروته‌ته مفتلن .

هرچی دڼه‌کاني تره . همدلک جار وا پږه‌چین مفتلن پروته‌ته هملان

- ب - - - به‌لام بڼه‌وی له بازه‌نی ثم کښه دهره‌چین دهره‌چین ده‌نگی

(ی) لهو پر گاندا که (ی) یان تن‌دا پر گه‌ی سږه‌په‌له خوتندنه‌مو‌دا

دږیزان نه‌که‌په‌مو گورج دهران پږن وده‌کو :

۱ - یزه‌نی چا - یه / وه / څو / چا - ب - ب -

۲ - له‌شکری ئی - له‌نی / گن / در / ئی - ب - ب -

۳ - له‌شکری نوو - له‌نی / ک / در / توو - ب - ب -

نوو به‌په‌کی نری ثم کښه هملبه‌چکی (دهمای) په‌که همر له‌سر

کښی (مطوی) په . ثم دوو دڼی له هملبه‌چکین :

۱ - جانی هه‌زیم به‌سری زولنی خلو

پوستی دل چردی له زندان مه‌که

۲ - حالی وهقای گو له با تیک نهچن
 سونبول وولیدنه پهرتشان مه که .
 مهروهه (زئومر) دهلن :
 لهی مهلهسی خاسی عیراتی عزیز
 لهجهیی تو جیلوهیی تزه نهسیز
 تزی شهمنی میللاندو گوردوی میران
 نهسرهنی حق پارتی (بالافان)

۹- مبحث

کینی مبحث له یه پیرانه یتکدیت :

مستملن فاعلان (۲)

-- ب - / - ب - -

مستملن تروشی (خبن) دهیتو دهبن به (فاعلان) ب - ب -
 فاعلان (یش) هم گوراتهی بهردیت :^(۱)

۱ - فاعلان ب - ب - - (خبن)

۲ - فاعلان ب - ب - - (خبن و نصر)

۳ - فاعلان - - (اصلم)

۴ - فاعلان ب - ب - - (مفعول معزول)

۵ - مفعول - - - (مشع)

له کینه له کوردی دا له جیانی چوار ، ههشت تهمیلای ههپو
 مهبنه (مستملن) له شتووی (فاعلان) دا دهبنین ؛ شهپل لئاتیکی
 مزیقای نهرمویانو خوشی ههپو له ئاوازی کیشی (طول) ی ههپو
 دهچند زور شاعیری کوود به کاریان هتاوه به تاییهتی لای ئال ، حاجی

قادری کزبی . معوی . رمزی . خادم . زبومر و شیخ مرزا مسوونه بم
دبتووه .

معوی دملق :

دمق به ویسمتی کورسی که دم که پیم که کوکب
زوبانی پتوه روواین بهقد همور کوکب

شیگردهموی :

ده من به ویسم / ده نی کورسی / که دم که پیم / کوکب
مفاطن / مفاطن / مفاطن / مفاطن
ب-ب- / ب-ب- / ب-ب- / ب-ب-

حاجی قادری کزبی دملق :

فه لک به تیرو که مانی له نیسه چوته که سین
شکاره گامی زمینی له چنگی کهوه دمچین

شیگردهموی :

فه لک به تی / رو که مانی / له نیسه چوته که سین
ب-ب- / ب-ب- / ب-ب- / ب-ب-
مفاطن / مفاطن / مفاطن / مفاطن
شکاره گا / هرزمینی / له چنگی کن / وه ده چین
ب-ب- / ب-ب- / ب-ب- / ب-ب-
مفاطن / مفاطن / مفاطن / مفاطن

له شیگردهموی هم دتی مدا بزمان دمرکوت که لمر کیتی
مقبولی مسفووک دمپوات .

خادم دملق :

۱ - به چاوی حیره توه دیم که بلیلی مسوورون
له حمرمتی گولی رمعا به نالوو حاور

۲ - گوتم به بلبلې یې چاره یو به گراني ۱

نم شمريکي غمډ دمدی تر به نالې زار .

لهم دوو دنيو دپا پښه کاني دوايي (مخزوون ، خاور ، ياني ، لږي زار) هر
به که له دوو پر گي درې پښتخاتووه (- - - - -)

به لام لهم هلبستي (زبور) دافعليه (ب ب - - - - - ب .
ب -) دوايي زان بهم دوو دنيو هيتاوه :

۱ - ته به شتم که عمله نگوتهوه له ومزمي زمان

خپالي شپرو غزل ليم پيريوته سربان

۲ - که سيري حالتی ميلعت نه کم پيرشاه

منش له بهري هما ته به ماسي مهلوان

پښه کاني دواوه يک له دواي يک ومهان :

عي زه مان ب ب - - - - - فعلن

سربان - - - - - فعلن

شاه - - - - - ب فعلن

له وان ب - - - - - فعلن

لهم دياردميش وا دياره له هلبستي گيلاني دواویش دا هبه ، به خرابي
نازانم لهم هلبستي (شپخ رها) بکين به سوته که به چوار زمان :
نورکي ، فارسي ، غره يي و کوردی دايثاوه . شوچا تهغيله گانيان
به راورد بکين .

۱ - مژر دواثر الايامي ارفتمنه دولت

مدار اهل کسدر مدبر تحريرات

۲ - گفتت که حفرکن ز تيغ ناطقه ام

نان ناطقتي آفة من الاوقات .

۳ - لہر عباکہ جہم کردی نہی فغیری خدا .
 نہوا عباکہ (دستم) بہ (لکری) خوتو عبات
 «مژستا گوزان لہ علبستی جیلومی شازدا دملن :
 لہ جمر گی پیر نہ وہ نکت نکت دلایی عود نہروا
 ترمب دمعاته خرؤش خالی سرور نہزا .
 پ - ب - / فصلان / پ - ب - / - -
 پ - ب -

(۲) نوونہی معبونی توالوی ثم کیش لہ علبستیکی تیکہ نکیشی
 (ومقای) دا دینین کہ دملن :

نورق حیی رموانم طہیی دمردی جودایی
 (چنین تو عہ شکن یار شوخ دیدہ چرای ۱)
 (چراغہ دیوانی ومقای - لیکولینومی قہرمدانی
 لایعہ ۱۶۸ ، ۱۶۹ / گزوی زانیاری کورد)

نہ رقی حہ / ب و و / و / طہیی دی / د و چ رایی
 پ - ب - / پ - ب - - / پ - ب - / پ - ب - -
 مفاطن / فصلان / مفاطن / فصلان
 دیزہ فاسرہ کیش همان کیش ویتوانی حہ . ولچہ اند
 دینکی نہ علبستہ لیردا دمفینہ پیش چار :
 بہ چہرہ بافی گولائی ، بہ خاندہ زمونی دلانی
 (سگر تو شاخ نباتی گل جشت خدایی ۱)
 بہ غمزہ کوششی چلوت میلایی دمردی لغہرمود
 (بیا کہ صد گلدارم ز آہوان خطایی)
 دلت شکاوه . چ قہوما خیالانی عمدی معصیت
 خدانکرده چہ دیدی ز دوستی (ومقای) ۲

ا/آ/وی/سر/د/هی

ب - - - / ب - - - / ب - - / مضامن
فصولن / مضامین / فصولن / ب - ب -

۲ - تری وردۀ قوتا و جوتا و ساپا^(۱۲۷)

ب - - - / ب - - - / ب - - / ب - ب -
فیا قوتی من جوتہ تم غردہ
ب - - - / ب - - - / ب - ب - / ب - ب -

۳ - تری عینۃ الاصلان من خائکو خولہ

ب - - - / ب - - - / ب - - / ب - ب -
تری مندل الاورق من توزو گردہ
ب - - - / ب - - - / ب - ب - / ب - ب -

نہم تاکہ دینیمش کہ می مہلا حمسنی دزلیہ ہر لہسر ہم کیتہ بہ
وہرہ ہی لاکتہ^(۱۲۸) .

تہیر* إذا معلومت* دستی بچاکم
و قول ہتیر دولکاکہ می آہ با ہمرق
ب - - - / ب - - - / ب - - / ب - - -
فصولن / مضامین / فصولن / مضامین

لہم چوارنہ بہ وشہ کوردیہ و قالب عہرہ ہی رہی (قانع) یں ہر لہسر
ہمان ہمزو ہمان گیتہ :

۲ - لہ چاہہ کی د۔ مارف خزنداردا وردہ (ووردہ لہن) نووسراوہ ، لہوہ
ہراستہر دھڑم لہ نوسخہ کی ماسٹایاتی مدرس کہ ۱ ووردہ ہو ،
وردہ نووسراوہ .

۳ - محمد علی قہرمدانی / کشکولی کہلیوری نمدی کوردی / ہمری
سورہم - ل ۱۵۵

و گوزات گوزات پروات نارنا
 مع از سر و مگرون و دول نارنا
 و آو گآو ساردر سرچنار بجاوین
 : داسر و سور و پاچ و مزارا

دیوانی قانع / ۱۹۷۹ - لایحه (۳۱)

۱۱- شرح

نم کینه له بنیونی عره بی دا و معایه :

مستطن / مفعولات / مستطن / - - ب - / - - - ب - / - - - ب -
 مستطن بزی همه تووشی نم گوزااته بیت و بین به :

مستطن - ب - ب - (مطوی)
 مستطن - ب - ب - (مخبون)
 مستطن - - - (مقلوع)
 مستطن - - (اخذ)
 مستطن - ب - (مرفوع)

(مفعولات) پیش تووشی نم گوزااته دمیت :

مفاعیل (ب - - - ب - ، فعلن - ب - - ، فاعلات)

- ب - ب - ، فاعطن - ب - ، فمعلول - - - ب - ، فاع - فاع -

شیخ مارونی فرده بی پارچه بی کی له فرجه مگونی (مسمعی) لاسر
 کیتی شرح هژیو تهوه ، بهلام له نه نیاسی دانسه له بر نوپنهوه
 دستاو دهست کردنی دستخه کان هه نیک هه نیک هه نیک نووشی
 دیره کان هانوه که هه نیک جار له کله می (منسرح) دهمه چو به
 (سرح) ده کیترن - بهلام به شیهه بی کی گشتی جی گومان سور که

- (۱) - پ - پ - / - پ - پ - / - پ -
 - پ - پ - / - پ - پ - / - پ -
 (۵) - پ - پ - / - پ - / - پ - / - پ -
 - پ - پ - / - پ - / - پ -
 (۶) - پ - پ - / - پ - پ - / - پ -
 - پ - پ - / - پ - / - پ -
 (۷) - پ - پ - پ - / - پ - پ - / - پ -
 - پ - پ - / - پ - پ - / - پ -

سرنج دهمین دتیری دوهمو حوتم لهر کیتی (سرنج)
 دمرواتو برتیره له :

مفلن متفلن فلتن .

موانی ترش زور یان لهر کیتی :

مفلن قاعلات فلتن

یان (مفلن) لمجی (مفلن) ی یه کم و (فلتن) لمجی
 (مفلن) ی سیزم ین دیت .

۱۲- دووبه یتی

کیتی دووبه یتی له جوړی شازده پسره کئی له لیل به دمره هم
 دوانوایی یه له عمره یی دا به (پسری سله یان رباعی) دمراره و له فارسیان
 ودرگرتو و واین دهمچ که هم کیشه له گل سلیقی زمانی عمره یی
 له گونجیت . شکر دلهودی کیشه که له عمره یی دا لومعه به :

مفلن متفلن فلتن

-- / پ - پ - / پ - / پ - / پ -

(خادم) له چارځسته کړې دېدا دملن :

عورت که له پهنجا گ زمرې کړد ئېسته
پننج ماوه له گهر شش له خوا تر همت
پژ خزمه نې مې پانانو مېغسروقه مې
پک هېسته نې مردانه بکه پشتم بېسته .
کړوا کېسته کي بېم چورمېه :

فصول* فصول* فصول

-- ب / ب -- ب / ب -- ب / ب --

په لومړي لوم چارځسته کړېدا پي کړتاي به فصول* ب - و هغه پي جار
به فتح - ديت .

له دواړو سويلي لارو لاندې

هر کس به خيالي غلې له دمرايه جودا
هر کس هغوري به حبيبي ته حقيق بکا
يا گوهري قيطره وديا حق دمرا .

-- ب / ب -- ب / ب -- ب / ب --

-- ب / ب -- ب / ب -- ب / ب --

-- ب / ب -- ب / ب -- ب / ب --

-- ب / ب -- ب / ب -- ب / ب --

هر بېم کېسته هېوار چوارنه کاني (خيام) ي کړدوه به کوردي ،
لېم چوارنه ده کپته لوروه :

هر پنجه گولتيکي سورد له گولزارني پرو

-- ب / ب -- ب / ب -- ب / ب --

له سوردوږه خورتي دلي دلفارني پرو

-- ب / ب -- ب / ب -- ب / ب --

هەر پەلکە وەتەوشە پەلکە لە هەردوێی دەرەج

-- پ / پ -- پ / پ -- پ / --

خاڵێکە لەسەر روومەتی نازدارێتی بوو

-- پ / پ -- پ / پ -- پ / --

وە پێش بێت :

-- پ / پ -- پ / پ -- پ / --

فەلەن / مەتەلەن / فەلەن / فەلەن

١٣- کامیل

بەمەری کامیل یەکێکە لەو کێشە کەسەلای کە حەلبەستی کوردی کۆریان
پێی هەزار وەتەنە . تەخەلەکی برێتەرە لە "مەتەلەن پ ب - ب - گەم
شیرە" مەلا حەسەنی شامێر نووسە وەکێ ئەم کێشە . لەسەر رێوشوونی
کێشی رەسەل و هەزەج و ئەوانی دی لە هەر دێرە حەلبەستێکدا هەشت پێ
(مەتەلەن) ی دانۆه پەلام دوێرێ و قورسی لە ئەنجامی زۆری پێگەکانی یووه
دێرێکدا هەشت پێدەکرێ کە (٢٠) پێگە ، سەرەرای هەستی بە جۆش
شامیراڵە وەستایی لە هەژندەتەودا :

(شامێر) نووسێر : (٢)

١ - دلی وەلکە هەزەرای حەزینی من لە فیراتی رووی نیگارمەوه

بە ئەپەنەتێکی گەرمەوه ، بە مەقامی شۆرو قەتەرەوه

(١) دێوانی شامێر / ئەماده کردو بلاو کردنەوهی محەممەد ئەپەن
کارەوشی ، (٧) -

(٢) پرواتە دێوانی ئەحمەد موشەررەف : ئەمادهو بەراورد کردو پێشەکی
نوسینی : د. مەزەدین محەممەد رسول . لاپەرە (١٤١) ، لە بەراوردنا
نوسەرەوه : تێبینی : شامیر بە خەڵی خۆی ئەم پارچەبەیی بەم چەشنە
نوسەرەوهوەوە لە وێرنا نووسیمە (مەتەلەن ، مەتەلەن ، مەتەلەن) .

۶ - په کزۍ دموونوه شپږۍ تېرې که ده لږ په چاوي خوماري پار

وده کو بولبولې که دمنځون زلر په قمنس له کونجې تلارموه

۳ - په هولو سداي فوغالي دل که له سازي سپنه دپته گوڼ

هر لولتي لخواي ميراثي په په کزۍ گمالچو تارموه

۴ - په نومېدې دېني مامې رووت گولي نورو سپنې موښک بل

له دوو دېنمق دلي من مودام په فوغانو فالوور زارموه

۵ - ملي رانديکشن يگا ټکا له خوا مسوولتي دودا ټکا

په مسمي دلي ټا ټکا که تږ شي به له لېږ لارم

۶ - وده سيري چمسمې چاو دکم له فیراتي ټیوموه جون تقي

له سرا که دتي فېضان ټکا وده کو سيل په شپږۍ بهارموه

لشکر دتومي دتري په کمپو دووه دياردمېچ که هسور پښه کان

مضاظن ب ب ب - ب - ي تولاون ، تنيا ټوه نهين که هه لتي جبار پر گي

ب (ي) يان (و) ي درز کزاي هاتېن پتوسته کورت بکر ټوه .

(۱) ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب -

ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب -

د لي وده هوزا / دي حه زني من / له فیراتي دوو لي نیکارموه

(۲) ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب -

په کزۍ دموون / نوم شپږۍ تېر / گندلېن په چا / وي خوماري پار

ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب -

وده کو بول بول / که ده خړتي نيزلر / جقمس له کونجې تلارموه

لنور له پکې دي له لورونه کمپو ده گسته کاني ټم کيشه هلب ستيکي

احمد موختاري جافه که ده لږ :

دلي وده هوزلري حازني من شموو روژ په گاهو ټاله په

په نومېدې چاوي مسمي تږ ، په تسمای مسمي پيال په

ئەمەش بە كەينىڭ ئاڭادلىرى لە گوردج خوتەندەمەي (ى) ى سەربار كراو
 (إضافة) دەيىن راست وەكو شاعىر خۇي
 دەست يىتالى كىرەوۈە لەسر كىشى كامىلە .

بەلام شاعىر پۇي بە خۇي داۋە لەسر پەمەي زىماتىو جىلەت ھەلەكە
 تەلمىلە توۋى (ئىنسا) يان (ۋەقس) يان (جەزل) پىكەت كىمە لە
 ئىكرەلەمەدا دەيالىيىن :

- ۱ - د لى ۋەكەوزا رى ھە زىنىن شەۋرۇزەلا ھەلەپە
 ب - ب - ب - / - ب - ب - ب - ب - / - ب - ب - ب - ت ت
 مەلەن / مەلەن / مەلەن / مەلەن / مەلەن
 مەلەن / مەلەن / مەلەن / مەلەن / مەلەن^(۱۲)
- ۲ - پەتۈمىيەپا / ۋىمەسەك / بەتەمەيەي / يەلەپە
 ب - ب - ب - / - ب - ب - ب - ب - / - ب - ب - ب -
 مەلەن / مەلەن / مەلەن / مەلەن / مەلەن
- ۳ - لەمەۋوۋىرا / قىقامەت / لەمەۋوۋىرا / لەمەۋوۋىرا
 ب - ب - ب - / - ب - ب - ب - ب - / - ب - ب - ب -
 مەلەن / مەلەن / مەلەن / مەلەن / مەلەن
 مەلەن / مەلەن / مەلەن / مەلەن / مەلەن (مەلەن)
 كە پە خۇي ھەۋو / مەلەن / مەلەن / مەلەن / مەلەن / مەلەن
 ب - ب - ب - / - ب - ب - ب - ب - / - ب - ب - ب - ت - ت -

دېرەكالى تىرى ھەلەستەكەش ھەر بىم جۇرە شىدەكەتەۋە لە پەۋەي
 دۈۋەسە دېرى سەمەدا لەيىن كە ئىم سەلەم ھەيە ، جازدەكەم
 پەشانی بىلەم .

(۳ د) بىرۋە : ھەمىد ھەسەن ھەلەسە - ئىكەننى ئى ئىرۋەش ۋەتەنەسى
 لاپەرە (۱۵۹ ، ۱۶۱) .

۳ - به ښکاهوغم / زه یی دلبرم / که ښی غزا / لخوا الوده

ب - ب - ب / ب - ب - ب /

۱ - سهېب چیره / بهر ژوندو / که غیقي ښو / که ساله په .

ب - ب - ب / ب - ب - ب / ب - ب - ب / ت - ت - ت -

ښی په کلم (سهېب چیره) که به (مفاعل) یان به (مفاعل) ده کشرتی .
ده لیم ره لکه له ښه مندا بهم جوړه یو یی :

سهېبی چیره

به هوی رتووسی جاواتو په ښی سهېب له میرکرایت ، له گهر وایت

به (مفاعل ب - ب - ب) ده کشرتی من یتنیاوم ښو په بهم ښو په
بهرتشرتیوه .

هروړه کو له یتنوه گوتم نیوه دتړمکی تم کښه (۲۰) پرگی

تواوه ، وانا - رڼمو پشوی دموق ، جړه به یی زور له څو کردن هر

نیوه دتړمکی دمیچ به دوو بهمو - و پشویه کی راوستان ده کوته تیوان
دوو بهمه کووه .

وايتاني گشتي

۱ - نيم هېلېنه له سر کيښي همزمين ، شويانېکومو گډوالي
پوره کانيان دپاري پکښو لوه کايان پروسه :

حاجي قانو دملخ :

له دمدی دووریو چوری زمانه
گملخ نمدیکه ، زور دووی مه زله
له خوم لاکر هملېتم ومک چناروک
له چاوم گرېه دمړين ومک حماموک
به فیکرت دق زماني چورنه بالهک
به پښ حوسې مه حوسم برو به دتښه
له پښ یتم دپوک داروشاخو باری
وده کو منصر برو هرې پاه خاری

نالی دملخ :

هر پښ چم پيشاني فیکري شوو رڼوم
هر گډونو زوقه نملی دورو درېم
پښ دیموو دپداری هموو خړته دگرېم
په مني گولو هرگس که نهين لاله دتېرم

صاني دملخ :

نيم پښ چم نه گرېبه هموو دولمنی دینه
نوو زولغو روخت گاهنې سر ووی زمينه

عشرت له دلم تابه نك خارنه قوربان
 وملك طوپردهي شاهانه لاسر ووروي نكيه
 حاجي قاندر دهليڼ :
 بهم چشنه به سهرغي عشق بازي
 مستبلي كه ستره له ماضي
 كه ششالي و موزي گاهي نكي
 تهنسيري كه پيري غمغري دلي
 ناپير به گي جان دهليڼ :

نماوه حالتي زين ، له دمس چوو روحي شيرين
 وغيان زين بگه شين ، پلين يري موغلان پايين
 ۲ - كيشي رمجهز لهم ههلمسته دياريكو دستورده كاني هرروز
 گورين و شلويي گوريني پر گه كان پيشانينه :
 عبدالله به گي (نعت) دهليڼ :
 سبا له كنم گوزهرگات دباري دلبره نهمو
 شيبسي غنبر گاميزت و ما گيان پيروم نهمو
 له خندا شو خيالي دمستهي كاكولي يارم كرد
 دهمانم پر له غمرو بزوو مشكو غنبره نهمو .
 قانع دهليڼ :

هات زوو به زوو كړدي سلام . بالا نمامي خوش كلام
 ونم عليكم السلام ، نه دلبري شيرين سيار
 حوريت ويا چنر پيري ؟ سروی ويا تابه ككاري
 هينده نه زانم دلبري ! بالا به چشنه ليلوپير
 مهلاي جزري :

تير و رمزا ديم دويق ، مينعت خردني مسرووره دل

بسی عاشقان معجزه بکوی ، شوهرت ملا ره خبرور بکوی
 قهلی شکستی هوور بکوی ، شورتا برطان کورور بکوی .

صافی دملج :

دموری فلهک به حیلہ پرو ، غسلی بهاری پردوچرو
 ره لگی خهزانی دام پرو ، جومله به لای خست جان
 صافی له دمردی خیرفته ، چاره یی حال زحمت
 زاسی به نیش و نوزده ، دل پی برین و نیش و لان .

۳ - ثم دیرانه شی بکومو جلوه کانی کیتی رسمل دیاری بکه :

هر کسح هاند گوتی من عاشقم پروا مه که
 تا لهر گوئی نیشانی جیگه گهستی مار تهن
 هلدومرق گوههاری فرینکی همتو
 دمردم پین کورپی گزلو تبه زو
 ومختی ومی هاتوو خوت پاپیتی
 نولهومر گریه ومه حق بیستی .

• • •

کوی منو تکر شمرنان واپرو به پین یک هلد بکین
 یان دهبو من کوی به پین تکر سرکمه سر به سترم

• • •

پاپه دار پین لئو گه لوی تزی وۆله به لئی شلخو شنگ

• • •

تکر گولی گولزاری ییگه لای منت کردۆنه ههنگ .

طالبی عوقبا له دنیا دل رمشه

طالبی دنیا له عوقبا پین بهشه

تکر زمانو چاپلوس و لهنز خوتی

دل له مهنتا ههروه کوو قیری رمشه .

دهمکوون حوکه دوزانم بهنودا دمدی رقیب
 وده سا بهشتی خودامس له پنهم برده تهیب •
 ناری سینم گهر نهین غرقم نمین
 ناوی چاوم گهر نهین سوونام نمز
 سهری هر موی بدمم تهرزه تمه تاییکه
 گهردوشی نوکی سرم دووگلی سوداییکه
 ۱ - نم حالستانه گایا لهر کیشی (متقارب) ۱

يك بك شوران بکوه :

لهر چلوی داین له روزگاروی جارتی
 تکا نهشکی ناوړه کوروتی ، (هوار)
 لهرخو به هی داینی شوخو شرین
 شیک بووین نممش گهرچی نیستا تمیرین •
 له ساغیر نندا شوخه می میلی شمع
 که پړوانه گهردوشی به جامی مته •

(خادم)

چیره نم همود تته نو من منت
 له ننده چیره فغرو بهخ کردت
 به وچوونی ناووی ده کوی زنده گی
 به دهرچوونی بایک دهین مردت

(معوی)

ده سامی به حادتی پیالهی شراب
 بهچرگی پرووزلوی هارومک کباب

(قاص)

۱ - ئەم ھەلەستانە يەك يەك شەيەكەمەو يزانە لەسر کام لەك ئەكە كالى

كەشى (مضارع) ھۆزلۈكە تەو :

ئەم رۆزى سالى تازەيە تەوژە ھاتەو

چەتەككى كۆلى كوردە بە خۇشە بە ھاتەو

ئەم رەنگە سوورە ھەو كە ئە ئاسۆى بىلەنى كورد

مۇندەى زىالى بۇ گەلى دوورە نۇك دەمەد .

(پەرەمىد)

ئەيىرۇ زەمانى يەنە ئەمەدەو يەنە ھەلەمەدە

رۆزى خراپە كەتە . ھەسرى رەيە

باوى تەماوە باسى ھەققەت مەكە دەمەل

ئەم ھەسەدە كە چەككە ھەققە يەنە ھەلەمەدە

(رەمەزى)

خەرمەنى لەغلى كوردى (كوردى) كە كوردى يەتەل

ئالى كە ئالى كەسەكە دا بە ئەبەل تەو

ئارابى كورد مەسەوئە نەندى بە لوتى خۇي

ھەسەتە دا بە ھەمەلى وتى يەنە دەرە

(ھەمەلى)

دەم كەتە بەزى خەسە يەنە ئەزەكەم

ئەم ئەو بە سەد تەوئەو ھەلەمەدە سەركەزى

(شەيخەزە)

۱ - گەمەو تەپى بەھارە كە پەشكۇ كوزاچەو

پەشكۇ گول ئاتەنى بە لەسەم ھەو گەنەچەو

۲ - ئەم ئەزەى لورە ھەچى كەوا ئارە مردورە

بەم نەغنى سوورە ھەچى كە خاكە زەپەو .

(ئال)

تنبی : وریا به له خوندلومو نیوې دووې دینې په کسې لم
هلبسته (گول کانه) به (گولانه) بخوندومو چوکه له کانی
خوندلومو همزه که پر ده پتو لاړه له که که ټیکل دین .

پر باغي مه ودي باغي (سرما) په کی خزانې
پر مزمزه ی فقیران (سرما) کی بخاری
مه لومو (حاجی) باچی معصیت ده که به کوردي
تا کس هلن به کوردي له کراوه معصی باری

(حاجی قاردي کلي)

۶ - (۱) زه هم هلبسته لمر کیتی (بیط) دعوت پان ۱۶ کایا
یته مسلمان -- ب -- به چاند شپوه گولانی به سر د لمر و ۱
قالي دملن :

دوری له من خستوه یخ به پین باری من
باری خردایا که تو بگری مه به بکاری من
دوبیری من دمنان . سم قسمی سروی باغ
یته نظر گدی قراخ دیمعی جوباری من .

۷ - لم دپره هلبسته شپوه کومو زه لمر کام لک له لکه کالی کیتی
(خیف) دانفراون :

به ترمک لم له لوشی یخ چارت
لیکمی کن به چاشمی بیارت
بزیه دعتیمه پرده گدی چاوم
که یوشم ز چشم المیارت

(معوی)

وده چ خوش ییته به معوی به
به لکه نیمش بکین دمی لب تع

سایه ناخانه سر ساری عارف
گهر هوما گاسانی بن شعیر

{ جمله }

نهی (وان) پانی شکایتی دووری
ماچ که چاوی جهانی شیخ نووری
رانت شیرری رهواجو نیستدار
باوکی تر بود بیتیتری بتر بازلور

(گوران)

تاوی مینم روضاه چونکه سما
انّ مینی تکبان سما
نمش پمشتیکه لیوی می گوونت
هر به تاوی میخی خه سما

(مهری)

۸ - تم هلبسته نی بکومو پزانه لهر کام لکی کینی
و مینت هه ؟

نه لک به نیرو که مالی لهینه چو که مین
شکاره گاهی زمینی له چنگی کنوه دمچین ؟

حاجی قامری گزلی

شوی بهاری جهرانی خورق بودیم نشور
له هجری پایزی به یانی دا نسیر

(نال)

له دائیری سلهفا نهی قهریحه روونو رهوان
کسم نهی که وه کو تر خوریوی یخ نامهنگی

به جوئی پی له بهدیځه وهگر کهلم گریدان
ته گرجی ویتایی (حافظ) به غولتولو شهلای

« گوردان »

دینکه شونی له لاسو لخواه رږزی تومید
دینکه سوچی مرامی نندیره شوگارم
له خاوه نی مپرو مالانو چووتو لاملکم
له ساحبی پوځگو پانډو دندو زموږ دزارم

« وندزی »

بله به خیلوه لکانو غولامو خوروی بههشتی
لورنځی خیسې رهوانم ، طبعی دمرنې جودایی

« وندایی »

۹ - هم دتجه هبلستای (زبور) لاسر پسرې سرچ شیکوه :

لوی عیسی سورود سپید سورود دمن

دیعیمی میللت به کمالشاته گکش

رځی مته خاربه بله سیرت

بالې مه لایک بووه لکسرت .

لوی عیسی پروزو بلندی وهکن

خاکی قدمت سړی دور له بهدول .

دیسراوی کتسه کانی عمرووز

که لم کیسدا یاس کراون

۱ - ههزهج :

ههشی تهواو : مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

ب --- / ب --- / ب ---

ههشی محذوف : مفاعیلن مفاعیلن فعلان

ب --- / ب --- / ب ---

ههشی تهواو : مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

ب --- / ب --- / ب ---

ههشی مه کتوف : مفاعیلن / مفاعیلن / مفاعیلن مفاعیلن

ب --- / ب --- / ب --- / ب ---

ههشی ئهخرهیی مه کتوفی مه محذوف :

مفعول مفاعیلن مفاعیلن فعلان (باز فاعل)

ب --- / ب --- / ب --- / ب --- (باز ب -)

ههشی ئهخرهیی : مفعول مفاعیلن مفعول مفاعیلن

ب --- / ب --- / ب --- / ب ---

ههشی ئهخرهیی مقبوضی محذوف :

مفعول مفاعیلن فعلان

ب --- / ب --- / ب ---

هشتی مکهوفی مکهوف :

مفایین / فمرفن / مفایین فمرفن
ب - - - / ب - - - / ب - - - / فمرفن

هشتی مکهوف :

مفایین / مفایین / مفایین / فمرفن
ب - - - / ب - - - / ب - - - / ب - - -

۲ - رمهز :

هشتی تمرفو :

مفرفن / مفرفن / مفرفن / مفرفن
ب - - - / ب - - - / ب - - - / ب - - -

هشتی مفرفوف : مفرفن / مفرفن / مفرفن / مفرفن
ب - - - / ب - - - / ب - - - / ب - - -

مرفو مفرفو :

مفرفن / مفرفن / مفرفن / مفرفن
ب - - - / ب - - - / ب - - - / ب - - -

۳ - رمهل :

هشتی تمرفو :

فمرفان / فمرفان / فمرفان / فمرفان
ب - - - / ب - - - / ب - - - / ب - - -

هشتی مکهوف :

فمرفان / فمرفان / فمرفان / فمرفان
ب - - - / ب - - - / ب - - - / ب - - -

هفتی موقوف :

فاملتن / فاملتن / فاملتن

- پ - / - پ - / - پ -

هفتی موقوفی موقوف :

فاملتن / فاملتن / فاملتن / فاملتن (یان فمل)

پ - پ - / - پ - / - پ - / - پ -

هفتی موقوفی موقوف :

فاملتن / فاملتن / فاملتن (فاملتن)

پ - پ - / - پ - / - پ -

هفتی مشکوک :

فاملتن / فاملتن / فاملتن / فاملتن

پ - پ - / پ - پ - / پ - پ - / پ - پ -

4 - مقارن :

هفتی مقارن : فاملتن / فاملتن / فاملتن / فاملتن

پ - پ - / - پ - / - پ - / - پ -

هفتی مقصور : فاملتن / فاملتن / فاملتن / فاملتن

پ - پ - / - پ - / - پ - / - پ -

5 - مضارع :

مکونی مقربی موقوف

مفول / فاملتن / فاملتن / فاملتن

- پ - / - پ - / - پ - / - پ -

(فاملتن - پ - پ)

هفتی مقرب :

مفصول* / قاطلاتن / مفصول* / فاعلاتن

-- پ / -- ب -- / -- پ / -- پ --

۶ - پیٹ :

مطوی مجزوء : متعلن فاعن متعلن

-- پ / -- ب / -- پ / -- پ --

معتبی مطوی :

متعلن فاعن متعلن فاعن

-- پ / -- ب / -- پ / -- پ --

معتبی مخبون :

مناطن / فاعن / مناطن / فاعن

-- پ / -- ب / -- پ / -- ب --

۷ - خفیف :

مخبونی معضوف :

ب ب -- / -- ب -- ب -- / -- ب -- / فاعلن / مناطن / فاعلن

ب ب -- / -- ب -- ب -- / -- ب -- / فاعلن / مناطن / فاعلن

-- پ -- / -- ب -- ب -- / -- ب -- / قاطلاتن / مناطن / فاعلن

۸ - سریع :

شعبی مطوی :

-- پ -- / -- ب -- ب -- / -- ب -- / متعلن / متعلن / فاعن

شعبی تهاو :

-- پ -- / -- ب -- ب -- / -- ب -- / متعلن / متعلن / فاعن

۹ - سچٹ :

مخبونی معضوف : مناطن / فاعلن / مناطن / فاعلن

-- پ -- / -- ب -- ب -- / -- ب -- / -- ب --

-- پ -- / -- ب -- ب -- / -- ب -- / -- ب --

پ-پ / پ-پ / پ-پ / پ-پ / پ-پ

پ-پ / پ-پ / پ-پ / پ-پ / پ-پ

مقبولی تهو او : مفاطن / مفاطن / مفاطن

پ-پ / پ-پ / پ-پ / پ-پ / پ-پ

۱۰- طویل :

فمولن / مفاطین / فمولن / مفاطن

پ-پ / پ-پ / پ-پ / پ-پ / پ-پ

... منسرح : مطوی مپیون

مفتلن / قاطن / متلن /

پ-پ / پ-پ / پ-پ / پ-پ / پ-پ

مفتلن / قاطن / متلن

مفتلن

پ-پ

پ-پ

پ-پ / پ-پ

۱۲- دوه پتی :

فمولن / مفاطین / مفاطین / فمولن

پ-پ / پ-پ / پ-پ / پ-پ / پ-پ

فمولن / مفاطین / مفاطین / فمولن

پ-پ / پ-پ / پ-پ / پ-پ / پ-پ

فطن / مفاطین / فمولن / فطن

پ-پ / پ-پ / پ-پ / پ-پ / پ-پ

۱۳- گامیل :

مفاطن x ۴ (دوه مفاطینون چوار جاړ)

پ-پ / پ-پ / پ-پ / پ-پ / پ-پ / پ-پ / پ-پ / پ-پ

ههلبهستی نازادو گیتی عرووز

له سالانی دواى شەپى دوومى جیهانی دا ههنگاونکی نوێ کردنهوی
 گیتی عرووز له شیرى عهرهیی دا بهروو یتشهوه هاوشترا که ناوی به
 (السر الحر) وانا ههلبهستی نازاد دهر کرد ، جا له بهر په پوره ندیی ئهم ههنگاوه
 به زانستی عرووزمه به یتو یتیم زانی خورتی کوردیش که یتک لاگاداری
 نهو کاره تازه دلهتیره یت ، به تایهتی که تاقیکردنهوه گهش سهرنجی
 شامیرانی کوردی راگیشاووه ههنگاون چکیکی تاقیکردنهوه که یان
 هیتاوه تاو ههلبهستی کوردی بهوه .

یتیه دزمان ، باغهی ههلبهستی عهرهیی لهر گیتی عرووز برتیره
 له (بهیت) یتکه که له دوو نیومدتی یتکه هاتووهو ههسو دتی هگایش له پاشه له
 (قافیه) دا جوتو هاو تهرتروون . ههر دتی یتکیش په گهش له چهند پهره که
 یتکه هاتووه ، پهره گایش له چهند پهره کی کورتو درژ .

بهلام له سهره یتکی نه یتیک کۆنهوه ههولسی دهستکاری و
 تازه کردنهوی ئهم شیرو روشاری ههلبهستی عرووزه درلوه ، له لایه
 پاشهندو رهنگاونکی و دتی و نیوه دتی ، نووتهی ئهم دهستکاری بهش
 له عهرهیی دا « مووشتسانی نه نهولوسی » ، که ههر (مووشتیک)
 برتیره له چهند پارچه پکته ههر پارچه په کیش برتیره له چهند نیوه دتی یتکی
 نهوادر که ترکراوو پاشهند پکته تا پکته دوو دوو و دوو باروو ریکو یتیک
 ریزکراو .

له كوردې دا (موسته زاد) چورنكه لهو همولې دستكارياته ، نهمېش
 غهزه لېكه دنيه كاني پاك چور پاشه نديان هه به ، هر نيوه دنيه ك كاريكي
 يو زباد كړاومو هم كړتاه پاشه ندي سره بخوي خزان هه به ، نه گور
 لاش بران نهوه نده كار له ماڼاي پرني غهزه كه لاكن . سوولستان هم
 (موسته زاده) ي نالي به :

لهي تازه جوان ا پيرمو ثوكتاموو كه نوم
 تا ملوه حه يانم
 دستق بلوره دستي شكستم ، كه به سرچوم
 قورالي وماتم
 تر پوسني لهو خوشي لاسر ميمري جيناي
 من پيرمو نالي
 هم كولېمي نهزاه ، زندهوم نه مردوم
 هر ورا به ماتم .

كيښي نيوه دنيه سافه كان نه به به :
 مفعول " مفاعيل " مفاعيل " فعلن
 كره سرپاره كشي نه به به :
 مفعول " فعلن " فعلن .

هه گاونډي دي هم دستكاري به دمرچوله له پتي موي بهيت - دېمه
 هه لېست - و داعيتاي پتي موي (مشطور) واته نيوه دنيه كه دهيت به ناهي
 هه بېستو همولو نيوه كان پاك پاشه نديان دهيت . وه كو هم
 غهزه لهي نالي :

اسو سيليه وا ميشكي خه تا تيري يرووه
 پر پتيچو شكن ، خم بهنمو حلقه كړاوه

لو لاونیکه لولاوله به لوم لاوله کتاره
 با یاسه منی خاوه به پروی رلژدا پرلوه
 یا دووکللی جهستی مه بهو شمه سوانوه
 یا هوری بیانوه که مانبع له ههتاوه
 داونیکه له روری دانه، خالت ههزوه .

هروړه دوو بڼې «چلرین» و چلرخښته کې و یتنج خښته کې
هنگاونکې بل دمروون له پټو موی ښته کې دېو یو پښه لاسی له چار
زمو مړتای هله ستدا .

جزء ہونے کی تری مستزاد نمودہ کہ (شیخ نورى شيخ صالح) له عہدہ ستیکدا ہاوی (عسکر) سالى ۱۹۲۲ له گولاری (روری کوردستان)دا ہاوی کردوئوہ کہ لہر کیشی (ضارح) و برتوبہ له همت پارچو ہر پارچہ یی له چوار نیوہ دتپ یتکھاتوہ لہکنہ نیوہ دترنگی مستزادی بہ همان باشدند .

صاف صاف کہ دین و فیہم پر چڑھو۔ شو باہر تار
ماضی لہ صدق میوہ ہمیں لگا کھیرا
سو بھینکی پالتو بین غش ہمیں وہ کو ہمار
موت عقبہ لپکی بن لہ کہ پر کہ شو ہشتادار

بين گلزو و غريبان

دنیہ سافہ کان برحق لہ :

مفعول قاعلات مغاير قاعلان

کارتہ دتیرہ سے بارہ کش پر تیرہ لہ :

مفعول فاعلین •

ماموستا «مگزان» هوهری تازه کرده و دهم دهم کاری کردنی قابله
کرنی له پارچه ههلمستی «تلاتی دووری» دا دهم پین کرده که ساله

۱۹۳۳ له گزاري (هوار) دا باړوي كړدودونه وه كو خوي دهلې به يني
 په كهم چورمې لمر كښي هر ووزه و دودهم سره پيش لمر
 كښي په نېټه به لمر به بستانه كښي هر ووزه كېه :

لڼي چارو ۱ چښي بازي غځول
 كړا باله تيزه كاني ليگاي حوسني دلبهرت
 -- ب / -- ب -- ب / ب -- ب / -- ب --
 مفعول / فاعلات / مفاعيل / فاعلن

دڼي چورمېش كوت كړاوه ، له جياتي چوار ، دوو تفصيلي هڅه :

كړا هميكال جمال
 كړا حوسني پيښال
 مفعول / فاعلن
 -- ب / -- ب --

دلمريش له (گولي سوور) و (خه تده كې بايي) دا همنگوي
 تازه كړدودمو كوت كړدني . له دڼي كښي هزه چا هلكړنوه ،
 به لاه لڼم همنگاوه له چورمېتومي هر ووزدا شتوبه كې غزاديان به خړوه
 لمدې به پښي قاليكي دست نشان كړاو ريكړيكي رو كړاو به نه نجام
 دمدران .

له لڼدې هر وېش دا هر بهم چوره بو ، تا لڼم سمدېدا دواي
 هلسوكوت له گڼل هلبستي لمر وپاو دمرگياني دمځي شاقسرب
 هواراوه كاني شكير و همولي نوښولزانې روښنير لوبالوبه
 خړواوښنه كان ويځ خوش كړا بو دلمريش هلبستي غزاد « الشعر
 الر » به تاييني كه لومړو كې شور شگړي و چپ پڼرېني به خړ
 رزگار كړدن بو له همدې ځوتي و مقو وشكو پړواندي دماره كاني
 كښي هر ووزي مړاتي هزاره ساله به خوييكي تازه .

چۆنەنكى ھەلبىستى ئازاد :

دەپن زۆرچاڭ لەمە بگەين كە ھەلبىستى ئازاد وازى لە ھەرووز و
 لە بەھەركانى خەيلى لەھىناو ، بەلكو ھەر ھەلبىستىك دەتوانسنى بە
 پىتوالەي . ھەرووز پىيورىتو جياوازىرەكەيان لەمەدايە كە دىنە ھەلبىستىكى
 شىئەي كۆن ئەگەر (رەھەل ىت بە ئىوونە) ۸ ھەشت پىتى (فاعلاتن) ى
 نىدا دەپىت . بەلام لە ھەلبىستى ئازاددا دىنە (بەت)كە بىرى ئۆرە لە
 دوو ئۆرە دىنە كە (شەرى) پىن دەلتىن بەلكو بىرىرە لە چەند ئۆرە دىنەك
 لە دوو تا شەش ھەشت . ۰۰۰ ھەمويان بىر مەبەستىك دەردەپىر . ئەم
 چەند ئۆرە دىنەتە لە كۆپلەپچىڭدا كۆدەنەو : ھەر يەكە ومارەپەك تەخىلەيان
 ئىدايە ھى وا ھەپە يەك پىتى (فاعلاتن) ھى وا ھەپە دوو ، يان چوار ، يان
 سەككىز رىز كۆرەن ھاوړىكى . لەمەدا رىكەوتو پىتوسى بىر دەردەپىر و
 پىشودان دەردەگىپىز . پاشەندىشان ھەرومەدا رىكەوتو ھىچ ياساپەك
 رىزان ئاڭاكت . زۆر جارىش سەردەكەيت كۆپلەپەك بەپىن پاشەندە .

لەم جۆرە ھەلبىستى ئازادە بە كوردى ئەم ئىسوتەپە دەھىتەنەو -
 سالى ۱۹۵۶ لە گوڭلارى (ھەتا)دا پلاوكرادەتەو ، ھەلبەت كەش لەمە
 كىشى (رەھەل) دەروات :

ھەل كە ئەي بار ھەردەلەول
 لولەدە پىشتىكى وڭلەي ھەلەلەو
 كۆكەو ھەورى رەنى باران لەچاو
 با بگىرەت گول لە گەل دلدەركەان
 كۆپەكا دل
 دوو گرۇ رووبارەكان !
 نەرسە باراڭىك بەسەر بەرزو ئەوى
 پىاكى زەوى .

که زماره‌ی پیوه‌کانی بسم چوره‌یه :

- فاصلان فاطن (۷)
 فاصلان فاطن فاطن (۴)
 فاصلان فاطن فاطن (۳)
 فاصلان فاطن فاطن (۳)
 فاصلان (۱)
 فاصلان فاطن (۷)
 فاصلان فاطن فاطن (۳)
 فاصلان (۱)

ماپوستا گوزان هر له بصری (رسمل) دا گوتوویدی :
 ژوف هزار ژوف ! ناخ هزار ناخ ! تا قیامت ناخو داخ
 من که سنگم برده ، ملبسم بمرزه چیشنی شاخو داخ
 من که خورم ناگره
 چورنه جوشم خاروه
 من که مایی قهقری ته‌نرخنی پرووم
 ناخه رهنگی گاپرووم *

نهمش سووته‌یه که له کیشی (هه‌زه‌ج) که له سالانی شمه‌کاندا
 داندراوه و له « کانیهو خوشه‌ویستی » دا پازوگراوه‌ته‌وه :

- به لاوی زنی ویاام کرده پتی لیم‌دا مفاغیلان (۴)
 له لاغوی (۱)
 ویاایش هر بمره هیواپه هه‌نگاوی (۳)
 له‌گه‌چی دپوی مردن دای کوتاوه دیتخ‌سکه‌ی نه‌نیام
 (۱)
 له‌پرووی ترس و ستم وستم (۷)

نمودی شایانی با سه هملپستی تازادیش دا زحاف دهینری و دموری
حزی ده گپیت . هرره کو چون له نسونهی به کمدا دیان (فاعلاتن) برو
به فاعلن .

سره‌نای سره‌اندانی هلیستی گازد له بصره سافه کاندا یوو
چونکه دابش کردنی پنه‌کان (که همووی چک وماره بره‌یان هه) له
یوه دپه‌گانی هلیستدا گاساته . ئه‌وسا هر نیوه دتیه‌ک با چک (پیش)
بته تریه‌ی کیشه‌که وشان

دودات • وانا سرهتا هر کيشي وميلو ههزه چو ومجوزو متقارب
هه کارهات ، پاشان شاعيراني نوتخووازه بيه نومستان ، هاتن لاسر بيمره
تيکه له کاني وهکو (طویل و بيطو خفيفو مضارع و هي ترين ههلمستی
تازاديان دانا • کهوا هر بيمرتک دوو جور (پښتني) له چورو وماره ي پرکه
جاوازي تپدايه • وهکو غولڼ

مفاعلي له طول دا ، متعلمين فاعلي له يبطدا .

حاجتوں کے توازن کی دہلیز (مفاعیل) سے دو دہلیز گہری (فعول) اور
دہلیزی سے ہم (فعول) یا نہ پہنچاؤ؟

له ټولګندا که په کي ترپه له هلمبستي گاراددا پيره نهک دني ۰۰ بويه
ددين شامير پال لهر سره به شوي دني هلمبست نهکاموه ، وانا دني يان
نيوه دني ناپته بناهي رپه هلمبسته که ، چلکو ترپه موسيقا که وهکو
گاري رموان له په کم پتي کړل به کهوه دمست پين دهکات تا خوا پيو تا
مه بستمو فیکري شامير تمواو دهيت . نممش له ريگي « تسين » و
د دور کړتوه « تلوړ » . نير نه گور هلمبسته که لهر کيشي ملويل
پرو لخوا (مخاطبن) دني دووم (پلوسونه) (فولن) دوايزي به کم
نارو دهکاتو دپين به (فولن مخاطبن) نممش کويکي گونجولوي دني
هلمبستکي هم کيشه .

دلخه کم نه مرانی له کوردی دا سوو بهی هلبستی غازاد له کینه
تیکله کان بشوزمهوه لیرمدا پیشانی بدم .

کهوایت هلبستی غازاد له چوارچتومی عرووزدا خوی دموریتتو
له دانانی ومارمی (تلمیله) له دښه هلبستدا غازادمو کتیب
چور بهجورده کانی عرووزی تیدا به کار دیتو تره لمر ښاغلی (پښ)
همل دمستی نهک دیر .

واندیاره . هلبستی غازادی عرمی ، تافیکردلوه به کی پیشکوتواله
خوه . بزه سرکوتو به نغو بهستی به ره آتانی تیکشکاند . کتیب
رو بهی هلبستی عرمی بهم چوره کتیه دموریتتو شاعرانی گوره
گوره سرکوتیان لږ بهی هتاره ، به تایی له گڼ پابته لوی هلبست
: نالمرک هرومه بڼه شاعری ، ش گولجامو سرکوتوه .

مستخرجاته

- ١ - أوسلو ، لن الشعر - ترجمة عبدالرحمن بدوي .
- ٢ - محمد فنيس خلال ، النقد الأدبي - دار الثقافة ، بيروت ، دار المودة / ١٩٧٣ .
- ٣ - جلال الحنفي ، المروض / تهذيب وإعادة تدوين ، بغداد ١٩٧٨ .
- ٤ - حكمة فرج البدي ، المروض في أوزان الشعر العربي - بغداد - ١٩٦٦
- ٥ - د. صفاء خلوصي ، فن التقطيع الشعري والقافية ، ط ٢ ، بيروت ١٩٦٦
- ٦ - أ. كوتدراوف ، أصوات وأشعار (دراسة في علم اللغة) ترجمة أدور سوجنا .
- ٧ - الخطيب التبريزي ، الكافي في المروض والقوال / تحقيق "حسني حسن مبداه" - مكتبة الخانجي - القاهرة .
- ٨ - د. إبراهيم اتبي ، موسيقى الشعر ، ط ٥ ، القاهرة / ١٩٧٨ .
- ٩ - د. محمد طارق الكاتب ، موازين الشعر العربي ، البصرة / ١٩٧١ .
- ١٠ - د. كمال أبودب ، في البنية الإيقاعية للشعر العربي ، دار الصلح للدراسين - بيروت .
- ١١ - د. محمد متغور ، في الميزان الجديد ، القاهرة ، مطبعة لجنة التأليف والترجمة والنشر / ١٩٤٤ الطبعة الثالثة .
- ١٢ - مصطفى جمال الدين ، الإيقاع في الشعر العربي من البيت إلى التفعيلة. النجف الأشرف / ١٩٧٤ ، الطبعة الثانية .
- ١٣ - برويز خالري ، وزن الشعر الفارسي ، القاهرة . (بمصر) .
- ١٤ - د. صفاء خلوصي ، فن الترجمة في ضوء الدراسات ، بغداد / ١٩٨٢
- ١٥ - محمد سعيد أسير ومحمد أبو علي / الغليل / مجلد في علم المروض / دار المودة - بيروت / ١٩٨٢ .

- ١٦- أبو الريحان البيروني ، في تحقيق ما للهند من مقولة مقبولة من العقل
أو مردودة ، حيدرآباد ، الدكن ، الهند / ١٩٥٨ .
- ١٧- سطوح حتي / المروسي الواضح / دمشق - دار اليقظة للناتلف
والترجمة والنشر بسورية .
- ١٨- السيد أحمد الهاشمي / ميزان الذهب في صناعة شعر الصرب ،
بغداد / ١٩٧٩ .
- ١٩- ج.س. فرير ، الوزن والقالية والشعر الحر ، ترجمة د. عبد الواحد
قلاوة ، موسوعة المصطلح التقني / بغداد ١٩٨٠ .
- ٢٠- د. محمد الكاشف ، د. أحمد هريدي . د. محمد عامر / المروسي بين
التنظير والنطيق / القاهرة / ١٩٨٥ - مطبعة المدني .
- ٢١- ابن الخطيب التبريزي ، الكافي في المروسي والقوالي ، تحقيق حميد
حسن الخالصي ، بغداد ، مطبعة شفيق ١٩٨٢ .
- ٢٢- الشيخ معروف التودمي ، تخميس القصيدة البردية ، بغداد / ١٩٣٢ .
- ٢٣- الشيخ معروف التودمي ، لهجته - بسمه بوعشتي ملا هداية الله
الصيني .
- ٢٤- معروف خزندار ، كينس وقافية له شيمري كورديا ، بهمداد /
جانباني الولاء .
- ٢٥- د. مزالدين مصطفي رسول / شيمري كوردي ولإتي شاميراني .
- ٢٦- ملاي الدين سجادي ، نوح شاسي ، بهمداد / جانباني ممدريف ١٩٧٠
- ٢٧- د. كامل البشير ، شيخ كوردي شيخ صالح له كوردي ليكوليسيمري
ويژه مي وروخته سترجا .
- ٢٨- علي فتاح طرمي ، لهجته كوردي شافو لهجته ، هرايز ، جانباني
روشنبري / ١٩٨٥ .
- ٢٩- صادق بهاء الدين ، توبه خارا سدياين معزن احمد خاني ، بهمداد ،
جانباني كوردي زانباري كورد / ١٩٧٩ .
- ٣٠- كوران ، دهغامي دهره كاتي له زانكاي ناداي زانكوي بهمداد
(دهغامي) .
- ٣١- احمد هريدي ، كولاري براياني (وتاريك) لماره (١٠) كاتوني / ١٩٧١
- ٣٢- بهدارزاق بيمار ، كولاري روشنبري نوي ، لماره ١١ ، ١٢ .
- ٣٣- عزيز كوردي ، روژانهي هاوكلري ، لماره (٢٢ ، ٢٣) ايول / ١٩٧١ .

- ۳۷- گوران ، گوفاری هانوار / ژماره ۱۹ سالی ۱۹۲۲ .
- ۳۸- د. احسان ، گوفاری کوليجي نعدبييات / ژماره ۱۵/ ۱۹۷۱-۱۹۷۲
- ۳۹- شمس‌الدين محمد بن نيس دازی ، المقسم في معايير اشعار المعجم (به فارسي) .
- ۴۰- د. پرويز خاڅلری ، ولن شعر فارسي (به فارسي) چاپ (۲) تهران پ ۱۳۰
- ۴۱- مبداءقهار بن اسحق شريف ، عروض هاديون (به فارسي) - تهران/ ۱۳۳۷.
- ۴۲- ديواني شاعيران (له نالواغندا نالويان هانوره) .
- ۴۳- وه نايي ، صائي ، نال ، سالم ، حاجي قلندي کوي ، شتيخ دولا ، حريق ، حمدي ، خادم ، کوودي ، مصوي ، پيرميترد ، گوران ، قسابع ، زکومر ، صفوت ، لودب ، حنين ، ههوار ، يسمار ، شاهق ، دکوار ، مه‌لای‌جوري ، مه‌لا محمدي کوي ، نعمه‌د موختار چال وهدي .



١٩٩١

ب ٩٨٢ پتھار ، عیالزاد

کیش وموسیقی هملیستی کوردی / عیالزاد

پتھار - ١ - چا - ١ - بعلما : دهلای رۆشنیری و بلاو کوردی

کوردی ، ١٩٩١

ل : ٢٢ سم - (زنجیری کتبی ژماره ٢٧٧)

١ - زما کوردی - کیش وموسیکا ، الله الکریه -

المروفي ١ - ناویشان ب - زنجیره -

کتیپخانه نیشتمانی (پرسیکاری له بلاو کوردی)